

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД

БЮЛЕТИН НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД

НАКАЗАТЕЛНА КОЛЕГИЯ
ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ
ТЪРГОВСКА КОЛЕГИЯ

БРОЙ 4/2022

СЪДЪРЖАНИЕ

I. РЕШЕНИЯ НА НАКАЗАТЕЛНАТА КОЛЕГИЯ	4
Решение № 2 от 14.02.2022 г. на ВКС по н. д. № 997/2021 г., II н. о., докладчик съдията Надежда Трифонова	5
II. РЕШЕНИЯ НА ГРАЖДАНСКАТА КОЛЕГИЯ	11
Тълкувателно решение № 2 от 18.03.2022 г. на ВКС по т. д. № 2/2020 г., ОСГТК, докладчици съдия Геника Михайлова и съдия Вероника Николова	11
Тълкувателно решение № 2 от 11.04.2022 г. на ВКС по тълк. д. № 2/2021 г., ОСГК, докладчик съдията Бонка Дечева	17
Тълкувателно решение № 4 от 14.04.2022 г. на ВКС по тълк. д. № 4/2019 г., ОСГК, докладчик съдията Пламен Стоев	20
Решение № 60123 от 16.11.2021 г. на ВКС по гр. д. № 50/2021 г., II г. о., докладчик председателят Камелия Маринова	25
Решение № 60100 от 17.11.2021 г. на ВКС по гр. д. № 110/2021 г., II г. о., ГК, докладчик председателят Камелия Маринова	28
Решение № 60452 от 7.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 1393/2021 г., I г. о., докладчик съдията Теодора Гроздева	30
Решение № 60159 от 9.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 1328/2021 г., I г. о., докладчик съдията Гълъбина Генчева	34
Решение № 60127 от 17.11.2021 г. на ВКС по гр. д. № 1145/2021 г., II г. о., докладчик съдията Веселка Марева	37
Решение № 60129 от 14.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 798/2021 г., II г. о., ГК, докладчик съдията Емилия Донкова	40
Решение № 60171 от 20.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 2334/2021 г., I г. о., докладчик съдията Светлана Калинова	43
Решение № 60114 от 22.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 197/2021 г., II г. о., докладчик председателят Емануела Балевска	50
Решение № 60194 от 3.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 3345/2020 г., III г. о., докладчик съдията Маргарита Георгиева	57
Решение № 60238 от 6.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 3853/2020 г., IV г. о., докладчик съдията Ерик Василев	61
Решение № 60272 от 8.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 953/2021 г., IV г. о., докладчик съдията Борис Илиев	63
Решение № 60274 от 9.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 811/2021 г., III г. о., докладчик съдията Драгомир Драгнев	64
Решение № 60265 от 14.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 1304/2021 г., III г. о., докладчик съдията Майя Русева	68

Решение № 60272 от 15.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 874/2021 г., IV г. о., докладчик съдията Борис Илиев	70
Решение № 60259 от 16.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 687/2021 г., III г. о., докладчик съдията Филип Владимиров	75
III. РЕШЕНИЯ НА ТЪРГОВСКАТА КОЛЕГИЯ	79
Решение № 60138 от 1.12.2021 г. на ВКС по т. д. № 2125/2020 г., I т. о., ТК, докладчик председателят Дария Проданова	79
Решение № 60114 от 9.12.2021 г. на ВКС по т. д. № 1512/2020 г., I т. о., ТК, докладчик председателят Дария Проданова	80
Решение № 60115 от 13.12.2021 г. на ВКС по т. д. № 1827/2020 г., I т. о., ТК, докладчик председателят Дария Проданова	83
Решение № 60131 от 13.12.2021 г. на ВКС по т. д. № 1700/2020 г., II т. о., ТК, докладчик съдията Бонка Йонкова	86
Решение № 60173 от 15.12.2021 г. на ВКС по т. д. № 2147/2020 г., II т. о., ТК, докладчик съдията Николай Марков	90
Решение № 60107 от 22.12.2021 г. на ВКС по т. д. № 523/2020 г., I т. о., докладчик съдията Калчева	93

I. РЕШЕНИЯ НА НАКАЗАТЕЛНАТА КОЛЕГИЯ

1. Съгласно чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Р. България, международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България, са част от вътрешното право на страната. Те имат предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат. Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи безспорно е от този вид международни актове, станала част от вътрешното ни законодателство, ратифицирана ДВ бр.80/1992 г., в сила от 07.09.1992 г. Изхождайки от прякото ѝ действие, следва да се приеме, че решенията на Европейския съд по правата на човека по повод приложението на текстовете ѝ също имат обвързващо действие, ако не противоречат на конституционни разпоредби в страната членка. Противоречие с Конституцията на РБългария в конкретния случай не се установява, тъй като разпоредбите ѝ въвеждат изисквания за съществуването на независим и безпристрастен съд, който трябва да осигури равенство на страните и условие за състезателност (чл. 117, ал. 1 и чл. 121, ал. 2 от Конституцията).

Изложените аргументи отхвърлят като незаконосъобразно и неправилно становището на въззивния съд, че разпоредбите на Конвенцията са неприложими в случай на противоречие с вътрешното законодателство, респективно, че българският съд не е обвързан от произнасянето на Европейския съд по правата на човека в неговите решения по въпроси, които касаят установяване на нарушения допуснати при правораздаването в България.

Исключителната компетентност на военния съд, съобразно чл. 396, ал. 2 НПК, да разгледа дело срещу цивилно лица и липсата на критерии за индивидуална преценка на всеки отделен случай, е определено от Съда по правата на човека като нарушение на чл. 6 §1 от Конвенцията по делото Мустафа срещу България. Подобни съждения са изказани и в решенията „Ergin срещу Турция“ и „Maszni срещу Румъния“.

В настоящия казус обвинението срещу подсъдимия е за извършено престъпление по чл. 131, т. 12, вр. чл. 129, вр. чл. 20, ал. 2 НК – причиняване на телесна повреда по хулигански подбуди в съучастие с военнослужещ. Делото е разгледано от военно-окръжния и от военно-апелативния съд само поради обстоятелството, че един от подсъдимите е бил военнослужещ, без да се направи конкретна преценка на всички обстоятелства, относими към ролята на цивилното лице в престъпната дейтелност. Именно илюстрираната с настоящото производство изключителна компетентност на военните съдилища да разгледат дело срещу цивилно лице, липсата на разписани от националното ни законодателство критерии за подобна конкретна и детайлна преценка, както и начина на структуриране на военните съдилища и принадлежността на съдиите към военните структури, водят до извода, че е налице нарушаване правото по чл. 6 § 1 от Конвенцията.

Тук следва да се посочи и фактът, че спрямо подсъдимия – военнослужещ към момента на извършване на престъплението не са изложени обстоятелства, които да свържат престъпната му дейтелност с военни въпроси, имущество на армията или дисциплинарни нарушения.

От изложеното може да се направи извода, че при разглеждането на настоящото дело е допуснато съществено нарушение на процесуалните правила от категорията на абсолютните – делото е разгледано от съд, който не изпълва критериите за непристрастност и независимост.

Поставя се резонно въпросът за начина, по който това нарушение би се отстранило. Към настоящия момент не са предприети законодателни промени, в изпълнение на решението на ЕСПЧ по делото „Мустафа срещу България“. Продължава да е в сила разпоредбата на чл. 396, ал. 2 НПК, определяща изключителната компетентност на военните съдилища. За съда остава възможността да приложи Конвенцията директно, след констатиране на колизия между нейните разпоредби и тези в националното законодателство, с оглед на изложените по-горе основания. Не би било правно допустимо да продължи толерирането на нарушения на Конвенцията в националната ни правна система, още повече относими към изискванията за справедлив процес обезпечен с гаранциите за непристрастен и независим съд. Правомощията на касационната инстанция по контрол за материална и процесуална законосъобразност спрямо съдебните актове изисква отстраняване на констатираното нарушение чрез провеждането на повторен процес срещу подсъдимите, гарантиращ в пълна степен спазването на основните им права по чл. 6, § 1 от Конвенцията.

Чл. 5, ал. 4 КРБ

Чл. 6 (1) ЕКПЧ

Чл. 396, ал. 2 НПК

Чл. 348, ал. 1, т. 2 НПК

Чл. 396, ал. 2 НПК

Решение № 2 от 14.02.2022 г. на ВКС по н. д. № 997/2021 г., II н. о., докладчик съдията Надежда Трифонова

Касационното производство е образувано по повод постъпили жалби от подс. Х. И., чрез защитника му адв. Д. и от подс. М. М., чрез защитника му адв. И. срещу въззивно решение № 21 от 13.09.2021 г., постановено по ВНОХД № 55/2020 г. по описа на Военно-Апелативния съд. В жалбата на подс. И. се релевират касационните основания по чл. 348, ал. 1, т. 1, 2, 3 НПК. Посочва се, че са допуснати процесуални нарушения от категорията на съществените, изразяващи се в незаконосъобразно разглеждане на делото от военния съд нарушаващо чл. 6, § 1 от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи, твърдят се нарушения на чл. 13, 14 и 303 НПК. Прави се изводи, че по този начин се е достигнало до неправилното осъждане на подсъдимия, поради което се иска от касационния съд неговото оправдаване.

В жалбата на подс. М. се сочат касационните основания по чл. 348, ал. 1, т. 1 и 2 НПК като се акцентира на твърдението, че съществува противоречие в мотивите на въззивния съд относно доказателствения анализ, оспорва се годността на приобщени веществени доказателства по делото, като не на последно място се изтъкват съображения за нарушения на материалния закон, изразяващи се в неиздържани изводи на въззивната

инстанция досежно субективната страна на деянието - умисъла на подс. М. и действията му в съучастие с другия подсъдим. За отстраняване на пропуските се иска отмяна на въззивното решение и връщане на делото за ново разглеждане от друг състав на апелативния съд.

Недоволен от решението е останал и частният обвинител, който го атакува пред касационния съд изтъквайки доводи за явна несправедливост на наложените на подсъдимите наказания. Моли да се измени решението на апелативния съд, като се отмени приложението на чл. 66 НК и подсъдимите изтърпят ефективно наказанията си.

В съдебно заседание пред касационната инстанция повереникът на частния обвинител Д. - адв. Б. развива аргументите си в насока, че приложението на чл. 66 НК не би постигнало целите на наказанието. Моли съда да се произнесе в посочения смисъл. Прави искане и за присъждане на направените от частния обвинител разноски.

Частният обвинител не се явява пред касационния съд.

Защитникът на подсъдимия Х. И. - адв. Д. заявява, че поддържа жалбата, като акцентира на възражението за нарушение на чл. 6, § 1 ЕКЗПЧ - делото е разгледано от съд, който не изпълва изискванията за безпристрастност и независимост, на второ място, че са допуснати нарушения на процесуалните правила при осъществяване на доказателствения анализ, довели до неверни фактически и правни изводи.

Подс. И. поддържа доводите на защитника си.

Защитникът на подс. М. - адв. И. също поддържа жалбата си, като се спира на противоречия в мотивите на апелативния съд относно приетите факти и доказателствената им обезпеченост.

Подс. М. се солидаризира с мнението на адвоката си.

Частният обвинител не се явява пред касационния съд.

Представителят на Върховна касационна прокуратура заявява, че жалбите на подсъдимите не са основателни. Оправдани според него са оплакванията на частния обвинител, които касаят справедливостта на определените наказания. Що се отнася до аргументите свързани с компетентността на военния съд да разгледа делото, прокурорът подчертава, че друга процесуална възможност законодателят не е предвидил още повече, че в настоящия случай се касае за обвинение в извършване на престъпление осъществено в съучастие - обстоятелство, което прави оправдано разглеждането на делото от военния съд.

Върховният касационен съд, второ наказателно отделение, като обсъди доводите, релевиращи в касационните жалби на подсъдимите и на частния обвинител, становището на страните от съдебното заседание и извърши проверка на атакувания въззивен съдебен акт в рамките на правомощията си, установи следното:

С присъда № 9 от 04.7.2019 г. на Пловдивския военен съд, постановена по НОХД № 121/2018 г., подсъдимите М. М. и Х. И. са признати за виновни в извършване на престъпление по чл. 131, ал. 1, т. 12, пр. 1, вр. чл. 129, ал. 2, вр. чл. 20, ал. 2 НК и са им наложени наказания от по три години "лишаване от свобода", изтърпяването на които е отложено за срок от пет години, на основание чл. 66 НК. Съдът се е произнесъл по въпросите относно веществените доказателства и разноските по делото.

С решение № 20 от 04.07.2020 г. на Военно-апелативния съд, присъдата е била изменена в санкционната ѝ част, като наказанията на подсъдимите са били увеличени на

по 6 години "лишаване от свобода", като съответно е било отменено приложението на чл. 66 НК.

С решение № 183 от 10.12.2020 г. по н. д. № 822/2020 г. на Върховния касационен съд, второ наказателно отделение, въззивният съдебен акт е бил отменен и делото върнато за ново разглеждане от друг състав на апелативния съд.

При второ разглеждане на делото пред въззивния съд е постановено решение № 21 от 13.09.2021 г. по ВНОХД № 55/2020 г., с което е потвърдена изцяло първоинстанционната присъда. Това решение на Военно-апелативния съд е предмет на настоящата касационна проверка.

В касационната жалба на подс. Х. И., подадена чрез защитника му - адв. Д., наред с останалите оплаквания, се прави възражение за допуснато съществено процесуално нарушение, като се позовава на чл. 6 § 1 от Европейската конвенцията за защита правата на човека и основните свободи. Извежда се на преден план тезата, че подс. И. е бил лишен от справедлив процес според стандартите залегнали в Конвенцията защото делото му не е разгледано от безпристрастен и независим съд. Основание за това твърдение е обстоятелството, че подсъдимият е цивилно лице, а по обвинението му се е произнесъл военен съд, без престъплението, за което се търси наказателната му отговорност, да е свързано с дейността на въоръжените сили, а само и единствено на основание разпоредбата на чл. 396, ал. 2 НПК - повдигнато му е обвинение за извършване на престъплението в съучастие с военнослужещ. Представят се доводи за това, че военният съд не би могъл да се ползва със статута на цивилния, при преценка за неговата безпристрастност и обективност.

Касационната инстанция намира, че посоченото възражения следва да се разгледа първо, поради основното му значение за развитие на процеса впоследствие, както и предвид характера му на обуславящо по отношение произнасянето по останалите оплаквания на страните.

Аргументите на касатора срещу безпристрастността и независимостта на военния съд, който се е произнесъл по обвинението му, се основават на заключенията, направени в решението на Европейския съд по правата на човека по делото "Мустафа срещу България" от 28.11.2019 г. Защитата на подс. И. ги е поставила на вниманието на Военно-апелативния съд при първото въззивно разглеждане на делото, както и впоследствие са изложени пред касационния съд. Не са получили отговор в първото въззивно решение, което е станало и едно от основанията касационната инстанция изрично да посочи в решението си от 10.12.2020 г. по н. д. № 822/2020 г. този процесуален пропуск и да отбележи нуждата от произнасяне по всички съществени оплаквания на защитата. Дадените указания в отменителното решение на Върховния касационен съд не са разчетени правилно от апелативната инстанция и не са намерили законосъобразен отговор в атакувания по настоящото дело въззивен съдебен акт.

От съществено значение за правилното решаване на повдигнатия спор- изпълняват ли предходните две инстанции критериите за безпристрастен и независим съд в рамките на процеса воден срещу подс. И., имат аргументите относно действието на Конвенцията и отражението на решенията на Европейския съд по правата на човека. Въззивната инстанция е отбелязала в мотивите си, че тези решения "нямат характера на нормативно установено и не са правни норми", както и че "националните съдилища се ръководят и

прилагат националното законодателство към съответния момент, независимо дали то е съобразено с принципите, прокламирани от конвенцията". Касационният съд ще остави без коментар първата част от гореизложените мотиви, доколкото в правната теория никога не се е застъпвала тезата, че съдебните решения, било то и такива на международна юрисдикция, са нормативни актове. Аргументи обаче следва да се изложат относно тезата на въззивния съд за приложимото право при колизия между вътрешното законодателство и международните договори, по които Р. България е страна.

Съгласно чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Р. България, международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България, са част от вътрешното право на страната. Те имат предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат. Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи безспорно е от този вид международни актове, станала част от вътрешното ни законодателство, ратифицирана ДВ бр. 80/1992 г., в сила от 07.09.1992 г. Изхождайки от прякото ѝ действие, следва да се приеме, че решенията на Европейския съд по правата на човека по повод приложението на текстовете ѝ също имат обвързващо действие, ако не противоречат на конституционни разпоредби в страната членка. Противоречие с Конституцията на Р. България в конкретния случай не се установява, тъй като разпоредбите ѝ въвеждат изисквания за съществуването на независим и безпристрастен съд, който трябва да осигури равенство на страните и условие за състезателност / чл. 117, ал. 1 и чл. 121, ал. 2 от Конституцията/. Именно това особено важно изискване към съда е залегнало и в основните права и свободи гарантирани с най-голяма сила от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи - чл. 6. Особената му значимост се обуславя от отстояваните принципи за върховенство на закона и гарантира ефективността при упражняването на останалите основни права и свободи.

Изложените аргументи отхвърлят като незаконосъобразно и неправилно становището на въззивния съд, че разпоредбите на Конвенцията са неприложими в случай на противоречие с вътрешното законодателство, респективно, че българският съд не е обвързан от произнасянето на Европейския съд по правата на човека в неговите решения по въпроси, които касаят установяване на нарушения допуснати при правораздаването в България. Това, че националният съд не е длъжен по силата на самата Конвенция да им придаде пряко действие не означава, че не следва с инструментите на националното законодателство да се търсят пътища за предотвратяване на последващи подобни нарушения. Европейският съд в Страсбург по принцип "няма за задача да определи, какви корективни мерки са подходящи за изпълнение на задълженията на държавата ответник" / делото *Broniowski* срещу Полша/, но остава отговорността за държавата да "сложи край на нарушението и да поправи нарушението му по такъв начин, че да се възстанови в максимална възможна степен положението, съществувало преди нарушението" / делото *Brumarescu* срещу Румъния/.

На следващо място, касационната инстанция намира за нужно да изложи съображения във връзка с естеството на цитираното решение "Мустафа срещу България", относимостта му към настоящия казус и последиците, които би следвало то да има.

Безспорно разпоредбата на чл. 396, ал. 2 НПК предвижда извънредна компетентност на военните съдилища по отношение на дела за престъпления, извършени

от граждански лица, съвместно с тези посочени в ал. 1 на същия текст. Европейският съд по правата на човека в не едно решение /Ergin срещу Турция № 47533/99 г., Maszni срещу Румъния № 59892/00 г. /, както и по делото "Мустафа срещу България", последователно отстоява тезата, че случаите, в които цивилни лица са изправени пред военен съд следва да са строго лимитирани, това трябва да става само по наложителни причини наличието, на които да се установява във всеки конкретен случай. Дадено е заключение, че такива наложителни причини не са били налице в процесът проведен в Р. България срещу подсъдимият М. по обвинение за извършени престъпления по чл. 321 и чл. 242, вр. чл. 20 НК. Изключителната компетентност на военния съд, съобразно чл. 396, ал. 2 НПК, да разгледа дело срещу цивилно лице и липсата на критерии за индивидуална преценка на всеки отделен случай, е определено от Съда по правата на човека като нарушение на чл. 6 § 1 от Конвенцията по делото Мустафа срещу България. Подобни съждения са изказани и в решенията "Ergin срещу Турция" и "Maszni срещу Румъния".

Обстоятелството, че статутът на военните съдии е много близък до този на съдиите от общите съдилища не дава достатъчно убедителни аргументи, за да се защити тезата, че е налице безпристрастен съд. Противопоставими на тези доводи са аргументите на касатора, намерили своето потвърждение в мотивите към Решението по делото "Мустафа срещу България", че подчиняването на военните съдии на военната дисциплина, официалната им принадлежност към структурата на военнослужещите, както и статутът на съдебните заседатели във военния съд, които по дефиниция са армейски офицери, водят до заключение, че същите не могат да се приравнят на съдилищата с обща компетентност.

В практиката си, Съдът по правата на човека, не веднъж е подчертавал, че Конвенцията не забранява на военните съдилища да се произнасят по наказателни обвинения срещу членове на състава на въоръжените сили, при условие че са спазени гаранциите за независимост и безпристрастност, предвидени в член 6 § 1 от Конвенцията (Morris срещу Обединеното Кралство, № 38784/97, § 59, ЕСПЧ 2002 I, Cooper срещу Обединеното Кралство [GC], № 48843/99, § 106, ЕСПЧ 2003-XII, и Цnen срещу Турция, (дек.), № 32860/96, 10 февруари 2004 г.). Направена е изричната уговорка, че и в този случай престъпната дейтелност следва да е свързана с работата им в армията, военната дисциплина или военно имущество.

В настоящия казус обвинението срещу подс. И. е за извършено престъпление по чл. 131, т. 12, вр. чл. 129, вр. чл. 20, ал. 2 НК - причиняване на телесна повреда по хулигански подбуди в съучастие с военнослужещия - подс. М.. Делото е разгледано от военно-окръжния и от военно-апелативния съд само поради обстоятелството, че един от подсъдимите е бил военнослужещ, без да се направи конкретна преценка на всички обстоятелства, относими към ролята на цивилното лице в престъпната дейтелност. Именно илюстрираната с настоящото производство изключителна компетентност на военните съдилища да разгледат дело срещу цивилно лице, липсата на разписани от националното ни законодателство критерии за подобна конкретна и детайлна преценка, както и начина на структуриране на военните съдилища и принадлежността на съдиите към военните структури, водят до извода, че е налице нарушаване правото по чл. 6 § 1 от Конвенцията.

Тук следва да се посочи и факта, че спрямо подс. М. / военнослужещ към момента на извършване на престъплението/ не са изложени обстоятелства, които да свържат

престъпната му дейтелност с военни въпроси, имущество на армията или дисциплинарни нарушения. В цитираното решение на ЕСПЧ, с което е признато нарушение на чл. 6 § 1 от Конвенцията от страна на България, се посочва, че военните съдилища трябва да упражняват своята юрисдикция само спрямо членове на състава на въоръжените сили, извършили военно престъпление или дисциплинарно нарушение, и то единствено когато престъплението или нарушението не представляват сериозно нарушение на правата на човека.

От изложеното може да се направи извода, че при разглеждането на настоящото дело е допуснато съществено нарушение на процесуалните правила от категорията на абсолютните- делото е разгледано от съд, който не изпълва критериите за безпристрастност и независимост.

Поставя се резонно въпросът за начина, по който това нарушение би се отстранило. Към настоящия момент не са предприети законодателни промени, в изпълнение на решението на ЕСПЧ - "Мустафа срещу България". Продължава да е в сила разпоредбата на чл. 396, ал. 2 НПК определяща изключителната компетентност на военните съдилища. За съда остава възможността да приложи Конвенцията директно, след констатиране на колизия между нейните разпореци и тези в националното законодателство, с оглед на изложените по-горе основания. Не би било правно допустимо да продължи толерирането на нарушения на Конвенцията в националната ни правна система, още повече относими към изискванията за справедлив процес обезпечен с гаранциите за безпристрастен и независим съд. Противното би означавало да се мултиплицира произнасянето на съдебни актове, даващи основания за постановяване на нови решения от Съда по правата на човека, установяващи нарушения на Конвенцията допуснати от българското правораздаване. Правомощията на касационната инстанция по контрол за материална и процесуална законосъобразност спрямо съдебните актове изисква отстраняване на констатираното нарушение чрез провеждането на повторен процес срещу подсъдимите, гарантиращ в пълна степен спазването на основните им права по чл. 6, § 1 от Конвенцията. Възстановяването на нарушеното право ще се реализира с отмята на въззивния и първоинстанционния акт и връщане на делото за ново разглеждане от стадия на разпоредителното заседание пред първата инстанция. Там съдията- докладчик следва да прецени не са ли налице основания за прекратяване на съдебното производство и връщане делото на военния прокурор. Доводите му трябва да са аргументирани при спазване изискванията на Конвенцията за разглеждане на делото от безпристрастен и независим съд и съобразно постановеното осъдително решение на Съда по делото "Мустафа срещу България", което не е било факт при внасяне на обвинителния акт във военно-окръжния съд. Прокурорът от своя страна ще реши дали да изпрати всички материали на общата прокуратура за внасяне на един обвинителен акт срещу двамата обвиняеми, поради наличие на свързани факти, или да упражни правомощията по чл. 216, ал. 1 НПК, ако са налице обстоятелства, които да мотивират извод за компетентност на военния съд по отношение на М..

Неоснователно се явява искането на защитника на подс. И. за неговото оправдаване от касационния съд не само заради изложените вече аргументи, определящи различно развитие на процеса, но и заради принципната невъзможност касационната инстанция в

рамките на правомощията си / с изключение на тези по чл. 354, ал. 5, пр. 2 НКП/ да приеме нови фактически положения.

Конкретните действия на касационната инстанция при установено съществено процесуално нарушение от категорията на абсолютните, допуснато и от двете предходни инстанции, са в унисон с главната цел на триинстанционното производство, която е да се осигури в максимална степен проверка на съдебните актове, така че да не остане в правната действителност незаконосъобразен такъв.

Предвид констатираното нарушение и основателността на възражението на касатора за нарушено право по чл. 6 § 1 от Конвенцията, което предопределя и последващите процесуални действие по отмяна на предходните съдебни актове, касационният съд няма да вземе отношение по останалите доводи за процесуални пропуски относими към аналитичната дейност на съда по анализ на доказателствата и допустимостта на част от тях и по тези за справедливостта на наказанията. При новото разглеждане на делото това ще сторят съдебните инстанции, пред които ще се развие производството.

II. РЕШЕНИЯ НА ГРАЖДАНСКАТА КОЛЕГИЯ

2. [1.] При уважено възражение за прихващане признатите от съда насрещни вземания се смятат погасени с обратна сила от първия момент, в който прихващането е възможно да се осъществи, т. е. когато активното вземане е било изискуемо, а пасивното – поне изпълняемо. Кога е настъпила ликвидността е без значение.

[2.] При неоснователно възражение за прихващане силата на пресъдено нещо на съдебното решение установява несъществуването на вземането на ответника, освен ако възражението е неоснователно поради неизискуемост или некомпенсируемост.

При уважено възражение за прихващане с вземане, което не е установено с друго влязло в сила решение или заповед за изпълнение, силата на пресъдено нещо на решението обхваща размера на вземането на ответника, необходим за прихващането. При непогасена горница, решението установява със сила на пресъдено нещо фактите, които са породили вземането.

[3.] При уважено възражение за прихващане в случаите по т. 2 е допустимо в следващ процес ответникът да заяви непогасения остатък от своето вземане. По новия иск съдът е длъжен да зачете задължителното действие на влязлото в сила решение относно фактите, които са породили вземането.

Чл. 298, ал. 4 ГПК

Чл. 70, ал. 2 ЗЗД

Чл. 103 ЗЗД

Чл. 105 ЗЗД

Чл. 104, ал. 1, изр. 2 и ал. 2 ЗЗД

Тълкувателно решение № 2 от 18.03.2022 г. на ВКС по т. д. № 2/2020 г., ОСГТК, докладчици съдия Геника Михайлова и съдия Вероника Николова

Тълкувателното дело е образувано с разпореждане на председателя на Върховния касационен съд от 20.01.2020 година, допълнено с разпореждане от 14.04.2020 година, на основание чл. 128, ал. 1 във връзка с чл. 124, ал. 1, т. 2 от ЗСВ по искане на председателя на Висшия адвокатски съвет за тълкувателно решение от Общото събрание на Гражданската и Търговската колегии на Върховния касационен съд поради наличие на противоречива съдебна практика по следните въпроси:

1. При направено възражение за прихващане (съдебна компенсация) от кой момент се смятат погасени двете насрещни вземания, когато едно от тях или и двете са спорни/неликвидни, респ. от кой момент поражда действие съдебното възражение за прихващане?

2. При произнасяне на съда (с уважаване, съответно отхвърляне) по заявено възражение за прихващане с вземане на ответника, надвишаващо по размер исковата претенция, силата на пресъдено нещо цялото вземане на ответника ли обхваща или само тази част, съответстваща на размера на иска?

3. При уважаване на възражението в хипотезата на т. 2 може ли ответникът да претендира разликата до пълния размер на своето вземане в последващ процес?

1. По първия въпрос съдебната практика е противоречива.

Според едното становище, влязлото в сила съдебно решение, с което е уважено възражение за съдебно прихващане, има характер на сбъждане на отлагателното условие по чл. 104, ал. 1, изр. 2 ЗЗД, под което е извършено изявлението за прихващане и от този момент то поражда действие. Действието на изявлението обаче е обратно. Съгласно чл. 104, ал. 2 ЗЗД, насрещните вземания се смятат погасени до размера на по-малкото от тях от деня, в който прихващането е могло да се извърши. Прихващането винаги има обратно действие, независимо дали се касае за безспорно или за спорно вземане, поставено под условието, че предявеният иск ще бъде уважен от съда. Според другото становище действието на съдебното прихващане е занапред. Съдебното решение установява насрещните вземания и тяхната изискуемост, така че от деня на влизането си в сила им придава качеството ликвидност.

Общото събрание на Гражданската и на Търговската колегии на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище.

Отговорът на въпроса налага да се изяснят изискуемостта и ликвидността като предпоставки на погасителния способ на прихващането, да се разграничи извънсъдебното от съдебното изявление за прихващане, включително по момент, от който изявлението за прихващане поражда действие, и да се изясни моментът, от който настъпва ефектът на прихващането.

Институтът на прихващането е уреден в чл. 103 – чл. 105 ЗЗД. Изисква насрещни вземания за пари или еднородни заместими вещи. Необходимо е вземането на прихващания (активното вземане) да е изискуемо. Задължението на прихващания (пасивното вземане) може да не е изискуемо. Достатъчно е да е изпълняемо. След като по правило длъжникът може да изпълни преди срока (чл. 70, ал. 2 ЗЗД), той може и да прихване преди срока. Другата предпоставка е ликвидността. Тя е изискване само към активното вземане. Аргументът е от буквалния прочит на чл. 103, ал. 1 ЗЗД, но и логически. Ако ликвидността е относима и към пасивното вземане, а то е ликвидно, защото е безспорно установено с влязло в сила решение или заповед за изпълнение, спорът за него е недопустим. В недопустимия процес съдът не може да установи ликвидността и на активното вземане. Ликвидно е активното вземане, определено по основание и размер, което е безспорно (установеното с влязло в сила решение или заповед за изпълнение), но и неоспореното от длъжника, срещу когото се прихваща. Да се приеме, че активното вземане е ликвидно само когато е установено със сила на пресъдено нещо, означава: 1) да се изключи възможността за извънсъдебно прихващане по начин, различен от договорния; 2) прихващаният да се принуди предварително да проведе успешен

съдебен процес за своето вземане; 3) да не се отчита възможността неговото вземане, макар и съдебно установено, да е погасено поради факт, настъпил след съдебното дирене в производството по решението или поради факт, настъпил след срока по чл. 414, ал. 2 ГПК по влязлата в сила заповед за изпълнение. Изводите противоречат на правната рамка на погасителния способ и на чл. 439, ал. 2 ГПК, а наличието или липсата на ликвидност на активното вземане се изяснява по спора за пасивното вземане.

Потестативното право на прихващане се осъществява чрез изявление на прихващания. За да породи предвидения в закона ефект – погасяване на насрещните вземания до размера на по-малкото, изявлението трябва да съдържа белезите, които индивидуализират всяко едно от тях по страни, основание и размер. Извършено извън процеса, т. нар. в практиката и доктрината „извънсъдебно прихващане“, изявлението е безусловно. За да породи действие, трябва да достигне до адресата. Извършено в процеса, т. нар. „съдебно прихващане“, изявлението е под условие, че предявеното с иска вземане ще бъде уважено. За да породи действие, съдът трябва да установи вземането по иска и осъществено право на прихващане. Когато изявлението за прихващане, извършено в процеса, е съчетано с оспорване на основанието на иска, възражението е евентуално. По него съдът се произнася, след като отхвърли останалите. Когато изявлението за прихващане, извършено в процеса, е единственото възражение, съдът винаги се произнася по него, когато установи съществуването на пасивното вземане. Когато ответникът се позовава на погасителния ефект на изявление за прихващане, извършено извън процеса, а съдът приеме, че способът не се е осъществил, той следва да го разгледа като евентуално заявено възражение за съдебно прихващане. Съдът зачита правното действие на изявлението, когато правото на прихващане е осъществено в процеса, но и когато то се е осъществило извън процеса. Чл. 298, ал. 4 ГПК не разграничава двете хипотези. Действието на прихващането, изразено в погасяване на насрещните вземания до размера на по-малкото от тях, винаги настъпва с обратна сила - от първия ден, в който прихващането е могло да се извърши, т. е. когато активното вземане е било изискуемо, а пасивното – поне изпълняемо. Кога е настъпила ликвидността на вземането на прихващания - в процеса или извън него - е без значение за обратното действие на погасителния способ.

Изводът, че действието на прихващането е винаги обратно, произтича пряко от чл. 104, ал. 2 ЗЗД. Разпоредбата също не разграничава извънсъдебното от съдебното прихващане. Допълнителен аргумент за обратното действие на погасителния способ произтича и от възможността да се прихване с погасено по давност вземане, когато пасивното вземане е възникнало преди да изтече давностният срок за вземането на прихващания (чл. 103, ал. 2 ЗЗД). Ако се приеме, че при съдебното прихващане погасителният ефект настъпва с влизане в сила на решението, с което възражението е уважено, защото тогава се осъществява изискването за ликвидност на активното вземане, този момент трябва да се възприеме за най – ранния, в който прихващането е могло да се извърши. При съдебно прихващане с активно вземане, което е погасено по давност още при въвеждане на възражението, влизането на решението в сила обаче винаги следва по време момента на изтичане на давностния срок. Това изключва всяка възможност за съдебно прихващане с погасено по давност вземане и противоречи на чл. 103, ал. 2 ЗЗД. Друг аргумент, че ефектът на погасителния способ е винаги ретроактивен, произтича и от чл. 439, ал. 2 ГПК. Обективните предели на силата на пресъдено нещо включват релевантните факти, настъпили към приключването на съдебното дирене в производството по постановеното съдебно решение. Силата на пресъдено нещо не се разпростира за фактите, настъпили към влизане на решението в сила.

2. Вторият въпрос е поставен общо и няма еднозначен отговор.

По някои от възможните хипотези за действието на решението по възражението за прихващане няма противоречива практика. Ако вземането, с което е прихванато, е в по-

голям размер от размера на вземането по иска и е установено с влязло в сила решение или заповед за изпълнение, решението, с което възражението за прихващане е уважено, установява погасяването на насрещните вземания до размера на по-малкото от тях. Силата на пресъдено нещо не се разпростира върху горницата от активното вземане, останала непогасена след прихващането. Сила на пресъдено нещо не се формира и нов иск е допустим, когато възражението за прихващане е неоснователно поради неизискуемост на вземането, с което се прихваща. Допустим е искът, основан на впоследствие настъпилата като нов факт изискуемост. Допустим е иск и когато възражението за прихващане е неоснователно поради некомпенсируемост. Активното вземане не е разглеждано, респ. отречено със сила на пресъдено нещо. Решението, с което възражението за прихващане е прието за неоснователно поради невъзникналото активно вземане, не допуска нов иск за никаква част от него.

Противоречивата съдебна практика е по въпроса: Какъв е обхватът на силата на пресъдено нещо на решението, с което е уважено възражение за прихващане, извършено в процеса с вземане в по-голям размер от вземането по иска, когато активното вземане не е установено с друго влязло в сила съдебно решение или заповед за изпълнение? Според едното становище, силата на пресъдено нещо обхваща само прихванатата част от активното вземане, а според другото - и неприхванатата.

Общото събрание на Гражданската и на Търговската колегии на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище.

Извънсъдебното и съдебното прихващане касаят все института на прихващането. Той е материалноправен, а ефектът на погасителния способ е винаги ретроактивен. Поради това отговорът на втория въпрос е относим към всяко съдебно решение, с което е уважено възражението за прихващане. Той налага да се изясни систематиката по чл. 298, ал. 4 ГПК, да се разграничи насрещният иск от възражението за прихващане и да се зачете ТР № 3/22.04.2019 г. по тълк. д. № 3/2017 г. ОСГТК на ВКС за действието на съдебното решение по изцяло уважения частичен иск.

Предмет на делото е субективното право, заявено или отричано с иска. Силата на пресъдено нещо на съдебното решение установява или отрича субективното право. По изключение решението поражда действие и по разрешените искания и възражения за право на задържане и прихващане (чл. 298, ал. 4 ГПК). По възражението за право на задържане и по възражението за прихващане съдът се произнася в решението, само ако установи съществуването на правото, заявено с иска. Разликата е в материалноправното естество на тези възражения. Първото е правоотлагащо, а второто – правопогасяващо. И двете са все отбранителни средства за защита на ответника срещу иска. Възражението за право на задържане допуска съдът да постанови условен осъдителен диспозитив в решението за уважаване на иска за предаването на вещта (аргумент и от чл. 72, ал. 3 ЗС и чл. 91 ЗЗД). Когато възражението е неоснователно, ответникът се осъжда да предаде вещта безусловно. Когато е основателно, ответникът се осъжда да предаде вещта при условие, че ищецът му заплати дължимата сума за подобренията и разходите във връзка със запазването, поддържането или поправянето на същата вещ. Ищецът може да иска изпълнение, след като погаси вземането на ответника. С възражението за прихващане ответникът извършва изявлението за прихващане в процеса по предявения иск или се позовава на осъществения извън процеса погасителен способ. Когато възражението е неоснователно, съдът уважава иска (изцяло или частично) според заявения и установен размер на пасивното вземане. Когато е основателно, съдът отхвърля иска (изцяло или частично) като погасен чрез прихващане до заявения и установен размер на по-малкото от насрещните вземания. Ищецът може да се снабди с изпълнителен лист за горницата от своето вземане, останала непогасена след прихващането. Решението не е изпълнително основание за непогасената част от вземането на ответника (чл. 404 ГПК). Следователно възражението за прихващане е отбранително средство, с което разполага ответникът в

защитата си срещу предявения иск. То внася допълнителен предмет на делото (чл. 298, ал. 4 ГПК), но действието на решението по него не надхвърля защитата по предявения.

Характеристиката на възражението за прихващане като защитно средство се изяснява и чрез съпоставка с насрещния иск. Диспозитивното начало позволява на ответника да прецени дали да заяви вземането си с насрещен иск или с възражение за прихващане. Неупражнената възможност за насрещен иск не следва да ограничава което и да е от защитните му средства, нито да води до неблагоприятни последици за него. Когато ответникът предяви вземането си с насрещен иск, цялото негово вземане става предмет на делото. Съдът се произнася по насрещния иск независимо от първоначалния. С насрещния иск изявление за прихващане не се прави. Решението установява вземанията, такива каквито са към приключване на съдебното дирене. След влизане в сила на решението всяка от страните може да направи изявление за извънсъдебно прихващане. Насрещните вземания са определени по основание и размер и са безспорни, т. е. ликвидни. При възражението за прихващане правото на прихващане се заявява като осъществено или се осъществява в процеса за активното вземане. Максималната защита, която ответникът може да получи, е отхвърляне на иска. Активното вземане внася допълнителен предмет на делото, но погасителният ефект на прихващането настъпва в пределите на вземането, установено с иска – до размера, необходим за прихващането. Над този размер вземането на ответника не може бъде пресъдено. Непогасената горница след прихващането остава извън процеса. За нея решението поражда сила на пресъдено нещо, подобно на решението по изцяло уважения частичен иск – за правопораждащите факти на активното вземане. (ТР № 3/22.04.2019 г. по тълк. д. № 3/2017 г. ОСГТК на ВКС).

Разликата между насрещния иск и възражението за прихващане се проявява и в диспозитива на решението. По насрещния иск съдът постановява самостоятелен диспозитив, независим от първоначалния иск. По възражението за прихващане съдът се произнася в диспозитива на решението само когато възражението е основателно. С отхвърлянето на иска като погасен чрез прихващане в решението се индивидуализират пасивното, но и активното вземане по основание и размер. Съдът не се произнася по неоснователното възражение за прихващане в диспозитива на решението, зачитайки неговата характеристика на защитно средство срещу предявения иск.

3. Противоречието в съдебната практика по втория въпрос предопределя противоречивата съдебна практика и по третия. Според едното становище, обективните предели на силата на пресъдено нещо на решението, с което е уважено възражение за прихващане с по-голямо по размер вземане от установеното вземане по иска, включва размера на всяко едно от насрещните вземания. За тях или за някаква част от тях нов иск е недопустим. Според другото становище, обективните предели на силата на пресъдено нещо на решението, с което е уважено възражение за прихващане с по-голямото вземане, включва само размера на прихванатата част. Нов иск за горницата е допустим.

Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия на Върховния касационен съд приема за правилно второто становище.

Силата на пресъдено нещо има правоустановяващо действие. Обхваща основанието и размера на признатото с решението по иска субективно право. След формирането ѝ никоя от страните не може да претендира повече или по-малко, а нов иск за същото вземане е недопустим. С решението, с което е уважен изцяло частичният иск, размерът на признатото субективно право остава извън обективните предели на формираната сила на пресъдено нещо. Това позволява на титуляра да предяви с нов иск частта от своето право, останала извън процеса. Същата възможност трябва да се признае и за ответника, когато съдът е уважил възражение за прихващане с вземане в по-голям размер от размера на вземането по иска. Така както на ищеца е позволено да измени размера на иска, на ответника е позволено да измени размера на вземането, с което прихваща. Всеки кредитор след способ, погасил вземането му само частично, разполага с възможност да иницира

съдебен процес и да се снабди с изпълнително основание за непогасения остатък. Това право не следва да се отрича и за кредитора, чието вземане е останало частично непогасено след съдебно решение, с което е уважено възражението му за прихващане.

По изложените съображения Общото събрание на Гражданската и на Търговската колегии на Върховния касационен съд на Република България

РЕШИ:

1. При уважено възражение за прихващане признатите от съда насрещни вземания се смятат погасени с обратна сила от първия момент, в който прихващането е възможно да се осъществи, т. е. когато активното вземане е било изискуемо, а пасивното – поне изпълняемо. Кога е настъпила ликвидността е без значение.

2. При неоснователно възражение за прихващане силата на пресъдено нещо на съдебното решение установява несъществуването на вземането на ответника, освен ако възражението е неоснователно поради неизискуемост или некомпенсируемост.

При уважено възражение за прихващане с вземане, което не е установено с друго влязло в сила решение или заповед за изпълнение, силата на пресъдено нещо на решението обхваща размера на вземането на ответника, необходим за прихващането. При непогасена горница, решението установява със сила на пресъдено нещо фактите, които са породили вземането.

3. При уважено възражение за прихващане в случаите по т. 2 е допустимо в следващ процес ответникът да заяви непогасения остатък от своето вземане. По новия иск съдът е длъжен да зачете задължителното действие на влязлото в сила решение относно фактите, които са породили вземането.

Особено мнение по т. 2

Член 298, ал. 4 ГПК е разпоредбата, пряко подложена на нормативното тълкуване, извършено с т. 2. Съгласно чл. 298, ал. 4 ГПК, решението влиза в сила по отношение на разрешените с него искания и възражения за право на задържане и прихващане. Чл. 298, ал. 4 ГПК предвижда изключение от правилото по чл. 298, ал. 1 ГПК, че решението формира сила на пресъдено нещо по предмета на делото – по спорното субективно право, заявено или отричано с иска. Чл. 298, ал. 4 ГПК я разпростира и върху двете възражения, с които ответникът заявява насрещни права, като следва да се зачете тяхната различна материалноправна характеристика и да се отчете тази на възражението за прихващане като правопогасяващо. В т. 18 от ТР № 1/04.01.2001 г. по гр. д. № 1/2000 г. ОСГК на ВКС се прие, че само диспозитивът на решението е източник на силата на пресъдено нещо, а мотивите не я формират. Следователно чл. 298, ал. 4 ГПК изисква съдът да постанови нарочен диспозитив, когато възражението за прихващане е основателно, но и когато е неоснователно. Мотивите на решението за неоснователност на това възражение са негодни да формират сила на пресъдено нещо и не удовлетворяват изискванията по чл. 298, ал. 4 ГПК съдът да „разреши“ исканията и възраженията за правото на прихващане.

Изложеното не равнопоставя решението по насрещния иск и решението по разгледаното възражение за прихващане. Диспозитивът по насрещния иск е винаги самостоятелен, а не зависи от съдбата на първоначалния иск. Според установеното или отречено насрещно вземане на ответника диспозитивът е осъдителен и/или установителен. Решението по насрещния иск подлежи на обжалване независимо от възможността да се обжалва решението по първоначалния иск. Чл. 298, ал. 4 ГПК изисква решението „да разреши“ възражението за прихващане във всяка хипотеза, в която съдът се произнася по него. Когато съдът установи пасивното вземане, а възражението е основателно, защото правото на компенсация на ответника е осъществено извън или в процеса, искът се отхвърля като погасен чрез прихващане (изцяло или частично). Диспозитивът индивидуализира пасивното, но и активното вземане по основание и размер. Когато съдът установи пасивното вземане, но не и правото на компенсация на ответника, искът за пасивното вземане се уважава (изцяло или частично), а възражението за прихващане се

отхвърля с диспозитив, установяващ съответно несъществуването, неизискуемостта или некомпенсируемостта на насрещното вземане. Диспозитивът по насрещното вземане, заявено с възражението за прихващане, никога не е осъдителен. Въпросът за правилността на решението по уваженото или отхвърленото възражение за прихващане се поставя пред горната инстанция винаги с обжалване на решението по иска.

Да се изключи задължението съдът да постанови нарочен диспозитив на решението, с което искът е уважен (изцяло или частично), а възражението за прихващане е отхвърлено (прието за неоснователно), означава: 1) да се решат по различен начин възможните хипотези на произнасяне по това възражение, всичките включени в разпоредбата на чл. 298, ал. 4 ГПК; 2) да се приеме, че решението по неоснователното възражение за прихващане е единственото, чиито мотиви формират сила на пресъдено нещо; 3) да се допусне противоречие в новите решения по нормативно тълкуване на Върховния касационен съд – с т. 18 от ТР № 1/04.01.2001 г. по гр. д. № 1/2000 г. ОСГК на ВКС и с т. 5 от ТР № 7/31.07.2017 г. по тълк. д. № 7/2014 г. ОСГТК на ВКС (решението по възражението за прихващане е единно, а спорът за пасивното и за активното вземане не са в съотношение обуславящ към обусловен иск); 4) да се затруднят страните и съдилищата при обжалването на решението, с което възражението за прихващане е отхвърлено/прието за неоснователно, при изясняването на формираната с решението сила на пресъдено нещо и при преценката за допустимост на новия иск за насрещното вземане на ответника.

Особеното мнение се излага, въпреки гласувания единодушно първи отговор по т. 2 от настоящото тълкувателно решение. Неразделна част от него са и мотивите, че „съдът не се произнася по неоснователното възражение за прихващане в диспозитива на решението, зачитайки неговата характеристика на защитно средство срещу предявения иск.“ Така постигнатото единство на мотиви и диспозитив се инкорпорира в съдържанието на чл. 298, ал. 4 ГПК. Така извършеното нормативно тълкуване от ОСГТК на ВКС поражда задължителното действие по чл. 130, ал. 2 ЗСВ, а влиза в противоречие с чл. 298, ал. 4 ГПК и с чл. 236, ал. 1, т. 5 ГПК. Мотивите във втория абзац на особено мнение са тези, които съответстват на двете разпоредби, а и на първия диспозитив с отговора по т. 2.

Съдиите Геника Михайлова, Десислава Попколева, Светлана Калинова, Гълъбина Генчева, Маргарита Соколова, Владимир Йорданов, Емилия Донкова

3. За да се извърши делбата по реда на чл. 353 ГПК, не е необходимо допуснатите до делба имоти да са еднакви по вид и предназначение (еднородни).

Чл. 353 ГПК

Тълкувателно решение № 2 от 11.04.2022 г. на ВКС по тълк. д. № 2/2021 г., ОСГК, докладчик съдията Бонка Дечева

Тълкувателно дело № 2 от 2021 г. на Общото събрание на гражданската колегия на Върховен касационен съд е образувано с разпореждане на председателя на Върховния касационен съд от 21.05.2021 г. на основание чл. 292 ГПК по предложение на състав на първо гражданско отделение на ВКС с Определение № 42 от 12.03.2021 г. по гр. д. № 3957/2020 г. по следния въпрос:

„Необходимо ли е, за да се извърши делбата по реда на чл. 353 ГПК, допуснатите до делба имоти да са еднакви по вид и предназначение (еднородни)?“

По този въпрос е формирана противоречива съдебна практика на състави на Върховния касационен съд, както следва:

Според една група решения, за приложимостта на чл. 353 от Гражданския процесуален кодекс /ГПК/ не е необходимо имотите да са еднакви по вид и стойност,

защото водещ в делбата е принципът на реален дял. Този принцип не може да бъде игнориран по съображения, че имотите са на различна стойност защото чл. 69, ал. 2 Закона за наследството /ЗН/ изрично предвижда неравенството в дяловете да се изравнява в пари. Целта на тази разпоредба е делбата да се извърши така, че за всеки наследник да има дял в натура и имотите да бъдат запазени в патримониума на наследниците. За да се извърши делбата по чл. 353 ГПК, е достатъчно от допуснатите до делба имоти, да могат да се съставят реални дялове за всеки съделител. Едва на следващо място с оглед особеностите на конкретния случай може да се приложи идеята при обособяването дялове да са еднородни по вид и стойност. В част от тази група решения се приема, че при разпределението по чл. 353 ГПК съдът се ръководи от предназначението на имотите, тяхната стойност и квотите на съсобствениците, като по възможност следва на всеки съделител, респективно група съделители, да се разпределят равностойни имоти не само според тяхната цена, но според вида и предназначението им, като делбата следва да се извърши чрез способ, гарантиращ на всеки от съделителите реален дял в натура.

В противен смисъл са друга група решения, според които с оглед принципа на равенството между съделителите, за да се приложи чл. 353 ГПК, е необходимо дяловете да са еднородни. Еднородността на дяловете е разбираана като еднотипност и еднакво предназначение на делбените имоти. Приема се, че при разпределението по чл. 353 ГПК във всеки дял следва да се включат по възможност еднакви по количество и вид и приблизително равни по стойност имоти, респективно максимално съответстващи по стойност на дяловете на съделителите. Посочва се, че правото на реален дял от съсобственото имущество по чл. 69, ал. 2 ЗН съществува по отношение на всяка съвкупност от съответния вид. Допустимо е разпределение на различни по вид самостоятелни имоти, само ако между страните липсва спор относно обособяването им в самостоятелни дялове. При наличие на спор обаче, за да е приложим способа на чл. 353 ГПК е необходимо да се образуват еднородни дялове от делбеното имущество. Ако самостоятелните делбени имоти се различават съществено както по вид, така и по стойност, следва да се приеме, че предпоставките за извършване на делбата по реда на чл. 353 ГПК не са налице, поради което имотите, като неподеляеми, и следва да се изнесат на публична продажба, съгласно чл. 348 ГПК.

Общото събрание на гражданската колегия на ВКС намира за правилно първото становище поради следното:

Съгласно чл. 353 ГПК, аналогичен на чл. 292 ГПК /отм./, съдът може да извърши делбата, като разпредели наследствените имоти между съделителите, без да тегли жребий, когато съставянето на дялове и тегленето на жребий се оказва невъзможно или много неудобно. Този способ за извършване на делбата е въведен с реформата от 1961 г., в отменения Граждански процесуален кодекс от 1952 г., за да се предостави по-голяма гъвкавост за съда при извършване на делбата. Способът по чл. 353 ГПК е уреден като изключение от способа по чл. 352 ГПК – теглене на жребий, като в него са заложени двата принципа, при които следва да се извърши делбата – осигуряване на реален дял за всеки съделител, залегнал в чл. 69, ал. 2 ЗН, и принципът за равнопоставяне на съделителите. Със задължителна съдебна практика, актуална и при действащия ГПК, поради аналогичността на разпоредбите, в т. 13 от Постановление № 4/1964 на Пленума на Върховният съд е прието, че за да се приложи този способ за извършване на делбата, от имотите, по отношение на които е допусната делба, следва да могат да се съставят реални дялове за всеки съделител. Този способ не може да се приложи по начин, че някой от съделителите да получи само парично уравнение, тъй като това би било принудителна продажба, което е недопустимо. В това се изразява принципът на равнопоставеност на страните. Негативните предпоставки за прилагане на чл. 353 ГПК – съставянето на дялове и тегленето на жребий да е невъзможно или много неудобно, са дефинирани в т. 5 от Постановление № 7/1973 г. на Пленума на Върховният съд, чийто постановки също не са

загубили силата си. Според приетото невъзможността за теглене на жребий е налице, „когато до делба са допуснати имоти, съществено различаващи се един от друг по площ, обем или стойност, а същевременно частите на съделителите са различни“.

Няма изискване в закона – ЗН и ГПК, дяловете да се формират от еднородни имоти. Необходимо е обособените реални дялове да бъдат съобразени с обема права на съделителите, за да се избегне парично уравнение дяловете на съделителите на значителна стойност. Добавянето обаче на още една предпоставка за прилагане на този способ – еднородност на имотите, противоречи на чл. 353 ГПК и води до съществено ограничаване приложението на този способ за извършване на делбата и невъзможност съдът да прояви гъвкавост, като съобрази и критериите за удобно разпределение – реално ползване, извършени подобрения в имота, т. е. спецификата на всеки конкретен случай, за да се постигне справедливо ликвидиране на съсобствеността, каквато е целта на разпоредбата.

Извършването на делбата по начин, че всеки съделител да получи реален дял, е водещият принцип в делбата, уреден в чл. 69, ал. 2 ЗН. Различната стойност на делбените имоти, както е подчертано и в т. 5 от ПП-7-73 г., не е пречка за извършване на делбата чрез разпределение, защото, съгласно изричното правило на чл. 69, ал. 2 ЗН - неравенството в стойността на дяловете се уравнива в пари. Не е пречка и различието във вида и предназначението на делбените имоти. Понятието „различни по вид“ /разнородни/ имоти е относително, защото имотите могат да променят предназначението си както по инициатива на собствениците, така и по инициатива на администрацията при приемане на нов подробен устройствен план /ПУП/, а това се отразява пряко върху експлоатационните им качества и стойността им.

Изискването за еднородност на имотите, които се разпределят, води до невъзможност делбата да се извърши чрез разпределяне на дял в натура и до изнасяне на делбените имоти на публична продажба. Способът, предвиден в чл. 348 ГПК, обаче е изключение, приложимо, когато някой имот е неподеляем и не може да бъде поставен в един от дяловете. Прилагането на този способ при нееднородни имоти противоречи на чл. 348 ГПК. При изнасяне на имотите на публична продажба съделителите също ще получат паричната стойност на дела си, както при разпределение на нееднородни имоти и уравнение на дяловете в пари.

Изискването за еднородност на дяловете не удовлетворява и целта на делбата – прекратяване на съсобствеността. Тя ще се прекрати едва с успешно провеждане на публичната продажба, при която няма гаранция, че ще се реализира реалната пазарна цена на разнородните делбени имоти, но за съделителите ще има допълнителни разходи. При публичната продажба съделител може да бъде принуден да изкупи делбен имот над пазарната му цена, предвид нормата на чл. 354, ал. 1 и ал. 2 ГПК или имотите да попаднат в трето за съсобствеността лице, а целта на делбата е прекратяване на съсобствеността и оставане на наследствените имоти в патримониума на наследниците, доколкото това е възможно. Това е идеята, вложена в чл. 76 ЗН при делба на наследствени имоти - след уважаване на такава претенция в първата фаза на делбата наследствените имоти да се върнат в делбената маса и да се делят само между сънаследниците. Изнасянето им на публична продажба поради това, че са разнородни, противоречи на целта, заложена в този текст, и прави невъзможно събдването на условието, посочено в него.

Изискването за съгласие за разпределяне на разнородни делбени имоти по чл. 353 ГПК не кореспондира на буквалното тълкуване на текста. Ако страните не спорят за това как да се поделят, те биха сключили спогодба или договор за доброволна делба. Когато част от съделителите искат изнасяне на разнородните имотите на публична продажба, а друга част – разпределение, съдът следва да преценява по кой способ да извърши делбата. Съгласието за разпределяне в общ дял на двама или повече съделители, които не са от едно коляно, е релевантно, за да се обособят дялове за всички съделители и да се приложи

чл. 353 ГПК, но не е условие, за да се разпределят имоти, които са различни по вид, предназначение и стойност.

За да се извърши делбата по чл. 353 ГПК, не е необходимо имотите да са еднородни. Когато обаче до делба са допуснати еднакви по вид и предназначение недвижими имоти, чийто брой съответства на броя на съделителите/колената, както и други имоти, съдът, извършвайки делбата по чл. 353 ГПК, следва да постави в дела на всеки съделител/коляно от еднородните имоти.

По изложените съображения Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд на Република България

РЕШИ:

За да се извърши делбата по реда на чл. 353 ГПК, не е необходимо допуснатите до делба имоти да са еднакви по вид и предназначение (еднородни).

4. При извършен строеж от съпрузи по време на брака им, без учредено право на строеж, в поземлен имот, съсобствен между единия съпруг и трето лице, частта от построеното, съответстваща на правата на съпруга от съсобствеността върху терена, се придобива в режим на съпружеска имуществена общност, ако в имуществените отношения между съпрузите е приложим режимът по чл. 18, ал. 1, т. 1 от Семейния кодекс.

Чл. 18, ал. 1, т. 1 СК

Тълкувателно решение № 4 от 14.04.2022 г. на ВКС по тълк. д. № 4/2019 г., ОСГК, докладчик съдията Пламен Стоев

Тълкувателното дело е образувано с разпореждане на председателя на Върховния касационен съд от 01.11.2019 г., на основание чл. 124, ал. 1, т. 1 ЗСВ и чл. 128, ал. 1 ЗСВ, по предложение на състав на второ гражданско отделение на ВКС, направено с определение № 105 от 03.07.2019 г. по гр. д. № 1507/2018 г., за приемане на тълкувателно решение по следния въпрос, по който е констатирана противоречива практика по чл. 290 ГПК на състави на ВКС:

„При извършен строеж от съпрузи по време на брака им, без учредено право на строеж, в поземлен имот, съсобствен между единия съпруг и трето лице, придобива ли се в режим на съпружеска имуществена общност частта от построеното, съответстваща на правата на съпруга от съсобствеността върху терена“.

По този въпрос в съдебната практика са формирани две становища.

Според едното становище даденото в т. 4 на ППВС № 5/1972 г. разрешение намира приложение и в случаите, когато единият съпруг е бил собственик на идеална част от поземления имот, в който е построена сграда по време на брака между съпрузите. Построеното в съсобствен имот става съсобствено между собствениците на терена, като частта от него, съответстваща на правата на единия съсобственик, който е бил в брак по време на строителството, става съпружеска имуществена общност.

Според другото становище в посочената хипотеза съпружеска имуществена общност върху построеното за притежаваната от единия съпруг идеална част от дворното място не е налице, а е възникнала съсобственост между собствениците на терена.

Общото събрание на гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения:

С Постановление № 5/1972 г., т. 4, на Пленума на Върховния съд е прието, че построената по време на брака сграда върху земя, индивидуална собственост на единия съпруг, представлява съпружеска имуществена общност и принадлежи общо на двамата

съпрузи. Този извод е мотивиран с императивната разпоредба на чл. 13, ал. 1 от Семейния кодекс от 1968 г., съгласно която придобитите от съпрузите през време на брака недвижими и движими вещи и права върху вещи принадлежат общо на двамата съпрузи, независимо на чие име са придобити, като е посочено, че тази разпоредба представлява „друг начин, определен в закона” по смисъла на чл. 55 ЗС за придобиване или учредяване на вещни права върху чужда вещ и установява „друго” по смисъла на чл. 92 ЗС относно собствеността на създаденото приращение по време на брака.

Разпоредбата на чл. 13, ал. 1 от Семейния кодекс от 1968 г. е аналогична на разпоредбите на чл. 19, ал. 1 СК от 1985 г. /отм./ и на чл. 21, ал. 1 от действащия СК от 2009 г., поради което даденото в т. 4 на ППВС № 5/1972 г. тълкуване се прилага и към настоящия момент в практиката на съдилищата.

Това разрешение следва да намери приложение и в случаите, при които единият съпруг е бил собственик на идеална част от поземления имот. Построеното в такъв имот се придобива от неговите собственици, като частта от него, съответстваща на правата на съсобственика, който е бил в брак по време на построяването на сградата, се придобива в режим на съпругеска имуществена общност, когато е приложим режимът по чл. 18, ал. 1, т. 1 СК.

Действащият Семейен кодекс от 2009 г. урежда три режима на имуществени отношения между съпрузите, между които те могат да избират – законов режим на общност, законов режим на разделност и договорен режим. Законовият режим на общност се прилага, когато встъпващите в брак не са избрали режим на имуществените си отношения, както и ако са непълнолетни или ограничено запрети.

Според разпоредбата на чл. 21, ал. 1 СК вещните права, придобити по време на брака в резултат на съвместен принос, принадлежат общо на двамата съпрузи, независимо от това на чие име са придобити. Лични са вещните права, придобити преди брака; придобитите по време на брака по наследство и по дарение; придобити по реда на глава четиридесет и четвърта от Гражданския процесуален кодекс; които служат за обикновено лично ползване, за упражняване на професия или занаят; придобити от съпруг – едноличен търговец за упражняване на търговската му дейност и включени в неговото предприятие (чл. 22 СК). Хипотезата на придобиване на право на собственост върху построеното по време на брака в недвижим имот, който единият съпруг притежава в съсобственост с трети лица, не попада в изключенията, предвидени в чл. 22, ал. 1 от сега действащия СК.

Съпругеската имуществена общност е особен вид съсобственост, която за разлика от обикновената съсобственост, уредена в чл. 30 и сл. от Закона за собствеността, при която всеки съсобственик притежава идеална част от съсобствената вещ, е бездялова. За нейното възникване е необходимо придобилият вещното право /право на собственост или ограничени вещни права – право на ползване, право на строеж, респ. на пристрояване или надстрояване/, да има качеството „съпруг” и това да е станало по време на брака в резултат на съвместен принос, който се предполага до доказване на противното и може да се изрази във влягане на средства, на труд, в грижи за децата и в работа в домакинството (чл. 21, ал. 2 и ал. 3 СК).

Всеки съсобственик има право да упражнява своите собственически правомощия съобразно притежаваната идеална част от общия имот, включително и да строи в него. Учредяването на право на строеж (чл. 63 ЗС) в съсобствен поземлен имот в полза на някой от съсобствениците има за цел да избегне действието на приращението за построената сграда по отношение на другите съсобственици и така построеният сградата съсобственик да стане неин изключителен собственик. В противен случай построеното в имота по силата на чл. 92 ЗС ще стане обща собственост на собствениците на земята и всеки съсобственик ще придобие идеална част от сградата, съответстваща на неговите права върху терена. Липсата на акт за надлежно учредяване право на строеж в полза на съпруга-

съсобственик, води до придобиване на идеална част от сградата от третото лице-съсобственик, съответна на частта му от поземления имот. При извършен строеж от съпрузи, спрямо които се прилага режимът на съпругеската имуществена общност, в съсобствен между единия съпруг и трето лице поземлен имот, без наличие на учредено право на строеж, и когато другият съпруг е участвал пряко или косвено в строителството, са налице всички предпоставки за включване на построеното в съпругеската имуществена общност. В този случай е налице конкуренция на права относно построената сграда в съсобствения имот, основаващи се на различни правни норми. От една страна липсата на учредено право на строеж в полза на съпруга-съсобственик води до прилагане принципа на приращението по чл. 92 ЗС по отношение на третото лице-съсобственик на поземления имот и то има право да придобие идеална част от построената сграда, а от друга страна съпругът, в качеството му на съсобственик на имота, има право да придобие идеална част от построената сграда в рамките на неговите права върху терена, която ще се включи в съпругеската имуществена общност, ако строителството е осъществено с участието на другия съпруг. Това придобиване поражда автоматично действие до размера на придобитото възмездно от съпруга-съсобственик вещно право и за другия съпруг по силата на закона – чл. 21, ал. 1 СК, тъй като в отношенията между съсобствениците е приложима разпоредбата на чл. 92 ЗС, но в отношенията между съпрузите действат нормите на Семейния кодекс. След като в режим на съпругеска общност може да се притежава изцяло право на собственост върху вещ, то тогава може да се притежава и идеална част от такава вещ. В този случай ще възникне бездялова съсобственост върху идеална част от построената сграда, без да се изключва правото на собственост на третото лице върху съответна на неговите права идеална част от построенния обект. Единствено в случаите, при които са построени обекти с обслужващо предназначение, които нямат качеството на самостоятелни обекти на правото на собственост, тези обекти ще станат съсобствени на съпруга, който притежава идеални части от поземления имот, и на третото лице - съсобственик на имота по силата на чл. 92 ЗС.

Когато в отношенията между съпрузите се прилага режимът на разделност, частта от построеното, съответстваща на правата на съпруга върху поземления имот, ще е негова лична собственост. Ако се прилага договорен режим, принадлежността на правото на собственост върху придобитото имущество ще зависи от уговореното в брачния договор.

По изложените съображения Общото събрание на гражданската колегия на Върховния касационен съд

РЕШИ:

При извършен строеж от съпрузи по време на брака им, без учредено право на строеж, в поземлен имот, съсобствен между единия съпруг и трето лице, частта от построеното, съответстваща на правата на съпруга от съсобствеността върху терена, се придобива в режим на съпругеска имуществена общност, ако в имуществените отношения между съпрузите е приложим режимът по чл. 18, ал. 1, т. 1 от Семейния кодекс.

Особено мнение:

Тълкувателното дело е образувано въз основа на разпореждане на председателя на ВКС от 01.11.2019 г., издадено на основание чл. 124, ал. 1, т. 1 ЗСВ и чл. 128, ал. 1 ЗСВ, по предложение на състав на II г. о. на ВКС, направено с определение № 105 от 03.07.2019 г. по гр. д. № 1507/2018 г., за приемане на тълкувателно решение по следния въпрос, по който е констатирана противоречива практика по чл. 290 ГПК на състави на ВКС:

„При извършен строеж от съпрузи по време на брака им, без учредено право на строеж, в поземлен имот, съсобствен между единия съпруг и трето лице, придобива ли се в режим на съпругеска имуществена общност частта от построеното, съответстваща на правата на съпруга от съсобствеността върху терена“.

Съгласно чл. 92 ЗС, собственикът на земята е собственик и на постройките и насажденията върху нея, освен ако е установено друго.

Разпоредбата на чл. 92 ЗС установява предположение (презумпция) за субективни права, като посочва и кръга от лица, в полза на които това предположение е установено (собствениците на земята). При подобни предположения (презумпции за субективни права) от факта на съществуването на едно право (право на собственост върху земята) се прави заключение за съществуването на друго право (право на собственост върху построеното върху тази земя). Предположението може да бъде оборено, ако се установи липсата на предполагаемото право – ако се установи, че в полза на лицето, което е построило сградата, е учредено право на строеж, респ. се е осъществил друг предвиден в закон придобивен способ, правилото на чл. 92 ЗС няма да намери приложение.

За разлика от разпоредбата на чл. 92 ЗС, в чл. 21, ал. 1 СК от 2009 г. е установена презумпция за субективно право, наред с презумпция за факт (чл. 21, ал. 3 СК от 2009 г.), които освен това са приложими само в отношенията между съпрузи – съгласно чл. 21, ал. 1 СК, вещните права, придобити по време на брака в резултат на съвместен принос, принадлежат общо на двамата съпрузи, независимо от това на чие име са придобити, като съгласно чл. 21, ал. 3 СК, съвместният принос се предполага до доказване на противното. Съпругът, в полза на когото не се е осъществил предвиден в закона придобивен способ, придобива вещни права по силата на презумпцията. Разпоредбата на чл. 21, ал. 1 СК намира приложение само в отношенията между съпрузите и само при осъществяването на възмезден придобивен способ, като предвидената в чл. 21, ал. 3 СК презумпция за съвместен принос, е презумпция за факт – когато правото на собственост върху вещ е придобито по време на брака в резултат от възмезден придобивен способ, това право принадлежи общо на двамата съпрузи, освен ако не се докаже, че правото е придобито със средства само на единия съпруг, респ. че другият съпруг няма принос в придобиването му. Оборването на презумпция за субективно право (чл. 92 ЗС) чрез друга презумпция за субективно право принципно е недопустимо (чл. 21 СК), освен в изрично предвидените случаи. Такова оборване е прието за допустимо в т. 4 на ППВС № 5/1972 г. като изключение, основано на предвидения в Семейния кодекс режим на имуществените отношения между съпрузите, който е принципно приложимият специален закон, когато правото на собственост върху вещни права е придобито по време на брак – както е посочено в мотивите към т. 4, разпоредбата на чл. 13, ал. 1 СК (от 1968 г., а сега чл. 21, ал. 1 СК) има императивен характер и представлява „друг начин, определен от закона“ по смисъла на чл. 55 ЗС за придобиване или учредяване на вещни права върху чужда вещ. Това правило, допускащо оборването на установена в закон презумпция за право, е приложимо само в отношенията между съпрузи, поради което не може да се прилага разширително. Това означава, че т. 4 от посоченото постановление няма да се прилага, когато имотът е съсобствен между единия съпруг и трето лице и в този случай построеното ще бъде съсобствено между съсобствениците на земята и припадащата се идеална част на съпруга-съсобственик няма да стане част от съпружеската общност. На лицата, в съсобственост с които единият съпруг притежава право на собственост върху земята, правилото на чл. 21, ал. 1 СК, както и установената в чл. 21, ал. 3 СК презумпция, са непротивопоставими, доколкото принципно не установяват липсата на предполагаемото по смисъла на чл. 92 ЗС право. Приложението им би довело до разширяване кръга от правни субекти, на които предполагаемото право принадлежи, което разпоредбата на чл. 92 ЗС не предвижда. Спрямо третите лица-съсобственици на дворното място, разпоредбата на чл. 21, ал. 1 СК не представлява „друг начин, определен със закон“ по смисъла на т. 4 на ППВС № 5/1972 г., нито „установено друго“ по смисъла на чл. 92 ЗС. Само в отношенията между съпрузите приносът при придобиване на недвижим имот може да се предполага по начин, който да позволи преодоляването на друга презумпция, която законът установява, а именно на чл. 92 ЗС, т. е. презумпцията за субективно право (чл. 21,

ал. 1 СК), съчетана с презумпция за факт (наличие на принос), може да преодолее друга презумпция за субективно право (чл. 92 ЗС) само в отношенията между онези лица, на които първата презумпция, както и съпътстващата я презумпцията за факт, е противопоставима.

Още повече, според правилото на чл. 21, ал. 1 СК, вещните права принадлежат общо на двамата съпрузи само ако са придобити по време на брака в резултат на съвместен принос, докато правилото на чл. 92 ЗС не предпоставя придобиването на правото на собственост върху построеното от обстоятелството с чии средства и труд е осъществен строежът, т. е. от обстоятелството, кои лица имат принос при създаването на вещта (придобиването на правото на собственост по смисъла на чл. 21, ал. 1 СК). Следователно разрешението на поставения въпрос би било различно с оглед обстоятелството дали сградата е построена от двамата съпрузи или от друго лице, което притежава идеална част от правото на собственост върху земята, което с оглед естеството на предвиденото в чл. 92 ЗС придобивно основание следва да се приеме за недопустимо - законът не допуска изключения и не предвижда възможност обемът от права за някой от съсобствениците на дворното място, както и кръгът от лица, които придобиват тези права, да бъде различен с оглед приноса в построяването на сградата – под „установено друго“ разпоредбата на чл. 92 ЗС има предвид предвиден в закон придобивен способ, с осъществяването на който предполагаемото право бива отречено, какъвто способ финансирането на строителството не представлява.

От тук следва и изводът, че е недопустимо установеното в чл. 92 ЗС правило да бъде прилагано по различен начин в хипотеза, при която съпругът-съсобственик на дворното място е осъществил строежа със свои средства и труд, респ. с общи на двамата съпрузи средства и труд, за разлика от хипотезата, при която строежът е осъществен от друг съсобственик на дворното място.

Поради това следва да се приеме, че при извършен строеж от съпрузи по време на брака им, без учредено право на строеж, в поземлен имот, съсобствен между единия съпруг и трето лице, частта от построеното, съответстваща на правата на съпруга от съсобствеността върху терена, не се придобива в режим на съпругеска имуществена общност, до момента, в който се ликвидира съсобствеността на терена и построеното върху него.

Съдиите Светлана Калинова, Пламен Стоев, Теодора Гроздева, Милена Даскалова, Здравка Първанова, Драгомир Драгнев, Владимир Йорданов, Бранислава Павлова, Камелия Маринова

5. Ако приживе едно лице е предало владението върху недвижим имот другиму, следва да се приеме, че последният установява самостоятелна фактическа власт върху имота с намерението да придобие собствеността от този момент и ако до смъртта на лицето, което е предало владението, не е изтекъл предвиденият в чл. 79, ал. 1 ЗС срок, фактът на наследяването не променя обстоятелството, че в предходен момент един от сънаследниците е установил самостоятелна фактическа власт върху имота приживе на наследодателя, като не е необходимо приживе на наследодателя тази негова воля да се доведе до знанието на останалите лица, които биха могли да имат качеството "наследници по закон" след неговата смърт.

Чл. 79 ЗС

Чл. 69 ЗС

Чл. 68, ал. 1 ЗС

Чл. 81 ЗС

Решение № 60123 от 16.11.2021 г. на ВКС по гр. д. № 50/2021 г., II гр. о., докладчик председателят Камелия Маринова

Допуснато е касационно обжалване на въззивното решение по въпроса: необходимо ли е наследникът да демонстрира спрямо останалите завладяването на имота в хипотеза, когато владението е предадено от наследодателя на лице, което след смъртта му има качеството наследник по закон с цел преценка съответствието на въззивното решение с практиката на ВКС по решение № 32 от 8.02.2016 г. по гр. д. № 4591/2015 г., I гр. о., решение № 60 от 7.06.2018 г. по гр. д. № 2420/2017 г., I гр. о. и решение № 3 от 25.01.2016 г. по гр. д. № 3973/2015 г., I гр. о.

Въпросът, обусловил допускане на касационното обжалване, е относим към изхода на спора, по който въззивният съд е констатирал, че доводите във въззивната жалба на настоящите касатори са, че делбата е неправилно допусната, като първоинстанционният съд, въпреки, че е дал вяра на показанията на разпитаните свидетели, всъщност не ги е зачел. От фактическа страна е приел за установено, че представените писмени доказателства установяват, че процесният апартамент е придобит в режим на съпругеска имуществена общност от З. В. Й., починала на 5.12.1998 г. и наследена от съпруга си С. С. К., дъщеря си Х. С. С. и синовете си В. С. К. и С. С. К.. С. С. К. е продал на 1.04.2003 г. на С. С. К. 5/8 ид. ч. от процесния имот. С. С. К. е починал на 18.10.2013 г. и е наследен от Х. С. С., В. С. К. и С. С. К.. Съпругата на С. С. К. – Н. Б. К. е починала на 26.07.2016 г. и е наследена от съпруга си /С. С. К. /, синовете си Д. С. К. и С. С. К. и дъщерите си З. С. К., М. С. К., Х. С. К. и М. С. К.. С. С. К. и М. С. К. са продали на 13.02.2017 г. на Д. С. К. и С. С. К. първият 54/112 ид. ч., а втората 5/112 ид. ч. от процесния имот. Саморъчното универсално завещание от 1.03.2003 г. на С. С. К. в полза на сина му С. С. К. не е породило действие по отношение на процесния имот, тъй като на 1.04.2003 г. С. С. К. се е разпоредил с правата си от него.

Събраните по делото гласни доказателства са показанията на свидетеля К., съсед на Д. и С. К. /който сочи, че не е запознат на кого е имота, но последните 15 години братята Д. и С. се грижат за него и с годините останал с убеждението, че е техен, тъй като влагали много средства в къщата и я променили изцяло; познавал бегло дядо им С. К., който заминал някъде и после се върнал, но познавал много добре баща им С., който живеел през цялото време в имота, познава и З. К. от дете и тя също е живяла в имота/ и на свидетеля М. Й., живеещ в същия поземлен имот /който познава общия наследодател З. Й.; леля му З. и свако му С. са били собственици на етаж; веднъж леля му З. споменала да си помагат с братовчед му С. и да се уважават, защото ще живеят заедно в общия имот; имотът представлява къща на два етажа с двор, като на втория етаж живее свидетелят, а на първия братовчед му С.; на първия етаж имало плоча и балатум, нямало баня и тоалетна; след като З. К. оставила имота на С., синовете му С. и Д. направили ремонт – баня, тоалетна с теракот, фаянс, нова "В и К" инсталация; те правили ремонта много години, след като се уволнили, т. к. ходили войници; сега се отопляват на парно с котел; направили изолация; не е виждал Х. С. С. в имота и не е чувал да има претенции; последно я видял в имота през 1990 г., когато тя дошла да види брат си; С. и децата изключително отговорно се отнасят към имота - като към собствен имот и винаги са го смятали за свой имот; знае, че имотът е закупен от дядо му В. като посредник на леля му З. и баща му Г., че къщата е построена от двамата; не знае леля му З. да е прехвърляла нещо от двора и от имота по документ, а от С. знае, че неговият баща - С., е прехвърлил неговата идеална част по документ; братовчед му С. след смъртта на съпругата си - Н. Б., преди три години, е прехвърлил своята идеална част от къщата на синовете си С. и Д.; между останалите братовчеди не му е известно да са си прехвърляли части от имота/.

При така възприетите писмени и гласни доказателства, въззивният съд е счел за неоснователно възражението на С. и Д. К. за придобиване на имота по давност при

присъединяване на владението и на баща им С. К. Посочил е, че свидетелските показания не сочат тези лица да са осъществили действия на отричане правата на ищцата и останалите сънаследници, които действия да са станали достояние за тях. Изложил е съображения, че последователна е практиката, че когато един от наследниците упражнява фактическа власт върху оставен в наследство имот, той е владеец само на притежаваната от него по наследство идеална част от имота и държател на идеалните части на останалите сънаследници. За да се приеме, че този наследник е установил владение и върху притежаваните от другите наследници идеални части от имота не е достатъчно той да упражнява фактическа власт върху целия наследствен имот, а е необходимо освен това да е отблъснал владението на останалите наследници, като е манифестирал ясно пред тях намерението си да владее целия наследствен имот само за себе си. Това следва да стане с конкретни действия на отричане на правата на останалите сънаследници върху имота, които действия са станали достояние на тези сънаследници. Такива действия могат да бъдат например отказа на ползващия имота сънаследник да допуска останалите сънаследници в имота, или доведено до знанието на останалите сънаследници намерение на сънаследника-държател да се разпорежи с имота само в своя полза, или ползването на имота по начин, който ясно показва, че изключва владението на останалите сънаследници. Декларирането на имота в данъчните служби на свое име, без това деклариране да е станало известно на останалите сънаследници, не представлява действие на отричане на техните права, а в случая имотът е деклариран като съсобствен на всички съделители. Плащането на данъци и консумативни разноски за имота, извършването на ремонта в имота също не са такива действия на отричане на правата на останалите сънаследници върху имота. В случая по делото няма данни Д. и С. К. с конкретни действия да са отхвърлили правата на останалите сънаследници върху имота, които действия да са станали тяхно достояние.

По основанията за допускане на касационно обжалване

В практиката на ВКС по практиката на ВКС по решение № 32 от 8.02.2016 г. по гр. д. № 4591/2015 г., I гр. о., решение № 60 от 7.06.2018 г. по гр. д. № 2420/2017 г., I гр. о. и решение № 3 от 25.01.2016 г. по гр. д. № 3973/2015 г., I гр. о. е дадено тълкуване, че тълкуване, че ако приживе едно лице е предало владението върху недвижим имот другиму, следва да се приеме, че последният установява самостоятелна фактическа власт върху имота с намерението да придобие собствеността от този момент и ако до смъртта на лицето, което е предало владението, не е изтекъл предвиденият в чл. 79, ал. 1 ЗС срок, фактът на наследяването не променя обстоятелството, че в предходен момент един от сънаследниците е установил самостоятелна фактическа власт върху имота приживе на наследодателя, като не е необходимо приживе на наследодателя тази негова воля да се доведе до знанието на останалите лица, които биха могли да имат качеството "наследници по закон" след неговата смърт.

Това тълкуване се възприема от настоящия съдебен състав и е приложимо и в случая.

По основателността на касационната жалба:

Основателни са доводите в касационната жалба, че въззивното решение е постановено в противоречие с практиката на ВКС по отношение на преценката на свидетелските показания, довело до неправилно приложение на материалния закон относно предпоставките за прилагане на презумпцията на чл. 69 ЗС.

Въззивният съд не е отчел релевантния за спора факт, че общите на страните наследодатели приживе са предали владението на имота на сина си С. К. От показанията на свидетеля М. Й. /живеещ на втория етаж на сградата/ се установява, че З. К. е заявила воля жилището да е на С. /"да си помагаме, да се уважаваме, защото заедно ще живеем в общия имот"/, а в изпълнение на това им желание, след нейната смърт, съпругът ѝ С. К. е прехвърлил вещните си права на сина си С. К., като преди сделката е обективирал волята

си и в саморъчно универсално завещание. Тези изявления и действия на общите наследодатели /ценени като съгласие с установеното владение, а не като волеизявления, целящи да породят правни последици/ установяват, че С. К. е установил владение по смисъла на чл. 68, ал. 1 ЗС върху процесния имот още приживе на З. и С. К. с тяхно съгласие. Д. и С. К. са установили съвладение върху имота със съгласието на С. К. 2005 г., видно от показанията на свидетеля М. Й., че започнали да правят ремонти след като се уволнили, тъй като ходили войници и показанията на свидетеля А. К., че през последните петнадесет години те се грижили и изцяло променили имота. Това обстоятелство се установява от извършените от С. К. и дъщеря му М. К. разпоредителни сделки в тяхна полза /отново ценени като удостоверяващи съгласие за установеното от двамата владение, а не като волеизявления, целящи да породят правни последици/, както и от признанието на правата на Д. и С. К. от останалите наследници на Н. Б. – З. К., Х. Х. и М. Д..

При така установените факти следва, че презумпцията на чл. 69 ЗС не е опровергана. По делото не е установен момента на предаване владението върху процесния имот от общите наследодатели на С. К., но доколкото З. К. е починала на 5.12.1988 г., то следва да се приеме, че това е станало не по-късно от 4.12.1988 г. Осъществяването от С. К., а впоследствие и от синовете му Д. и С. "К. владение е било постоянно по смисъла на чл. 81 ЗС и явно, изразяващо се в действията по основен ремонт на жилището, включващ и дейности по външните стени на сградата, които всеки е можел да възприеме, установени от свидетелските показания.

Неоснователен е доводът на Х. С. С., че не може да се приеме завладяване на целия имот, тъй като декларирането в данъчната служба е извършено при съблюдаване на квотите в съсобствеността. Съгласно чл. 3, ал. 1 ЗМДТ данъчните декларации се подават от данъчно-задължените лица по образец, а в одобрения и обнародван в Държавен вестник образец, за да се декларира имотът, е необходимо да се посочи документ за собственост. Тъй като владение по смисъла на чл. 68, ал. 1 ЗС може да се осъществява само върху чужд имот, то владелецът не би могъл да декларира имота изцяло на свое име, ако не разполага с документ за собственост или ако документът за собственост удостоверя по-малко вещни права, от тези, които са предмет на владението. Именно затова практиката на ВКС последователно приема, че данъчното деклариране и заплащането на данъци, само по себе си е ирелевантно при преценка осъществен ли е съставът на чл. 78, ал. 1 ЗС. Този факт може да се отчете само в съвкупност с останалите, установени по делото факти, но в настоящия случай ищцата Х. С. не е провела насрещно доказване, а Д. и С. К. безспорно са установили обстоятелствата по завладяването на имота от техния баща С. К. със съгласието на общите наследодатели З. и С. К., а около 2005. и завладяването от тях със съгласието на С. К., осъществяването непрекъснато и явно владение, а съответно и придобиване на собствеността след изтичане на десетгодишния давностен срок и при извършеното в настоящия процес позоваване на последиците от придобивната давност.

С оглед горните изводи въззивното решение следва да бъде отменено като неправилно и вместо него да се постанови друго, с което да се отхвърли предявения иск за съдебна делба.

6. С оглед конститутивното действие на решението на органа по поземлена собственост в производството по реституция на земеделски имот по реда на ЗСПЗЗ по отношение на субектите и по отношение на имота, по исков ред не би могъл да бъде разрешен само спор, по който се претендират права по реституция по ЗСПЗЗ, но е налице влязло в сила решение на административния орган, с което е отказано възстановяването на собствеността. Извън тази хипотеза на разрешаване по общия исков ред подлежат спорове относно права, основани на притежавано право на реституция или на вече възстановена собственост. Следователно допустим е положителен установителен иск за разрешаване на спор, че ищецът притежава право

да реституира имот в определени граници и в хипотеза, в която е признато правото на възстановяване на собствеността в тези граници, но реалното възстановяване в стари реални граници е извършено на имот с различни граници, от които следва по-малка площ, като се твърди, че старите реални граници на имота са тези, в които е признато правото на възстановяване на собствеността и липсва отказ на административния орган за реституция по тези граници.

Чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ

Чл. 19 ЗСПЗЗ

Решение № 60100 от 17.11.2021 г. на ВКС по гр. д. № 110/2021 г., II г. о., ГК, докладчик председателят Камелия Маринова

Допуснато е касационно обжалване с цел преценка дали при отразените в мотивите на въззивното решение констатации, че е признато правото на възстановяване на собствеността на имот от 1 дка, че старите реални граници на този имот съществуват /с оглед на което вещото лице е идентифицирало площите, включени в имоти с идентификатор *** и ***/, като реално са възстановени 0. 534 дка, не е очевидно неправилен извода на съда, че след като решението за възстановяване на собствеността не е обжалвано и представлява стабилен административен акт, то спорът не може да бъде пререшен в настоящото исково производство.

Община Самоков, чрез главен юрисконсулт П. Л., оспорва касационната жалба в подаден писмен отговор, като претендира възстановяване на направените разноски.

Данните по делото са следните:

Ищците са обосנוвали правния си интерес от иска с обстоятелствата, че имотът от 1 дка е заявен за възстановяване пред ПК Самоков на 31.01.1992 г., през 1994 г. било признато правото на възстановяване на собствеността върху 1 дка, но с окончателното решение бил възстановен имот от 0. 534 дка, въпреки, че старите реални граници съществували на място, а останалата част от ливадата била отразена като земи по чл. 19 ЗСПЗЗ.

Община Самоков не е оспорила притежанието на ливадата от 1 дка от В. Ф. З., но е оспорила допустимостта на иска, тъй като общината не претендира да е собственик, имотите с идентификатор *** и ***, същите не представляват земи по чл. 19 ЗСПЗЗ, не са предавани с протокол по чл. 19, ал. 1 ЗСПЗЗ и не са актувани като общинска собственост, а доколкото не е възстановена цялата площ на процесния имот, то правоимащите е следвало да обжалват решението на поземлената комисия в тази част.

Въззивният съд е приел, че искът е недопустим, тъй като ответната община не конкурира ищцата по отношение на правото на възстановяване на процесния земеделски имот и фактът, че наследодателят е владял ливадата, отразена в емлячния регистър, е зачетен от поземлената комисия под № 30 от Решението № 41 Г0/29.07.1997 г. по чл. 18 ж, ал. 1 ППЗСПЗЗ, се възстановява в стари реални граници "пасище, мера" с площ 0. 534 дка в м. "Г. ". /ПИ с идентификатор ***/. В решението по чл. 18 д, ал. 1 ППЗСПЗЗ се признава правото на възстановяване на собствеността на цялата ливада от 1000 дка. Вещото лице е установило, че претендираните части с площ 313 кв. м и 153 кв. м са включени в площта на ливадата. Решение № 41 Г0/29.07.1997 г. на ПК не е обжалвано и представлява стабилен административен акт, по който спорът не може да бъде пререшен на база на атакуваното в настоящото производство съдебно решение.

По основанията за допускане на касационно обжалване:

Изводът на въззивния съд, че след като решение № 41 Г0/29.07.1997 г. на ПК-Самоков, с което е възстановено правото на собственост на имот с площ от 0. 534 дка, не е

обжалвано, то спорът дали е следвало да се възстанови имот с площ от 1 дка не може да бъде пререшаван в настоящото производство, е очевидно неправилен, доколкото съдът не е формирал извод, че е отказано възстановяване на собствеността на разликата до признатата за възстановяване площ от 1 дка.. С оглед конститутивното действие на решението на органа по поземлена собственост в производството по реституция на земеделски имот по реда на ЗСПЗЗ по отношение на субектите и по отношение на имота, по исков ред не би могъл да бъде разрешен само спор, по който се претендират права по реституция по ЗСПЗЗ, но е налице влязло в сила решение на административния орган, с което е отказано възстановяването на собствеността. Извън тази хипотеза на разрешаване по общия исков ред подлежат спорове относно права, основани на притежавано право на реституция или на вече възстановена собственост. Следователно допустим е положителен установителен иск за разрешаване на спор, че ищецът притежава право да реституира имот в определени граници и в хипотеза, в която е признато правото на възстановяване на собствеността в тези граници, но реалното възстановяване в стари реални граници е извършено на имот с различни граници, от които следва по-малка площ, като се твърди, че старите реални граници на имота са тези, в които е признато правото на възстановяване на собствеността и липсва отказ на административния орган за реституция по тези граници.

По основателността на касационната жалба:

Въззивното решение е неправилно.

Въззивният съд е възприел неправилна правна квалификация на спора и е направил необоснован извод, че между страните липсва правен спор, доколкото ответната община не оспорва правата на ищите и не претендира собственост на процесните реални части.

Изложените в исковата молба твърдения – че е признато правото на възстановяване на собствеността на имот от един декар, като от съществуващите стари реални граници следва именно тази площ на имота, но реално е възстановено правото на собственост в други граници и площ от 0. 534 дка, а невъзстановените реални части са включени в съседни имоти, записани и отразени в кадастралната карта като земи по чл. 19 ЗСПЗЗ – и заявеният петитум – да се признае, че имотът в посочени граници и площ е бил собственост преди образуване на ТКЗС на В. Ф. З., като част от този имот е и площта от 153 кв. м., включена в имот с идентификатор *** и площта от 313 кв. м., включена понастоящем в имот с идентификатор *** – не могат да обосноват възприетата от съда правна квалификация по чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ. Спор за материално право по чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ е налице когато и двете страни в процеса претендират, че имат право да реституират определен имот, защото той е принадлежал на тях, респ. на техния наследодател. В случай като настоящия, в който ищецът твърди, че има право на възстановяване на собствеността в определени стари реални граници, но въпреки това част от имота е включена в имоти, записани като земи по чл. 19 ЗСПЗЗ, предявеният положителен установителен иск за признаване, че имотът в посочените стари реални граници е бил собственост преди обобществяване на земята на неговия наследодател и че реални части от него са включени в съседни имоти по кадастралната карта, е с квалификация по чл. 124, ал. 1 ГПК и с него се защитава правото на възстановяване на собствеността в претендираните стари реални граници, като в предмета на доказване се включва установяването, че тези стари реални граници съществуват и че имота е заявен за възстановяване, което изключва включването му в остатъчния фонд по чл. 19 ЗСПЗЗ.

Правният интерес от предявения иск следва от твърдените в исковата молба и установени по делото обстоятелства, че наследодателят на ищите е притежавал ливада от 1 дка в местността "Г. ", която е заявил за възстановяване, като е признато правото на възстановяване на собствеността на имот от 1 дка, но реституционната процедура не е приключила изцяло, доколкото въпреки, че са установени старите реални граници, е реституирана само част от имота с площ от 0. 534 дка, а останалата площ е включена в имоти, отразени в кадастралната карта като земи по чл. 19 ЗСПЗЗ.

Изводът на въззивния съд, че между страните липсва правен спор, се опровергава от установените по делото факти от експертното заключение и представените по делото скици, че в одобрената през 2016 г. кадастрална карта процесните реални части от заявления и признат за възстановяване имот, са включени в имоти, идентифицирани като земи по чл. 19 ЗСПЗЗ. Обстоятелството, че през 2009 г. имота, в който тогава са били включени процесните реални части - № 040011 по картата на възстановената собственост – не е предаден на общината, поради допуснати непълноти и грешки при регистрирането като земя по чл. 19 ЗСПЗЗ, не може да обоснове извод за липса на правен спор, тъй като и след обособяването от имот № 040011 на два отделни имоти, последните, в които попадат спорните реални части, отново са идентифицирани като земи по чл. 19 ЗСПЗЗ и са нанесени в кадастралната карта и кадастралните регистри като такива земи.

Изложеното налага отмяна на въззивното решение и връщане на делото на Окръжен съд-Самоков за произнасяне по въззивната жалба, като съдът отчете, че предявеният иск е с правна квалификация чл. 124, ал. 1 ГПК и с него ищците целят защита на правото им на възстановяване на собствеността и върху спорните реални части, доколкото и за тях им е признато правото на възстановяване на собствеността, но липсва произнасяне на органа по поземлена собственост относно реалната реституция, т. е. за които не е приключила реституционното производство с дължимото от органа по поземлена собственост, след решението за признаване правото на възстановяване на собствеността, решение за възстановяване правото на собственост, респ. за отказ да се възстанови собствеността, ако са налице пречки за реалната реституция.

7. Откриваната при вписването на акта партида за имота е само помощна и се създава с оглед подготовката на страната ни за преминаване от персонална към реална система на вписванията. При действащата персонална система на вписванията, обаче, вписването се извършва по предвидения в Правилник за вписванията ред /чрез подреждане на подлежащите на вписване актове в достъпни за гражданите книги/, поради което неоткриването в службата по вписванията на помощна партида за имота- предмет на вписвания акт не се отразява на валидността на вписването на този нотариален акт и на неговото оповестително действие.

Чл. 74 ЗКИР

Чл. 116 ЗС

Чл. 7 и чл. 38 ПВ

Решение № 60452 от 7.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 1393/2021 г., I г. о., докладчик съдията Теодора Гроздева

Касационното обжалване е допуснато по следния посочен от касатора и доуточнен от ВКС правен въпрос, свързан с тълкуването на разпоредбите на чл. 113 ЗС, чл. 7, чл. 9 и чл. 33 б от Правилника за вписванията и чл. 74 от Закона за кадастъра и имотния регистър: При липса на въведен "Имотен регистър" и продължаващо вписване при условията на Правилника за вписванията по партида на собственика /персонална, а не реална система на вписванията/, може ли да се приеме, че вписването на нотариален акт за прехвърляне на недвижим имот няма оповестително действие, само на основание на това, че след издаването на нотариален акт за поправка на грешка в първоначалния нотариален акт относно землището, в който се намира имотът, не е била създадена нова помощна имотна партида, а нотариалният акт за поправка на грешката е отбелязан в първоначално създадената за имота партида ? Въпросът е свързан с това, при действаща персонална система на вписванията, какво е правното значение на помощната имотна партида по чл.

33 б от Правилника за вписванията за валидността и действието на вписването на актове по чл. 4, б. "а" от Правилника за вписванията.

В открито съдебно заседание пълномощникът на касатора поддържа касационната жалба и моли решението на окръжния съд да бъде отменено, като вместо него бъде постановено друго за уважаване на предявения установителен иск за собственост. Претендира и за направените по делото разноски.

В писмени отговори от 22.03.2021 г. и 05.04.2021 г. пълномощниците на ответниците по касационната жалба И. К. М. и "Б. систем" Е. оспорват жалбата. Молят решението на Благоевградския окръжен съд да бъде оставено в сила. Претендират за направените разноски по делото пред ВКС.

По поставения правен въпрос Върховният касационен съд на Република България, Гражданска колегия, състав на първо гражданско отделение счита следното: При действащата персонална система на вписванията вписването на нотариалните актове за прехвърляне на вещни права се извършва по реда на Правилника за вписванията. В този смисъл са разпоредбите на чл. 74 от Закона за кадастъра и имотния регистър, чл. 116 от Закона за собствеността и чл. 1 от Правилника за вписванията. А съгласно чл. 7 от Правилника за вписванията, вписванията на нотариалните актове се извършват по местонахождението на недвижимия имот, чрез поддръждането на подлежащите на вписване актове в достъпни за гражданите книги. Подлежащият на вписване акт се записва във входящ регистър на съответната служба по вписванията, като се създава партида на името на собственика. Върху самия акт, който се вписва, се нанася номерът, под който е записан в регистъра, датата, томът и страницата на партидната книга, в която е нанесено вписването. В службите по вписванията се води и азбучен указател, който съдържа имената на всички лица, за които има открита партида в партидната книга /чл. 38 П. /. В тези от службите по вписванията, в които има въведен програмен продукт за водене на помощни партии за имоти, в подлежащия на вписване акт се записва и номерът на съответната помощна партида /чл. 9 и чл. 33 б П. /. Тоест, партидите се откриват по името на собственика, а за имотът- предмет на вписвания акт се откриват помощни партии, но само в случаите, когато в съответната служба по вписванията има въведен програмен продукт за водене на такива помощни партии. Откриваната при вписването на акта партида за имота е само помощна и се създава с оглед подготовката на страната ни за преминаване от персонална към реална система на вписванията. При действащата персонална система на вписванията, обаче, вписването се извършва по предвидения в Правилника за вписванията ред /чрез поддръждане на подлежащите на вписване актове в достъпни за гражданите книги/, поради което неоткриването в службата по вписванията на помощна партида за имота- предмет на вписвания акт не се отразява на валидността на вписването на този нотариален акт и на неговото оповестително действие.

Когато вписаният нотариален акт съдържа грешка /включително и когато тази грешка засяга индивидуализацията на имота- неговото местоположение, граници/, тази грешка може да бъде поправена по реда на чл. 579, ал. 3 ГПК- с издаването на нов нотариален акт за поправка на грешката. Този нов нотариален акт също подлежи на вписване /чрез поддръждането му в партидната книга/, но за него не се открива нова партида, тъй като на името на собственика вече има открита такава партида при вписването на първоначалния акт. В този случай в наличната на името на собственика партида се извършва отбелязване за направената поправка на първоначално вписания акт. Неоткриването на нова помощна партида за имота след такава поправка на първоначално вписания акт не се отразява на валидността на вписването на нотариалния акт за поправка и неговото оповестително действие. Това е така, тъй като, както бе посочено по-горе, вписването се извършва чрез поддръждането на акта в партидната книга, а не чрез откриване на помощната партида за имота.

Предвид на отговора на поставения по делото правен въпрос, неправилно се явява и следва да бъде отменено като такова обжалваното решение на Благоевградския окръжен съд, в което е прието обратното: че не е валидно вписването и не е налице оповестително-защитно действие на вписването на нотариалния акт на ищеца И. И., тъй като в първоначалния му нотариален акт № 145 от 20.08.2015 г., който е бил вписан и за имота по който в Службата по вписванията- [населено място] е била съставена имотна партида № 50741, имотът е описан с грешно местоположение /в землището на [населено място], вместо в землището на [населено място]/, а при вписването на нотариалния акт №..... от 23.03.2016 г. за поправка на нотариалния акт №..... от 20.08.2015 г. относно землището, в което се намира имотът, не е била създадена нова имотна партида за имота, нито е обозначена съществуващата за имота партида № 50741 по начин, от който да е достатъчно ясно, че имотната партида касае имота на прехвърлителката И. К. М. в землището на [населено място].

Тъй като след отмяна на решението не се налага извършването на нови или повтарянето на процесуални действия, настоящият състав на ВКС следва да постанови решение по съществото на спора.

Ищецът И. Н. И. е сезирал съда с иск с правно основание чл. 124, ал. 1 ГПК за признаване за установено по отношение на И. К. М. и "Б. систем" Е., че ищецът е собственик на нива с площ от 1, 170 дка, представляваща имот №..... по картата на землището на [населено място], м. "Полето".

Не се спори между страните и от представените по делото решение № RE-36 от 16.03.2006 г. на ОСЗГ- [населено място] и договор за доброволна делба рег. № 1711, акт №....., том I от 04.03.2008 г. безспорно се установява, че ответницата И. К. М. и майка ѝ Й. С. М. са били собственици на нива с площ от 2 дка, представляваща имот №..... по картата на землището на [населено място], м. "Полето". Видно от удостоверение за наследници изх. № 2113 от 17.09.2014 г., издадено от [община], след смъртта на Й. С. М. на 19.04.2012 г., единствен собственик на този имот е останалата нейната дъщеря и ответник по делото И. К. М. /К. /. От представения по делото регистър на земеделските земи, гори и земи от ГФ и пълната история на имота към този регистър, както и от заключението на съдебно-техническата експертиза на в. л. инж. В. Ю. се установява, че през 2013 г. част от този имот с площ на частта от 0, 830 дка е била отчуждена от Държавата за строежа на автомагистрала "С. " /решение на МС № 362 от 12.06.2013 г. /, поради което бившият имот №..... е останал с площ от 1, 170 дка и е бил заснет като нов имот с №..... по картата на землището на [населено място].

Видно от нотариален акт №....., том IV, рег. № 8385 по нот. д. № 653 от 20.08.2015 г., поправен за допуснатата в него грешка с нотариален акт №....., том I, рег. № 2958 по нот. д. № 149 от 23.03.2016 г., И. К. М. е продала този имот на ищеца И. Н. И.. В първоначалния нотариален акт от 20.08.2015 г. е посочено, че продаваният имот представлява имот №..... по картата на землището на [населено място], а с нотариалния акт от 23.03.2016 г. е извършена поправка относно местонахождението на имота- в землището на [населено място], общ. Б., вместо на [населено място], общ. С.. При поправката на нотариалния акт през 2016 г. не е била заличена старата имотна партида за имота в землището на [населено място] и не е била открита нова помощна имотна партида за имота в землището на [населено място].

С нотариален акт №....., том I, рег. № 1910 по нот. д. № 46 от 08.05.2018 г. ответницата И. К. М. отново е продала същия имот на друго лице- ответника "Б. систем" Е..

Безспорно установено е, че за съдебния район на РС- Благоевград има издадена заповед на Министъра на правосъдието по чл. 70 от Закона за кадастъра и имотния регистър /ЗКИР/ за откриване на производство по създаване на имотен регистър- заповед № ЛС-04-68 от 01.02.2006 г., обн. в ДВ бр. 16 от 21.02.2006 г. И към настоящия момент

обаче Министерът на правосъдието не е издал заповед по чл. 73 ЗКИР за въвеждане на имотен регистър за територията на съдебния район на РС- Благоевград. Следователно и към настоящия момент там действа т. нар. персонална система на вписванията.

При така установената фактическа обстановка настоящият състав на ВКС достигна до следните правни изводи: За разрешаване на съществуващия спор за собственост между страните е приложима нормата на чл. 113 от Закона за собствеността, тъй като е налице прехвърляне на един имот от един собственик последователно на две различни лица. Съгласно тази разпоредба от ЗС, в отношенията между двамата приобретатели за собственик на имота се счита този от тях, който първи е вписал нотариалния си акт. В случая първи са били вписани нотариалните актове на ищеца И. Н. И.. Вписването на тези нотариални актове е напълно валидно поради следното: Както бе посочено и в отговора на поставения по делото правен въпрос, съгласно чл. 7 П. вписването на нотариалните актове, при действаща в района персонална система на вписванията, се извършва чрез тяхното подреждане в партидни книги и партии по името на собственика, а не чрез откриване на помощна партия за имота- предмет на нотариалния акт. Видно от нотариални актове №..... от 20.08.2015 г. и №..... от 23.03.2016 г., тези два нотариални акта са били вписани по надлежния ред: нотариален акт №..... от 20.08.2015 г. е бил подреден в партидна книга, като е отбелязан във входящия регистър с рег. № 4002 от 20.08.2015 г. под № 4, том XV по дело № 1640 от 2015 г., а нотариалният акт за поправка №..... от 23.03.2016 г. също е бил подреден в партидна книга, като е отбелязан във входящия регистър с рег. № 1213 от 23.03.2016 г. под № 129, том IV по дело № 410 от 2016 г. Поради това и съгласно чл. 113 ЗС спрямо продавача И. М. и втория купувач на имота ""Б. систем" Е. за собственик на процесния имот следва да се счита ищеца И. Н. И..

Неоснователно е възражението на ответниците, че нотариалният акт на ищеца И. И. не е бил надлежно вписан, тъй като след поправката на първоначалния нотариален акт № 145 от 20.08.2015 г. с нотариален акт №..... от 23.03.2016 г., не била открита нова помощна партия за имота. С оглед отговора на поставения по делото правен въпрос /че при действаща персонална система на вписванията вписването се извършва с подреждането на нотариалните актове в партидната книга и партия по името на собственика, а не чрез откриване на помощна партия за имота/, обстоятелството, че след поправката на първоначалния нотариален акт на ищеца с нотариалния акт от 23.03.2016 г. не е била съставена нова помощна партия за имота, а нотариалният акт за поправка само е бил отбелязан в първоначалната партия на името на собственика, не се отразява на валидността на вписването на нотариалните актове от 20.08.2015 г. и от 23.03.2016 г.

Обстоятелството дали Службата по вписванията е отразила поправката на нотариалния акт от 20.08.2015 г. с нотариалния акт от 23.03.2016 г. в издаденото на "Б. систем" Е. удостоверение изх. № 673 от 04.05.2018 г., е без правно значение за валидността на вписването на нотариалните актове на ищеца И. И., тъй като, както бе посочено по-горе, вписването се извършва и в случая е било извършено чрез подреждане на нотариалните актове в партидни книги и отбелязване на нотариалния акт за поправка в създадената партия по името на собственика на имота. Съгласно чл. 39 П., преди издаване на удостоверение за имота, от Службата по вписванията са били длъжни да намерят в азбучния указател името на И. М. като собственик на имота, да проверят дали на нейно име има вписан акт, в кой номер и том на партидната книга и какви нотариални актове са вписани на името на това лице в партидната книга. В случая, при извършване на такава справка би се установило, че по партидната книга и в партидата по името на собственика И. М. е вписан както първоначалният нотариален акт на ищеца И. И., така и нотариалният акт за поправка на този първоначален нотариален акт относно землището, в което се намира продадения от И. М. на И. И. имот. Ако това обстоятелство не е било отразено в издаденото на ответника "Б. систем" Е. удостоверение за имота, следователно

от Службата по вписванията са издали невярно /непълно/ удостоверение. Издаването на такова невярно /непълно/ удостоверение обаче не се отразява на валидността на вписването на нотариалния акт на първия купувач- И. И., а би могло само да е основание за ангажиране на отговорността на Службата по вписванията за нанесените в резултат на това невярно /непълно/ удостоверяване вреди на втория купувач- "Б. систем" Е..

Поради всичко гореизложено предявеният от И. И. срещу И. М. и "Б. систем" Е. установителен иск за собственик на имота е основателен и следва да бъде уважен.

8. Съгласно чл. 92 ЗС собственикът на земята е собственик и на постройките и насажденията върху нея, освен ако не е уговорено друго. За да приложи тази презумпция, съдът следва да разреши преюдициалния спор между страните по делото за собственост на земята, върху която е построена сградата. Когато една от страните претендира права, възникнали от реституция по реда на ЗСПЗЗ, а другата страна се позовава на пречката на чл. 10б, ал. 1 ЗСПЗЗ за възстановяване на собствеността и черпи права от чл. 10б, ал. 5 ЗСПЗЗ, съдът трябва първо да разреши възникналия спор и след като установи кой е действителният собственик на земята – държавата, или възстановените собственици, да приложи презумпцията на чл. 92 ЗС.

Чл. 92 ЗС

Чл. 10б, ал. 1 и ал. 5 ЗСПЗЗ

Чл. 14, ал. 3 ЗСПЗЗ

Решение № 60159 от 9.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 1328/2021 г., I г. о., докладчик съдията Гълъбина Генчева

Касационното обжалване е допуснато по въпроса как следва да се прилага чл. 92 ЗС, когато върху земята, върху която е построена спорната сграда, има конкуриращи претенции – от една страна, че земята е възстановена по реда на ЗСПЗЗ, а от друга - че земята е станала държавна собственост на основание чл. 10 б, ал. 5 ЗСПЗЗ.

По поставения въпрос настоящият състав приема следното:

Съгласно чл. 92 ЗС собственикът на земята е собственик и на постройките и насажденията върху нея, освен ако не е уговорено друго. За да приложи тази презумпция, съдът следва да разреши преюдициалния спор между страните по делото за собственост на земята, върху която е построена сградата. Когато една от страните претендира права, възникнали от реституция по реда на ЗСПЗЗ, а другата страна се позовава на пречката на чл. 10 б, ал. 1 ЗСПЗЗ за възстановяване на собствеността и черпи права от чл. 10 б, ал. 5 ЗСПЗЗ, съдът трябва предварително да разреши възникналия спор и след като установи кой е действителният собственик на земята – държавата, или възстановените собственици, да приложи презумпцията на чл. 92 ЗС.

Когато спорът за собственост на земята е разрешен с две влезли в сила решения, с едно от които правата на държавата са отречени по отношение на възстановените собственици, а с другото правата на държавата са признати по отношение на правопреемник на възстановените собственици, съдът, който разглежда последващ спор за собственост на сграда или обект в сграда, построена върху същата земя, възникнал между държавата и последващ приобретател на сградата или обект в нея, не може да основе решението си на нито едно от двете противоречиви решения. Налице е обективен и субективен идентитет на делата, които са разрешени от съда по противоположен начин. В този случай съдът следва да разреши самостоятелно спора за собственост на земята, без да се позовава на сила на пресъдено нещо на нито едно от двете решения, и едва тогава, в зависимост от изхода на този спор, да приложи презумпцията на чл. 92 ЗС.

По касационната жалба:

С обжалваното решение състав на Апелативен съд-Бургас е потвърдил по жалба на К. И. А. решение № 542 А от 13.01.2020 г. по гр. д. № 1538/2018 г. на Окръжен съд-Бургас, с което е бил уважен предявеният от Национална спортна академия /НСА/, като процесуален субституент на държавата, иск по чл. 108 ЗС – признато е за установено по отношение на К. И. А., че държавата е собственик на самостоятелен обект в сграда, представляващ апартамент с идентификатор....., с площ от 82, 32 кв. м., в сградата, построена в ПИ с идентификатор....., стар идентификатор....., квартал., парцел..., целият с площ от 2400 кв. м., с адрес [населено място], обл. Бургас, местност "А. ", и К. А. е осъден да предаде на държавата чрез НСА владението на апартамента. Първоинстанционното решение, с което е бил уважен установителният иск на НСА срещу "Милион 2010" ЕООД, като праводател на К. А., за собствеността на същия апартамент, заедно с идеални части от дворното място, е влязло в сила след връщане на въззивната жалба на "Милион 2010" ЕООД.

Въззивният съд е основал решението си на формирана сила на пресъдено нещо с решение № 214/15.01.2009 г. по в. гр. д. № 706/2007 г. на БОС, както и на прилагане на презумпцията по чл. 92 ЗС.

С посоченото решение на БОС е уважен иск по чл. 108 ЗС, предявен от НСА, като процесуален субституент на държавата, срещу "Спектър" ООД, за собственост на УПИ.... в кв..... по ПУП на [населено място], местност "А. ", с идентификатор.... по КККР. В решението е посочено, че с нотариален акт №.... г. "Спектър" ООД е закупило процесния имот от наследниците на С. Р., като част от земя с площ от 2, 8 дка, която им е била възстановена с решение № 26 от 12.09.1999 г. по гр. д. № 196/1998 г. на Несебърския районен съд. При упражнен косвен съдебен контрол върху това решение и позоваване на чл. 10 б, ал. 1 ЗСПЗЗ съдът по това дело е отрекъл правото на възстановяване на собствеността върху земята по реда на ЗСПЗЗ в полза на наследниците на С. Р., а оттам е отрекъл и правото на собственост на правоприемника на тази земя "Спектър" ООД.

По настоящото дело въззивният съд е приел, че е обвързан от силата на пресъдено нещо по решението на БОС. Тъй като в хода на процеса по посоченото дело "Спектър" ООД, което е извършило строителство върху ПИ №...., е продало процесния апартамент.... на А. А. / н. а. №.... г. /; той и съпругата му са го продали на "Милион 2010" ЕООД /н. а. №.... г. /, а дружеството го е продало на К. И. А. /н. а. №.... г. /, правоприемниците са обвързани от силата на пресъдено нещо на влязлото в сила решение на основание чл. 226, ал. 3 ГПК и е недопустимо в настоящия процес да се пререшава въпроса за собствеността на земята. Тъй като земята е държавна собственост, по силата на чл. 92 ЗС държавна собственост става и процесният апартамент, който се намира в сградата, построена върху тази земя.

Прието е за неотнормимо към спора по настоящото дело влязлото в сила решение № 159 от 25.07.2007 г. по гр. д. № 753/2005 г. на Несебърския районен съд /оставено в сила с решение № III-137 от 24.06.2008 г. по гр. д. № 912/2007 г. на Бургаския окръжен съд, недопуснато до касационно обжалване с определение № 644 от 27.07.2009 г. по гр. д. № 100/2009 г. на ВКС, II-ро г. о. /, с което е бил отхвърлен предявеният от НСА иск по чл. 108 ЗС за собственост върху терена на спортната база в [населено място], предявен против физическите лица, в полза на които са били възстановени по реда на ЗСПЗЗ земеделски земи, попадащи в територията на базата. Това решение не касало процесния имот, тъй като с петитума на исковата молба по въпросното дело изрично е изключен УПИ.... в кв....., сега ПИ с идентификатор....., за който към момента на завеждане на това дело вече е било образувано гр. д. № 332/2004 г. на Несебърския районен съд. Освен това в решението на първата инстанция били изложени изрични мотиви за реализирано комплексно мероприятие на държавата в периода 1971-1988 г. - изградена спортна база на ВИФ "Г. Д. ", сега НСА "В. Левски", в чиято територия според заключението на в. л. Г. попада

процесният поземлен имот, което мероприятие по силата на чл. 10 б ЗСПЗЗ изключва възстановяване на земеделски земи по реда на същия закон. Прието е за неотнормимо и гр. д. № 126/2003 г. на Несебърския районен съд, на което също се позовава въззивникът К. А.. Спорът по посоченото дело касае друг поземлен имот, различен от процесния, а именно - УПИ.... в кв.... по плана на [населено място], което изключва сила на присъдено нещо по разглеждания казус.

Решението е неправилно.

Една от защитните линии на ответниците по иска за собственост по настоящото дело се състои в позоваване на силата на пресъдено нещо на влязлото в сила съдебно решение, с което правата на държавата върху ПИ №.... са отречени спрямо наследниците на С. Р., на които собствеността върху същия имот е възстановена по реда на чл. 14, ал. 3 ЗСПЗЗ с решение № 26 от 12.02.1999 г. по гр. д. № 196/1998 г. на Несебърския районен съд. Още в отговора на исковата молба К. И. А. се е позовал на влязлото в сила решение № III-137 от 24.06.2008 г. по гр. д. № 912/2007 г. на Бургаския окръжен съд, с което са отречени правата на държавата върху ПИ с идентификатори №....., №.... и.... по КККР на [населено място], по отношение на ответниците А. С. Р. и С. С. Ч., като наследници на С. Р.. Съдът не е изяснил фактите, т. е. не е допуснал експертиза, която да провери дали има идентичност между ПИ с идентификатори №...., №.... и.... от една страна и процесния ПИ с идентификатор..... Допусната е само експертиза за установяване идентичност между процесния УПИ... в кв..., представляващ ПИ с идентификатор..., и имота, предмет на влязлото в сила решение № 214/15.01.2009 г. по в. гр. д. № 706/2007 г. на БОС, на което въззивният съд е основал решението си. Същевременно на настоящия състав е служебно известно, че има идентичност между процесния ПИ с идентификатор.... и ПИ с идентификатори №.... и №....., които са предмет на влязлото в сила решение № III-137 от 24.06.2008 г. по гр. д. № 912/2007 г. на Бургаския окръжен съд. В мотивите на решение № III-19 от 06.03.2020 г. по гр. д. № 1950/2019 г. на Бургаския окръжен съд, което касае аналогичен спор за собственост на апартамент в същата сграда, която е предмет и на настоящото дело, се вижда че според техническата експертиза с изменение на КК на [населено място] от 2006 г. имоти с идентификатори.....,.....,..... и..... се обединяват в нов имот с идентификатор №....., т. е. налице е идентичност между два от имотите, предмет на влязлото в сила решение № III-137 от 24.06.2008 г. по гр. д. № 912/2007 г. на БОС и имота, предмет на настоящото дело. Този факт обаче не е установен по настоящото дело и се нуждае от проверка, каквато въззивният съд не е направил. Това налага отмяна на обжалваното решение на Бургаския апелативен съд и връщане на делото за ново разглеждане от друг състав.

При новото разглеждане на делото следва да се изясни чрез експертиза въпросът дали има идентичност между поземлени имоти с идентификатори.....,..... и...., които са предмет на влязлото в сила решение № III-137 от 24.06.2008 г. по гр. д. № 912/2007 г. на БОС, и ПИ с идентификатор №....., който е предмет на настоящото дело. В случай, че такава идентичност бъде установена, въззивният съд не може да основе решението си по настоящото дело на силата на пресъдено нещо, установена с решение № 214/15.01.2009 г. по в. гр. д. № 706/2007 г. на БОС, тъй като ще има друго влязло в сила решение, което му противоречи – решение № III-137 от 24.06.2008 г. по гр. д. № 912/2007 г. на Бургаския окръжен съд. Няма как с първото решение правото на собственост на държавата върху ПИ с идентификатор №.... да бъде отречено по отношение на лицата, на които този имот е бил възстановен по реда на ЗСПЗЗ, и същевременно с второто решение правата на държавата върху същия имот да бъдат признати по отношение на частния правоприемник на възстановените собственици "Спектър" ООД. Както възстановените собственици, които са били страна по първото дело, така и "Спектър" ООД, което е страна по второто дело, са праводатели на ответника по настоящото дело и жалбоподател в касационното производство К. И. А.. За да приложи презумпцията на чл. 92 ЗС по отношение на

процесния апартамент въззивният съд по настоящото дело следва да разреши сам спора за собственост на ПИ с идентификатор №...., като не може да се основава на силата на пресъдено нещо на нито едно от двете противоречиви решения. При разрешаването на този спор съдът следва да изхожда от разрешението, дадено в ТР № 5 от 14.01.2013 г. на ВКС по тълк. д. № 5/2011 г., ОСГК, като съобрази обстоятелството, че в настоящия случай собствеността на наследниците на С. Р. е възстановена по реда на чл. 14, ал. 3 ЗСПЗЗ с решение № 26 от 12.02.1999 г. по гр. д. № 196/1998 г. на Несебърския районен съд и то обвързва държавата, която е страна по настоящото дело, съответно – недопустимо е по настоящото дело да се упражнява косвен съдебен контрол върху решението на поземлената комисия за възстановяването на земята, включваща ПИ с идентификатор №...., след като върху него е бил упражнен пряк съдебен контрол в производството по чл. 14, ал. 3 ЗСПЗЗ. Едва след като разреши спора за собственост на ПИ с идентификатор №.... въззивният съд следва да приложи презумпцията на чл. 92 ЗС спрямо действителния собственик на земята и по този начин да определи кой е собственик на спорния апартамент, представляващ ПИ с идентификатор №.....

Следва да се отбележи и това, че е налице идентичност в правното основание, на което държавата чрез НСА се е позовала и по двете дела, за да обоснове правото си на собственост върху процесния имот, а именно - проведено мероприятие по смисъла на чл. 10 б, ал. 1 ЗСПЗЗ, което не позволява възстановяване на собствеността. Именно този спор между държавата от една страна, чрез процесуалния субституент НСА, и възстановените собственици и техните правоприменници от друга, е в основата на двете дела, по които са постановени противоречивите влезли в сила решения.

9. Съдът следва да се произнесе в рамките на посоченото във въззивната жалба и няма право да влошава положението на жалбоподателя.

При неправилност на решението, положението на жалбоподателя не може да бъде влошено, ако липсва жалба на другата страна. А влошаване на положението на жалбоподателя е налице, когато признатите от първоинстанционния съд и неоспорени с жалба от другата страна в процеса права са в по-голям размер от тези по въззивното решение.

Чл. 269 ГПК

Чл. 271 ГПК

Решение № 60127 от 17.11.2021 г. на ВКС по гр. д. № 1145/2021 г., II г. о., докладчик съдията Веселка Марева

Касационното обжалване е допуснато по въпроса за възможността да бъде влошавано положението на жалбоподателя когато решението е неправилно, но липсва насрещна жалба от другата страна /чл. 271, ал. 1, пр. 2 ГПК/.

Върховният касационен съд, състав на Второ гражданско отделение като разгледа жалбата в допуснатата до обжалвана част, установи следното:

Производството пред първата инстанция е по искове по чл. 42 и 43 ЗН за нищожност и унищожаемост на саморъчно завещание и по евентуален иск по чл. 30 ЗН, предявени от М. В. против П. И. Страните са наследници по закон на майка си Ж. П. И., починала на 19.12.2017 г. Към момента на смъртта ѝ между тримата е висящ спор за съдебна делба във втора фаза. След смъртта на Ж. П. ответникът е представил саморъчно завещание, съставено в негова полза, досежно притежаваните от завещателката 4/6 ид. ч. от делбения имот - поземлен имот в [населено място] със сгради. По отношение на това завещание ищцата претендира, че е нищожно по чл. 42, ал. 1, б. "б" ЗН, както и че е

унищожаемо на основание чл. 43, ал. 1, б. "а" и "б" ЗН; предявява и евентуално искане за възстановяване на накърнената ѝ запазена част, ако завещанието се окаже действително. С първоинстанционното решение са отхвърлени иските за нищожност и унищожаемост на саморъчното завещание и в тази част решението е влязло в сила като необжалвано. Предмет на въззивното и на настоящето производство е единствено решението по иска по чл. 30 ЗН.

Не е спорно, че завещателното разпореждане на наследодателката с притежаваните 4/6 ид. ч. от недвижимия имот в [населено място], изчерпва цялото ѝ имущество към момента на смъртта ѝ, така че завещанието е универсално по своя характер. Твърди се обаче, че в полза на всяка от страните са извършвани дарения от наследодателката. Ищцата твърди, че майка ѝ е дарила на брат ѝ около 40 000 лева, а с нотариален акт от 31.03.2009 г. му дарила и 4/6 ид. ч. от недвижим имот - нива с площ от 12 дка, имот №* по КВС на [населено място]. Ответникът твърди, че с нотариален акт № 87, том I, рег. № 127, дело № 26/2012 г. майка му продала на ищцата три ниви /ПИ № * с площ от 4, 8 дка, ПИ № * с площ от 5, 759 дка и ПИ №* с площ от 11, 518 дка/ в землището на [населено място], [община], като сделката е симулативна и прикрива дарение. Видно от нотариалния акт, че е уговорена продажба на трите имота за сумата 2 793, 70 лева при запазено право на продавача да получава рента за имотите докато е жив. Възражението за привидност на този договор и прикриването на дарение съдът е намерил за недоказано. Посочил е, че гласни доказателства са допустими съгласно чл. 165, ал. 2 ГПК, но преценявайки изнесеното от разпитаните свидетели е приел, че не се установява сключването на безвъзмезден договор. Свидетелите сочат, че наследодателката е изразявала намерение да дари дъщеря си, но по изричната воля на дъщеря ѝ е извършена продажба, за да не може П. да я атакува, така че не е установено постигане на съгласие между договорящите страни за извършване на дарение, прикрито с продажба.

Твърдението на ищцата за извършени от наследодателката дарения на парични суми в полза на ответника съдът е намерил също за недоказано. Този извод произтича от извършения от съда анализ на писмените и гласни доказателства в тази насока.

При тези данни съдът е приел, че независимо от установеното, че завещанието изчерпва наследството, то намалението, съответно възстановяването на запазената част, не може да се извърши в дробна част от цялото имущество, а е необходимо да състави маса по чл. 31 ЗН. Основание за това дава фактът, че в случая освен завещание, наследодателят е извършил и дарения - дарението в полза на ответника. Затова, само след остойностяване на притежаваното имущество към момента на откриване на наследството и прибавяне на дарението, може правилно да се определи с какво точно е облагодетелстван наследника по завещание и накърнена ли е запазената част на ищеца. Въз основа това съдът е пристъпил към формиране на наследствената маса по чл. 31 от ЗН. Установил е, че стойността ѝ е 32 552 лв. Запазената част на всеки двамата наследници е в размер на 1/3 от наследството /чл. 29, ал. 1 ЗН/ или по 10 850, 67 лв.; толкова е и разполагаемата част. Стойността на завещаното имущество е 18 243 лв. С оглед на това съдът е приел, че запазената част на ищцата е накърнена изцяло - при откриване на наследството няма свободни имущества, от които да се удовлетвори и извършеното в полза на ответника завещание следва да се намали чрез съотношението между накърнената запазена част и завещаното имущество т. е. с 10 850, 67/18 243 части. В този размер съдът е намерил иска по чл. 30, ал. 1 ЗН за основателен и е отменил първоинстанционното решение, с което намалението, съотв. възстановяването на запазената част е извършено в размер на 1/3 от наследството, без формиране на наследствена маса.

По основанията за допускане на касационно обжалване.

Констатирано е противоречие със задължителната практика на Върховния касационен съд по въпроса дали е допустимо въззивният съд да се произнася извън рамките на наведеното във въззивната жалба и да влошава положението на жалбоподателя

при липса на подадена въззивна жалба от насрещната страна. В практиката по Решение № 290 от 22.06.2010 г. по гр. д. № 759/2009 г. на ВКС, IV г. о. се разглежда въпроса за обхвата на правораздавателната власт на въззивния съд и се изяснява, че съдът следва да се произнесе в рамките на посоченото във въззивната жалба и няма право да влошава положението на жалбоподателя. В същия смисъл са Решение № 163 от 09.06.2011 г. по гр. д. № 1191/2010 г. на II г. о. и Решение № 282 от 28.10.2011 г. по гр. д. № 235/2011 г. на II г. о., които сочат, че при неправилност на решението, положението на жалбоподателя не може да бъде влошено, ако липсва жалба на другата страна. А влошаване на положението на жалбоподателя е налице, когато признатите от първоинстанционния съд и неоспорени с жалба от другата страна в процеса права са в по-голям размер от тези по въззивното решение. Настоящият състав поддържа горните разрешения, които съответстват на изричната норма на чл. 271, ал. 1, изр. 2 ГПК.

По касационната жалба.

С първоинстанционното решение искът на М. В. по чл. 30 ЗН е уважен като е постановено намаляване на завещанието и възстановяване на запазената ѝ част в размер на 1/3 от наследството. Въззивна жалба е подадена само от ответника П. И.. С въззивното решение Добрички окръжен съд е постановил намаляване на завещанието и възстановяване на запазената част с 10 850, 67/18 243 части /или 59%/ от наследството, което е повече от 1/3 /или 33%/ от наследството. По този начин се е стигнало до влошаване положението на жалбоподателя П. И.

Предвид горепосочената практика и с оглед забраната на чл. 271, ал. 1, изр. 2 ГПК въззивното решение е неправилно като постановено в нарушение на посочената забрана. Съдът е приложил правилно материалния закон и е пристъпил към формиране на маса по чл. 31 ЗН, въпреки че завещателното разпореждане изчерпва наследството, понеже е налице и извършено дарение, което също следва да се вземе предвид. Независимо от това, тъй като е сезиран с жалба само на ответника срещу намаляване на завещателното разпореждане с 1/3 част, то съдът не е имал основание да постановява по-голямо по размер намаляване. Извършвайки това, съдът е поставил жалбоподателя П. И. в по-неблагоприятно положение в сравнение с това, от което той е недоволен и което обжалва. Следователно, при направени изводи по съществото на спора, които водят до уважаване на иска в по-голям размер, въззивният съд следва да спази забраната на чл. 271, ал. 1 изр. 2 ГПК и да не влошава положението на въззивника - ответник по иска. Това означава, че е длъжен да постанови същия резултат както първоинстанционния съд, т. е. да потвърди обжалваното решение.

Не могат да бъдат приети доводите на ответницата по касационната жалба М. В., че влошаване е възможно, тъй като трябва да се приложи императивна материалноправна норма. В случая не стои въпроса за прилагането на императивни материалноправни правни норми, а за спазването на правилото на чл. 271, ал. 1, изр. 2 ГПК, което е процесуално и се отнася до обхвата на правораздавателната дейност на въззивния съд. А този обхват е ограничен от интереса на обжалващия - щом като конститутивният иск по чл. 30, ал. 1 ЗН е уважен за посочена част от наследството - 1/3 и обжалва само ответника, то въззивният съд, проверявайки правилността на обжалваното решение по жалбата на ответника, не може да уважи иска за по-голяма част, при липса на жалба от ищеца.

Несъстоятелни са доводите на жалбоподателя, че посредством иска по чл. 30 ЗН в случая се постига недопустимо пререшаване на въпроса за дяловете на съделителите, определени с влязлото в сила решение по допускане на делбата. Развитата теза не държи сметка, че делбата е допусната приживе на наследодателката като ѝ е определена квота 4/6 ид. ч., но настъпила впоследствие смърт Ж. И. и извършеното от нея завещателно разпореждане са новонастъпили юридически факти, които следва да бъдат взети предвид във фазата по извършване на делбата. Поради това спорът по чл. 30 ЗН не е преклудирал от силата на пресъдено нещо на решението по допускане на делбата, а намаляването на

завещателното разпореждане ще бъде отчетено при продължаване на извършването на делбата. Впрочем, отговор на това възражение е даден в определението по чл. 288 ГПК, но тъй като то се навежда повторно в устните състезания, съдът отново излага съображенията си по него.

На основание изложеното решението на Добрички окръжен съд по иска по чл. 30 ЗН следва да бъде отменено и да бъде постановено намаляване на завещателното разпореждане с 1/3 част и възстановяване на запазената част на М. В. в размер на 1/3 част от наследството на майка ѝ Ж. П. И., починала през 2017 г.

10. Съгласно чл. 59 ЗТСУ (отм.), която разпоредба е в сила от 01.06.1973 г., не е допустимо придобиването както на реално определени, така и на идеални части от дворищно-регулационни парцели чрез давностно владение на части от такива парцели. Владението на реални части от парцел за какъвто и да е срок не се счита за владение на идеална част от парцела и не може да има за последица придобиването по давност на съответна идеална част. Когато се касае до владение по отношение на реална част от чужда вещ, законът не съдържа разпоредба, от която да следва, че владението върху един обект /доколкото реалната част може да се счита за такъв/ може да се счита за трансформирано владение върху друг обект или, че последицата на владението на една вещ е придобиване правото на собственост на друга вещ. Доколкото може да има такава фикция, тя се установява от закона – чл. 181, ал. 1 ЗТСУ (отм.), което правило намира приложение само и доколкото придобивната давност е изтекла преди неговото влизане в сила.

Чл. 59 ЗТСУ (отм.)

Чл. 181 ЗТСУ (отм.)

Чл. 200 ЗУТ

Чл. 129 ГПК

Решение № 60129 от 14.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 798/2021 г., II г. о., ГК, докладчик съдията Емилия Донкова

Касационното обжалване е допуснато по въпроса допустимо ли е при действието на ЗТСУ (отм.); придобиването на идеална част от дворищнорегулационен парцел чрез владение върху реално определена част от него.

На поставения въпрос трябва да се даде следния отговор: при действието на ЗТСУ (отм.); , съгласно чл. 59 ЗТСУ (отм.); , която разпоредба е в сила от 01.06.1973 г., не е допустимо придобиването както на реално определени, така и на идеални части от дворищно-регулационни парцели чрез давностно владение на части от такива парцели. Владението на реални части от парцел за какъвто и да е срок не се счита за владение на идеална част от парцела и не може да има за последица придобиването по давност на съответна идеална част. Когато се касае до владение по отношение на реална част от чужда вещ, законът не съдържа разпоредба, от която да следва, че владението върху един обект /доколкото реалната част може да се счита за такъв/ може да се счита за трансформирано владение върху друг обект или, че последицата на владението на една вещ е придобиване правото на собственост на друга вещ. Доколкото може да има такава фикция, тя се установява от закона – чл. 181, ал. 1 ЗТСУ (отм.); , което правило намира приложение само и доколкото придобивната давност е изтекла преди неговото влизане в сила. В цитирания смисъл е решение № 3/20.04.2012 г. по гр. д. № 724/2011 г. на ВКС, Второ г. о., което се споделя от настоящия състав.

Върховният касационен съд на РБ, състав на Второ гражданско отделение, провери заявените с жалбата основания за отмяна на въззивното решение и за да се произнесе, взе предвид следното:

Предмет на предявените от Ф. И. А., Н. Р. Н., Б. Р. Н. и В. Р. А. положителни установителни иски за собственост е установяване правото на собственост по отношение на ответниците върху 1244/1513 ид. ч. от УПИ * в кв. 4 по плана на [населено място], [община], съответстващи на обема на владяната от тях реална част.

В исковата молба ищите са изложили твърдения, че упражняват фактическа власт върху реална част от имота - 1 244 кв. м. от него /незастроената/, целият с площ 1 513 кв. м., съответно са придобили 1244/1513 ид. ч. от същия. С оглед невъзможността да бъдат признати за собственици на реална част, за тях е налице правен интерес от признаване, че са собственици на идеална част, съответстваща по обем на владяната реална част. Тази реална част е с площ 1 244 кв. м. от имота, целия с площ 1 513 кв. м., поради което претендират установяване на правото на собственост върху 1244/1513 ид. ч. от процесния имот.

Посочили са също така, че са придобили правото на собственост на основание наследствено правоприемство от Р. А., починал през 2017 г. /съпруг на първата ищца и баща на Н. Р. Н., Б. Р. Н. и В. Р. А. / и придобивна давност, вследствие на осъществявана фактическа власт с намерение за своене през периода от 1997 г. до неговата смърт, като след този момент владението е било продължено от ищите. С писмени договори от 13.12.1994 г. и 01.12.1997 г. наследодателят е закупил от ответницата И. И. дворното място. Наследодателят и ищцата Ф. А. са притежавали правото на собственост върху съседния имот пл. № 23, като от 1997 г. са започнали да упражняват фактическа власт върху 1 244 кв. м. от процесния имот. Снабдили са се с констативен нотариален акт № 33/15.09.2015 г., издаден въз основа на обстоятелствена проверка. Ответниците са били допуснати да ползват жилищната сграда и стопанските постройки, застроени общо върху площ от 269 кв. м. С нотариален акт № 173/17.05.2017 г. първата ответница е продала на сина си С. С. процесния имот. Исковата молба е предявена на 04.12.2019 г.

В отговора ответниците са възразили, че исковете са недопустими, евентуално – неоснователни.

В доклада на първоинстанционния съд по чл. 146 ГПК, при разпределение на доказателствената тежест, е указано на ищите, че следва да докажат принадлежността на правото на собственост върху описаната част с площ 1 244 кв. м. С решението на районния съд исковете са отхвърлени с мотиви, че владението върху реална част не може да доведе до придобиване на идеална част. Във въззивната жалба оплакванията на жалбоподателите – ищци са свързани с установяване по делото, че са упражнявали владение върху реална част, довело до придобиване на съответната по обем идеална част. Същото становище е изразено и от процесуалния представител на въззивниците в хода на устните състезания.

По делото е установено следното:

Видно от предварителен договор от 13.12.1994 г., сключен в писмена форма, Р. А. е закупил от С. М. и Й. И. съответно 240 кв. м. от процесния имот /в регулация от 1984 г. /, с построената в тази част къща и стопански постройки, които "представяват в реални граници ивицата в югоизточния край, в непосредствено съседство с парцел * на купувача", при описани граници, за сумата 15 000 лв., която е изплатена напълно и в брой на продавачите. С писмен предварителен договор от 01.12.1997 г., подписан само от продавача С. М. /баща на ответницата/ Р. А. е закупил и 1 250 кв. м. от парцел *, съставляващ празно дворно място, при граница: застроената част от него, за сумата 125 000 лв., изплатена напълно на продавачите и при тяхно съгласие купувачът Р. А. да застрои полумасивна постройка за магазин /дюкян/ в продаденото дворно място.

С констативен нотариален акт № 121/09.05.2017 г. ответницата Й. И. е призната за собственик по давностно владение и наследство на УПИ * в кв. 4 по плана на [населено място], [община]. С договор за покупко-продажба от 17.05.2017 г., сключен с нотариален акт № 138, е прехвърлила правото на собственост в полза на втория ответник.

По делото се установява, че с влязло в сила решение по гр. д. № 820/2017 г. на РС – Търговище са отхвърлени исквете на Ф. И. А., Н. Р. Н., Б. Р. Н. и В. Р. А. срещу И. С. И. за признаване за установено правото им на собственост върху УПИ* в кв. 4 по плана на [населено място], [община], на основание придобивна давност чрез упражнявано давностно владение, считано от 1997 г. и наследствено правоприемство от Р. А.. Исковата молба по цитираното дело е била предявена на 23.05.2017 г. По настоящото дело е налице позоваване на упражнявана фактическа власт и след приключване на устните състезания по предходно воденото дело.

С въззивното решение е прието, че мотивите на влязлото в сила решение се ползват с доказателствена сила, поради което направеният извод, че ишците са упражнявали фактическа власт върху 1250 кв. м. от имота, следва да бъде съобразен и в настоящото производство. Посочено е също така, че от събраните доказателства се установява по безспорен начин, че от 1997 г. семейството на Р. А. обработва дворното място зад жилищната сграда на ответниците. Продавачите са изразили волята си за прехвърляне на правото на собственост в полза на купувача по писмените договори. От момента на сключването им Р. А. и съпругата му са започнали да владеят имота като свой /през 1997 г. са го декларирали в общината/. Свидетелката Х. С. /сестра на ишцата/ сочи, че тя и съпругът ѝ са закупили съседния на собствения им имот преди 20-23 години, като са оставили ответниците да живеят в къщата. Последните никога не са обработвали дворното място. Горните факти са възпроизведени и в показанията на свидетеля А.. Не са кредитирани показанията на свидетелите А. и Х., ангажирани от ответниците, които от една страна сочат, че Р. А. обработвал мястото само няколко години, а преди това го работил С. М. /бащата на Й. И. /, но не знаят дали наследодателят на ишците го е купил. След анализ на гласните доказателства е направено заключение, че наследодателят и съпругата му са упражнявали фактическа власт, считано от 1997 г. върху процесните идеални части от имота. Приложими са правилата на правната конверсия. Нормативната забрана за обособяването на реална част от имот в самостоятелен обект на право на собственост не води автоматично до заличаване на правните последици на владението. Теорията и съдебната практика приемат за допустимо придобиването на идеална част, съответстваща на владяната реална част, в случай че обектът на владение не отговаря на изискванията за самостоятелен обект. В случая обектът на владение може да се обособи в самостоятелен имот, но остатъкът от този имот, който се владее от ответниците, не може да се обособи като такъв. Правилата на правната конверсия следва да бъдат приложени и в тази хипотеза, тъй като биха поставили в по-благоприятно положение владелец, който владее реална част от имот, която не може да се обособи като самостоятелна, пред владелеца, който владее такава част, която може да се обособи като самостоятелна, но от останалата част от имота не съществува възможност да се образува самостоятелен такъв.

По основателността на касационната жалба съдът намира следното:

Съобразно т. 1 от ТР № 1 от 19.02.2010 г. по тълк. д. № 1/2009 г. на ВКС, ОСГТК и т. 10 от ТР № 1 от 17.07.2001 г. на ВКС, ОСГК, преди да разгледа спора по същество, Върховният касационен съд трябва да провери дали обжалваното решение отговаря на изискванията за валидност и допустимост.

При изложените по-горе факти следва да се приеме, че е била налице нередовност на исковата молба, с оглед несъответствието между нейната обстоятелствена част и направеното пред съда искане. В обстоятелствената ѝ част липсва изложено твърдение за наличието на съсобственост /напротив, твърди се владение върху реално определена част/,

а в петитума се претендира установяване правото на собственост върху идеална част от процесния имот.

Пропускът на първоинстанционния съд да изиска уточнения по реда на чл. 129, ал. 1 и 2 ГПК е следвало да бъде констатиран и отстранен от въззивния съд, който като инстанция по същество, разполага с правомощията да извърши съответните процесуални действия, водещи до отстраняване нередовността на исковата молба, като последиците ще са различни в зависимост от изпълнението на указанията. В случая въззивният съд е постановил решението си, без да е изпълнил задължението по чл. 129, ал. 1 ГПК да провери редовността на исковата молба. Това е довело до неизпълнение на задължението да постанови допустим съдебен акт по съществото на спора. От своя страна касационната инстанция служебно следи за допустимостта на обжалваното пред нея въззивно решение, независимо от това дали е въведено в касационната жалба оплакване за недопустимост на акта. При констатация, че е приета за разглеждане нередовна искова молба, ВКС процедира в зависимост от дефекта, който обуславя тази нередовност. Когато нередовността се отнася до съществото на делото (уточняване на основанията или петитума на иска), същата не е отстранима пред касационната инстанция, поради което решението следва да се обезсили, а делото да се върне на въззивния съд за предприемане на надлежните процесуални действия с цел отстраняване на нередовността. Исковата молба трябва да бъде оставена без движение с даването на указание за отстраняване на противоречието между нейната обстоятелствена част и петитума. При уточняване, че се претендира установяване на правото на собственост върху реално определената част от 1 244 кв. м., във връзка спазване на изискванията на чл. 19 ЗУТ и преценка дали тази част може да бъде годен обект на собственост съобразно разпоредбата на чл. 200, ал. 1 ЗУТ, следва да се допусне изслушване на съдебно-техническа експертиза.

11. Когато един недвижим имот не е бил нанесен в кадастрални и регулационни планове преди изработването на кадастрална карта по реда на ЗКИР, идентичността може да се изследва чрез съпоставяне на имената на съседите на имота, проследени при извършването на разпоредителните сделки. Ако обаче подобни данни липсват и не могат да бъдат установени, приложение следва да намери установената в чл. 2, ал. 5 ЗКИР законова презумпция.

Чл. 2, ал. 5 ЗКИР

Решение № 60171 от 20.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 2334/2021 г., I г. о., докладчик съдията Светлана Калинова

Допуснато е касационно обжалване ПК по въпроса за доказателственото значение на записите в кадастралния регистър и за способите, чрез които може да бъде установена идентичността на имот, отразен в кадастрална карта, изработена по реда на ЗКИР.

Според трайно установената практика на ВКС, в чл. 2, ал. 5 ЗКИР е установена законова презумпция, според която обстоятелствата, отразени в кадастралната карта и регистър са доказателство за обстоятелствата, за които се отнасят, до доказване на обратното (решение № 48 от 16.03.2015 г. по гр. д. № 6047/2014 г. на I г. о. на ВКС), като при спор за идентичност на недвижими имоти следва да бъдат събрани и съобразени данни от кадастралната карта и кадастралните регистри, въз основа на които данни в съвкупност с останалите доказателства да се формира извода по спора дали е идентичност на имотите, описани в актовете, легитимиращи правата на всяка от страните или на някои от тях и съществуващият в действителност недвижим имот – обект на кадастъра (решение № 68 от 14.07.2015 г. по гр. д. № 7224/2014 г. на II г. о. на ВКС).

Когато един недвижим имот не е бил нанесен в кадастрални и регулационни планове преди изработването на кадастрална карта по реда на ЗКИР, идентичността може да се изследва чрез съпоставяне на имената на съседите на имота, проследени при извършването на разпоредителните сделки. Ако обаче подобни данни липсват и не могат да бъдат установени, приложение следва да намери установената в чл. 2, ал. 5 ЗКИР законова презумпция.

Така изразеното в практиката на ВКС становище за доказателственото значение на записите в кадастралния регистър и за способите, чрез които може да бъде установена идентичността на имот, отразен в кадастралната карта, изработена по реда на ЗКИР, следва да намери приложение и по настоящето дело, доколкото липсват данни процесният имот да е бил нанасян в кадастрални или регулационни планове преди изработването на сега действащия кадастрален план.

Действително според трайно установената практика на ВКС, кадастралните карти и кадастралните регистри имат декларативно значение и от тях не произтичат промени във вещноправния статут на имотите (в този смисъл решение № 60141 от 30.11.2021 г. по гр. д. № 553/2021 г. на I г. о. на ВКС и посочените в него ТР № 8/23.02.2016 г. по тълк. д. № 8/2014 г. на ОСГК на ВКС; решение № 99 от 26.06.2014 г. по гр. д. № 4583/2013 г. на I г. о. на ВКС; решение № 145 от 30.10.2018 г. по гр. д. № 779/2018 г. на I г. о. на ВКС). В настоящия случай обаче предявилите иска лица не основават претенцията си на извършените в кадастралния регистър записвания, а на извършени разпоредителни сделки в предвидената в закона нотариална форма за действителност, като спорът между страните касае идентичността на процесния имот с имотите, описани в н. а. № 1951 г. Поради това настоящият състав приема, че данните, съдържащи се в кадастралния регистър, следва да бъдат съобразени.

Върховният касационен съд, като обсъди доводите на страните във връзка с изложените касационни основания и като извърши проверка на обжалваното решение по реда на чл. 290, ал. 1 и чл. 293 ГПК, приема следното:

Е. Г. П. и К. В. П. са предявили срещу "ЕЛМЕ" ЕООД по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК иск за признаване за установено, че ищците са собственици на недвижим имот с идентификатор 10135.2573.281, находящ се в [населено място], район Приморски, к. к. "Ч.", м. "Б. А.", с площ от 7043 кв.м., с твърдението, че са собственици на имота въз основа на договор за покупко-продажба от 22.08.2014 г. (н. а. №....., том....., рег. №....., дело № 2014 г.), като в последствие са продали имота на "КТМ Г." ЕООД (н. а. №....., том....., рег. №....., дело № 18.09.2014 г.), което дружество на 16.01.2015 г. (н. а. №....., том..., рег. №....., дело № 2015 г.) прехвърлило имота на ответника "ЕЛМЕ" ЕООД срещу задължение за строителство. Твърдят, че "КТМ Г." ЕООД не е придобило валидно правото на собственост върху имота, поради което и не е могло валидно да прехвърли това право на "ЕЛМЕ" ЕООД, тъй като сключеният на 18.09.2014 г. договор за покупко-продажба е нищожен и тази нищожност е установена по съдебен ред – с влязло в сила решение № 801/01.11.2016 г. по т. д. № 102/2015 г. на Окръжен съд – Варна.

В подадения отговор на исковата молба дружеството-ответник е оспорило предявения иск, вкл. обстоятелството, че предявилите иска лица са собственици на процесния имот, с твърдението, че техните праводатели В. С. В. и К. Т. В. не са били собственици на имота и сключеният на 22.08.2014 г. договор за покупко-продажба не е произвел вещнотранслативен ефект. Поддържа, че В. С. В. и К. Т. В. не са притежавали правото на собственост върху имота, тъй като и те от своя страна са придобили имота от неособственик по н. а. №....., том..., рег. №....., дело № 2013 г. – техните праводатели И. К. К. и К. К. К. не са били собственици на имота, тъй като описанието, площта, вида и съседите на имота, описан в н. а. №....., том..., дело № 02.04.1951 г., с който последните се легитимират, не съответства на процесния недвижим имот.

При постановяване на обжалваното решение въззивният съд е приел, че ответното дружество има процесуална възможност и правен интерес да оспорва правото на собственост на ишците чрез съдържащите се в отговора на исковата молба възражения. Възражението, че праводателите на предявилите иска лица В. С. В. и К. Т. В. не са били собственици на имота и сключеният на 22.08.2014 г. договор за покупко-продажба не е произвел вещнотранслативен ефект, тъй като описаните в н. а. № 1951 г. недвижими имоти не са идентични с процесния, е разгледано и прието за основателно.

От фактическа страна въззивният съд е приел за установено от представения по делото договор за покупко-продажба, обективиран в н. а. №....., том..., дело № 02.04.1951 г., че Х. Н. М. е продал на Д. И. С. следните си собствени недвижими имоти, находящи се в землището на [населено място], С.: 1. Нива от 6 дка в м. "Я. д. " (нечетлива местност, може да е и м. "А. д. " и "О. д. "), при съсед: С. К. С., А. А., К. Дим. К., Д. П. П.; 2. Нива от 5 дка в м. "К. път-т. ", при съсед по н. а. №...., т..... от 26.03.1943 г.: К. Ат. Т., Г. Д. А., път и А. Т., а при сегашни съсед: Г. Д., Е. Н. М. и път; 3. Лозе (2. 5 дка) в м. "Х. пунар", при съсед: А. К., Ц. С., И. Х. М. и път; 4. Лозе (2 дка) в м. "Х. пунар", при съсед по н. а. №..... от 1920 г.: Т. К., Д. К., В. Т. и море, а при сегашни съсед: Д. В., Т. К., Д. К. и морето, като имотите са купени от Д. И. С. срещу храна, гледане, издръжка и живеене при нея до смъртта на продавача.

Въз основа на представено по делото удостоверение за наследници е прието, че наследници по закон на Д. Х. А. (Д. И. С.) са И. С. А. (съпруг, починал на 25.05.1982 г.) и В. И. К. (дъщеря, починала на 12.03.1985 г.), като след смъртта си И. С. А. е оставил за наследник по закон дъщеря си В. И. К., а законни наследници на В. И. К. са К. К. К. (съпруг, починал на 08.07.1991 г.) и двете им дъщери, които са единствени наследници и на К. К. К. – И. К. К. и К. К. К..

Взето е предвид, че според скица, издадена на 27.09.2013 г. за процесния поземлен имот с идентификатор..... с площ от 7043 кв.м., находящ се в м. "Б. А. " по КККР, одобрена със заповед №РД-18-92/14.10.2008 г. на изп. директор на АГКК, изменени със заповед № КД-14-03-2036/06.08.2013 г. на началника на С. -В., като собственик е вписана Д. Х. А. въз основа на н. а. №....., том..., дело № 02.04.1951 г.

Прието е за установено, че с договор за покупко-продажба, обективиран в н. а. №....., том..., рег. №....., дело № 02.10.2013 г., И. К. К. и К. К. К. са продали на В. С. В. процесния имот с идентификатор....., като продавачите са се легитимирали пред нотариуса като собственици на имота чрез н. а. №....., том..., дело № 02.04.1951 г.

Взето е предвид, че с договор за покупко-продажба, обективиран в н. а. №....., том....., рег. №....., дело № 22.08.2014 г. В. С. В. и К. Т. В. са продали придобития в СИО процесен имот на К. В. П., след което К. В. П. и съпругата му Е. Г. П. са продали придобития в режим на СИО имот на "КТМ Г. " ЕООД с договор, оформен с н. а. №....., том....., рег. №....., дело № 2014 г.

Взето е предвид, че въз основа на обезпечителна заповед от 18.12.2014 г., издадена по т. д. № 2105/2014 г. по описа на В. и вписана в СВ-В. на 19.12.2014 г., е допуснато обезпечение на бъдещи искове на Е. Г. П. и К. В. П. срещу "КТМ Г. " ЕООД за унищожаване на договора за покупко-продажба на недвижим имот, обективиран в н. а. №....., том....., рег. №....., дело № 18.09.2014 г., поради крайна нужда и явно неизгодни условия на основание чл. 27 ЗЗД чрез налагане на възбрана върху процесния имот с идентификатор..... по КККР на [населено място].

Посочено е, че Е. Г. П. и К. В. П. са предявили обезпечения иск, по който е било образувано т. д. № 102/2015 г. на В., като в условията на евентуалност е бил предявен и иск за прогласяване нищожността на същия договор по реда на чл. 26, ал. 1, пр. 3 ЗЗД като накърняващ добрите нрави. Взето е предвид, че според изявлението на процесуалния представител на ишците по настоящето дело, направено в с. з. на 11.06.2020 г., вписването на исковата молба по т. д. № 102/2015 г. е осъществено след 16.01.2015 г.

Прието е, че с решение № 801/01.11.2016 г., постановено по т. д. № 102/2015 г. на В. искът по чл. 33 ЗЗД е отхвърлен, но е прогласена нищожността на договора за покупко-продажба от 18.09.2014 г. поради противоречието му с добрите нрави, което решение е влязло в сила на - 4.06.2018 г.

Взето е предвид, че междувременно на 16.01.2015 г. с договор за покупко-продажба, обективиран в н. а. №., т..., рег. №....., дело № 2015 г. "КТМ Г. " ЕООД е продало на "ЕЛМЕ" ЕООД процесния поземлен имот.

Взето е предвид, че в производството пред първоинстанционния съд е изслушано заключение на вещо лице по допусната СТЕ, което не е било оспорено от страните. Заключение е кредитирано като обективно и компетентно дадено и като резултат на извършена задълбочена проверка на всички относими документи и картен материал и въз основа на него е прието за установено, че описаните в н. а. №....., том..., дело № 02.04.1951 г. ниви и лозя, придобити от Д. А., не кореспондират с процесния имот с идентификатор..... по действащата КК, тъй като в годините, в които са изработени кадастралните планове (КП-1956 и КП-1990 г.) няма формирани имоти, съответно няма формирани съседни имоти, по които да се извърши изследване по граници и съседи, площ и местности. Взето е предвид, че според вещото лице първият КП за процесната територия е изработен към 1956 г., но в него за територията, в която се намира процесния имот, не е бил формиран имот с планоснимачен номер и граници; че в КП от 1990 г. процесният имот попада в терен без затворени имотни граници, отново без планоснимачен номер; че в КП от 2000 г. процесният имот попада в ПИ №., който е отразен в регистъра като общинска собственост, като за територията, в която се намира имотът, през 2008 г. е бил изработен П. по чл. 13а ППЗСПЗЗ на к. к. "Ч. ", но процесният имот е извън обхвата на този П.. Взето е предвид, че според заключението процесният имот с идентификатор..... за първи път е отразен в КК на административен район "Приморски" от 2008 г., одобрена на 14.10.2008 г., като в регистъра на имотите същият е бил записан на Д. -Държавно лесничейство-В. и е отразен с начин на трайно ползване – извънселищен парк и лесопарк, след което е последвало изменение на вписването в кадастралния регистър със заповедта от 06.08.2013 г., с което като собственик е записана Д. Х. А. въз основа на н. а. № 1951 г.

Въз основа на събраните доказателства въззивният съд е приел, че не е установена идентичност на процесния имот с имотите по н. а. № 1951 г. Изложени са съображения, че придобитите с н. а. от 1951 г. ниви и лозя се намират в различни местности, за които не се установява дали си граничат; по описаните в този нотариален акт граници едното от лозята граничи директно с морето, докато процесният имот се намира на запад от главния път, разделящ териториите, заключени между пътя и морето; не се установява и нито една идентична граница на процесния имот с описаните граници на имотите в н. а. от 1951 г. Взето е предвид, че според заключението на вещото лице процесният имот е отразен едва в КК, одобрена през 2008 г., а преди това в изработваните за територията КП и регулационни планове липсва отразяване на кадастрални или регулационни граници, в които същият да попада, както и че в КП от 2000 г. процесният имот попада в един голям ПИ №., който е отразен в регистъра като общинска собственост, а в КР към одобрената КК на 14.10.2008 г. имотът е записан на Д. -Държавно лесничейство - В..

Прието е, че наличието на запис в кадастралния регистър от 06.08.2013 г., че процесният имот е собственост на Д. А. въз основа на н. а. № 1951 г. не може да има доказателствено значение или легитимиращ ефект, по-големи от тези на самия акт за собственост, какъвто довод се релевира от ищците.

С оглед на това е прието, че ищците не са изпълнили доказателствената си тежест да установят, че са собственици на процесния имот, тъй като техните праводатели по веригата от последователни продажби от 22.08.2014 г. и от 02.10.2013 г. не са го притежавали в своя патримониум, за да го прехвърлят на приобретателите и само на това

основание предявеният иск се явява неоснователен и следва да бъде отхвърлен без да се изследват другите, релевирани от страните възражения.

Така постановеното въззивно решение е валидно и процесуално допустимо, но по същество неправилно, като постановено при съществено нарушение на съдопроизводствените правила (чл. 235 ГПК) и при неправилно приложение на материалния закон (чл. 77 ЗС).

Както беше посочено по-горе, когато един недвижим имот не е бил нанесен в кадастрални и регулационни планове преди изработването на кадастрална карта по реда на ЗКИР, идентичността може да се изследва чрез съпоставяне на имената на съседите на имота, проследени при извършването на разпоредителните сделки. Ако обаче подобни данни липсват и не могат да бъдат установени, приложение следва да намери установената в чл. 2, ал. 5 ЗКИР законова презумпция.

В настоящия случай неправилно въззивният съд е приел, че наличието на запис в кадастралния регистър от 06.08.2013 г., че процесният имот е собственост на Д. А. въз основа на н. а. № 1951 г., не може да има доказателствено значение и легитимиращ ефект, по-големи от тези на самия акт за собственост. Не е отчетено на първо място, че преценката за доказателственото значение на записа в кадастралния регистър се извършва във връзка със спор за идентичността на имота, както и че съгласно чл. 2, ал. 5 ЗКИР обстоятелствата, отразени в кадастралната карта и регистър са доказателство за обстоятелствата, за които се отнасят, до доказване на противното, а в производството по настоящето дело така установената презумпция не е опровергана. Както е посочено в заключението на изслушаната по делото СТЕ, извършеното през 2013 г. изменение в кадастралния регистър, при което е записано, че имот с идентификатор..... е собственост на Д. според н. а. № 1951 г., следва първоначално записване от 2008 г., според което имотът е записан на Д. -Държавно лесничейство - В. без посочен документ за собственост. За меродавна при липса на други данни следва да се приеме извършената при изменението от 2013 г. проверка на собствеността, извършена по реда на чл. 41-43 ЗКИР, вкл. въз основа на посочените в тези разпоредби източници на данни за собствеността, още повече при липса на оспорване от страна на Д. -Държавно лесничейство - В., посочено като собственик на имота при предходното записване. При липса на изработени и одобрени предходни кадастрални и регулационни планове данни за собствеността се набират и от представените актове по чл. 38, ал. 1, т. 3, регистрите на органите по приходите към общинските администрации. Изводът на АГКК следва да бъде опроверган по категоричен начин при спор за собствеността, свързан с оспорване на идентичността на имота, каквото опровергаване в настоящия случай не е налице, като невъзможността то да бъде проведено по делото се дължи преди всичко на обстоятелството, че дружеството-ответник не извежда свое противопоставимо на предявилите иска лица вещно право върху имота от друг праводател, който да е придобил и съответно да притежава право на собственост върху недвижим имот, за който да се твърди да е идентичен с процесния. Напротив, дружеството извежда своето право от факта, че лице, придобило имота от предявилите иска лица, му е предал владението върху процесния имот. Страните по настоящия спор не извеждат правата си от различни праводатели, а от друга страна предходното записване в кадастралния регистър е било извършено без данни от документ за собственост.

Въззивният съд не е взел предвид дадените от вещото лице обяснения при приемане на заключението, че описаните в н. а. № 1951 г. имоти са в землището на [населено място], но не кореспондират с процесния имот, тъй като в годините, в които за изработените кадастрални планове няма формирани имоти, съответно и няма формирани съседни имоти, по които да се извърши изследване по граници, съседи, площ и местности. При разпита в о. з. вещото лице е заявило, че само с нотариалния акт от 1951 г. няма как

да се ориентира за границите – в зоната на нито една от картите няма граници, нито формиран имот, за да се направи сравнение.

В подобна хипотеза, както вече беше отбелязано, следва да се приеме, че презумпцията за истинност на отбелязванията в кадастралния регистър, извършени въз основа на предходни регистри (както е посочено при изменението на КР, извършено през 2013 г.) не е опровергана. От значение за крайния извод за наличието, респ. липсата на идентичност, е не само отговорът, който вещото лице е дало на поставената задача, но и обстоятелството на какви конкретни данни е основан този отговор. Когато вещото лице не разполага с достатъчно данни, въз основа на които да проследи границите и местоположението на един имот през годините (поради липса на кадастрални планове или предвид обстоятелството, че в съществуващите кадастрални и регулационни планове имотът не е бил нанесен – попада извън техния обхват), съдът следва да основе изводите си на анализ на всички събрани по делото доказателства, вкл. като прецени доколко съдържащата се в експертното заключение информация опровергава установените от останалия доказателствен материал данни за релевантните за спора факти и обстоятелства. Според трайно установената и непротиворечива практика на ВКС, съдът е длъжен да направи оценка на заключението на вещото лице и да го обсъди заедно с другите доказателства по делото (решение № 142/20.06.2017 г. по гр. д. № 3673/2016 г., IV г. о. на ВКС и посочените в него решение № 113 от 28.02.11 г. по гр. дело № 1062/10 г. на IV г. о.; решение № 108 от 16.05.11 г. по гр. дело № 1814/09 г. на IV г. о. на ВКС).

От съвкупната преценка на събраните по делото доказателства в настоящия случай следва изводът, че праводателите на предявилите иска лица са притежавали правото на собственост върху процесния недвижим имот към момента на сключване на договора за покупко-продажба от 22.08.2014 г. (н. а. №....., том....., рег. №....., н. д. № 2014 г.). И тъй като договорът за покупко-продажба от 18.09.2014 г. (н. а. №....., том....., рег. №....., дело № 2014 г.) е прогласен за нищожен с решение № 801/01.11.2016 г., постановено по т. д. № 102/2015 г. на Варненския окръжен съд, което е противопоставимо на "ЕЛМЕ" ЕООД в качеството му на правоприемник на "КТМ Г. " ЕООД, следва да се приеме, че и към настоящия момент в отношенията между страните Е. Г. П. и К. В. П. се легитимират като собственици на процесния недвижим имот.

Неоснователен е наведеният от ответника довод, че данните от кадастралния регистър не следва да се вземат предвид, тъй като Е. Г. П. и К. В. П. не са се позовали на записванията в кадастралния регистър при предявяването на иска.

Действително записванията в кадастралния регистър не пораждат и не променят вещни права и в този смисъл не представляват предвиден в закона способ за придобиване на такива права. Съгласно чл. 77 ЗС правото на собственост се придобива чрез правна сделка, по давност или по други начини, определени в закона. Именно на такъв, предвиден в закона придобивен способ (договор за покупко-продажба) са се позовали Е. Г. П. и К. В. П. при предявяването на иска. Доводите за доказателственото значение на записванията в кадастралния регистър са въведени от тях като защитно средство в отговора на подадената от "ЕЛМЕ" ЕООД въззивна жалба във връзка с оспорването на идентичността на процесния имот с имотите, описани в н. а. № 1951 г., тъй като с постановеното от първоинстанционния съд решение предявеният от тях иск е бил уважен. Поради това следва да се приеме, че доводът за доказателственото значение за записванията в кадастралния регистър е своевременно въведен, още повече като се има предвид, че този довод е правен по естеството си и може да бъде въвеждан от страната в процеса до приключване на съдебното дирене пред въззивния съд, ако се основава на вече събраните по делото доказателства.

Доколкото с решение 801/01.11.2016 г., постановено по т. д. № 102/2015 г. на В., влязло в сила на 04.06.2018 г., е прогласена нищожността на договора за покупко-продажба от 18.09.2014 г. поради противоречието му с добрите нрави, следва да се

приеме, че "КТМ Г. " ЕООД, праводател на "ЕЛМЕ" ЕООД, не е придобил правото на собственост по силата на сключения на 18.09.2014 г. договор за покупко-продажба и не е могъл валидно да се разпорежи с това право в полза на ответника в настоящето производство. Задължителното действие на решението (неговата сила на пресъдено нещо) в подобна хипотеза не зависи от обстоятелството кога е вписана исковата молба, доколкото нищожността на сделката е неин изначален порок. Нищожната сделка не трансмира вещни права и поради това такива права не може да придобие и последващият "приобретател" "ЕЛМЕ" ЕООД. След като е установено с влязло в сила решение, че праводателят е придобил собствеността по нищожна сделка, отпадат и правата на последващия приобретател, независимо дали е знаел или не за основанията, водещи до нищожността, респ. дали е участвал в производството по предявения иск на прогласяване на нищожността. Приложение в подобна хипотеза намира правилото, че никой не може да прехвърли право, което не е придобил и съответно не притежава. В същия смисъл е и решение № 132 от 6.02.2019 г. на ВКС по гр. д. № 5049/2017 г., II г. о., в което е прието, че правният спор относно недействителността на прехвърлителната сделка на основание чл. 26, ал. 2 ЗЗД не е от категорията дела, подлежащи на вписване, поради което за липсата на трансмиране на вещни права при последваща "прехвърлителна сделка" няма отношение вписването на исковата молба. "Приобретателят" по една недействителна сделка не придобива вещното право, поради което и не може валидно да го прехвърли на друго лице. Иницирираният исков процес за разкриване на недействителността на сделката, от която "приобретателят - последващ прехвърлител" черпи правото си на собственост, може да бъде от значение от гл. т. на датата на образуване на иския процес по чл. 26, ал. 2 ЗЗД, само в случай на своевременно заявено възражение за придобивна давност като евентуално придобивно основание на спорното вещно право.

По така изложените съображения следва да се приеме, че към настоящия момент Е. Г. П. и К. В. П. се легитимират като собственици на процесния имот. Обжалваното въззивно решение е неправилно и следва да бъде отменено, като по реда на чл. 293, ал. 2 ГПК спорът бъде решен по същество и предявеният от тях иск – уважен. Възражението на ответника за нищожност на сключения на 22.08.2014 г. договор за покупко-продажба е недопустимо поради липса на правен интерес, поради което не следва да бъде разглеждано.

12. В хипотезата на § 4 а, ал. 4 ПЗР ЗСПЗЗ, ако никой от правоимащите не се възползва от предоставената му възможност за изкупуване и стойността на земята, съответно на сградата и подобренията, не бъдат заплатени, възниква разделна собственост върху земята и сградата, като отношенията се уреждат от чл. 63 и сл. ЗС – собственост върху постройка, отделно от собствеността върху земята. Така създаденото състояние е временно, до предприемане на действия по изнасяне на имота на публична продажба, за което кметът на общината или която и да е от страните отправя искане до съдия-изпълнителя. Дотогава обаче ползвателят, който е собственик на сградата, има право да се ползва от земята, доколкото това е необходимо за използването на постройката според нейното предназначение – чл. 64 ЗС.

Когато правото на ползвателя е учредено от посочените в § 4 актове върху общинска или държавна земя, и правото на собственост върху която не се възстановява на граждани, ползвателят придобива правото на собственост след като заплати чрез общината стойността на земята по цени, определени от Министерския съвет по реда на ал. 1, съгласно чл. 36, ал. 2, в тримесечен срок от влизането в сила на оценката.

§ 4 ЗСПЗЗ

Чл. 64 ЗС

Решение № 60114 от 22.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 197/2021 г., II г. о., докладчик председателят Емануела Балевска

Касационното обжалване е допуснато по въпросите: 1. / придобил ли е ответникът правото на собственост по отношение на процесния имот по способите, предвидени в закона- респ. чл. 25 ЗСПЗЗ, чл. 19 ЗСПЗЗ ? 2. / Коя е приложимата правна норма- тази на § 4 а, ал. 4 от ПЗР на ЗСПЗЗ или тази на чл. 25 ЗСПЗЗ, в случаите когато ползвателят не е заплатил на бившия собственик стойността на предоставената му за ползване земеделска земя и бившият собственик не е заплатил на ползвателя стойността на законно построената от него вилна сграда.

Допустимо ли е в тези хипотези Общината да придобие правото на собственост върху определения от ПМС недвижим имот - предоставен по съответния за това ред като вещно право на ползване, на основание чл. 25 ЗСПЗЗ ? Какъв е характера - императивни или диспозитивни – на разпоредбите на § 4 а ЗСПЗЗ, § 61, ал. 10 от ПЗР към ПМС № 456 от 11. декември 1997 година за изменение и допълнение на ППЗСПЗЗ, ДВ. бр. 122 от 1997 година, § 31, ал. 6 от ПМС № 234 от 16.12.1999 г. за изменение и допълнение на ППЗСПЗЗ и длъжна ли е Общината да изнесе имота на публична продажба?

В хипотезите, когато ползвателят не е заплатил на бившия собственик стойността на земята, а бившият собственик не е заплатил на ползвателя стойността на законно изградената от него вилна сграда, и имотът заедно с постройката не е изнесен на публична продажба, тече ли придобивна давност в полза на ползвателя ? с довод за противоречие с Решение № 69 от 23.07.2015 година по гр. д. № 6268/2014 на ВКС, I г. о.; Решение № 271 от 30.10.2012 г. по гр. д. № 477/2012 година на ВКС, II г. о.; Решение № 297 от 21. 06/. 2011 година по гр. д. № 294/2010 г. на ВКС..., както и с довод, че липсата на съдебна практика обуславя искането за произнасяне от страна на ВКС, а последното ще доведе до еднаквото и точно прилагане на закона, в случаите когато не са изпълнени хипотезите на § 4 а, ал. 2 и 3 ЗСПЗЗ; както и на основание чл. 280, ал. 1, т. 2 ГПК по въпроса: за възможността ползвателят на недвижим имот, намиращ се в терен по § 4 ЗСПЗЗ да придобие собствеността на същия имот на основание давностно владение, в контекста на тезата за придадено обратното действие на закона(ПЗР на ЗСПЗЗ) по силата на което като правен резултат се отнема вече придобитата собственост (права) и се легитимира възможността за отнемане на собственост от Общината без равностойно обезщетяване, в противоречие на общите принципи на правовата държава, предмет на произнесеното Решение № 5/1996 година на Конституционния съд на Република България по конст. дело № 4/1996 г.

С писмен отговор ответникът по касация – Община Бургас оспорва релевираните доводи за незаконосъобразност на обжалваното решение, поддържа се, че обжалваното решение на въззивния съд е правилно и постановено в съответствие с практиката на ВКС, позовавайки се на Решение № 427 по гр. д. № 3255/2008 г. на ВКС, II г. о.; Решение № 109 по гр. д. № 356/2016 г. на ВКС, I г. о. и др., излагат се обстоятелствени фактически и правни доводи относно неоснователността на релевираните основания за отмяна на обжалвания съдебен акт на втората инстанция. Претендират се разноси за защита пред касационната инстанция.

Третите лица –помагачи редовно призовани, не вземат становище по касационната жалба.

Върховният касационен съд-състав на второ отделение на гражданската колегия като прецени наведените от страните доводи и правни съображения по законосъобразността на обжалвания съдебен акт на въззивната инстанция, и в

Няма спор, че Община Бургас издава през 2009 година на името на ищите Н. Ц. и С. Ц. Разрешение за строеж за пристройка и надстройка на съществуваща в горепосочения имот вилна сграда и разрешение от 2010 г. за строеж на ограда на същия недвижими имот. Видно от Удостоверение от 17.06.2015 г. извършеният в процесния имот строеж, изразяващ се в пристройка и надстройка на съществуващата в имота вилна сграда, на основание чл. 177, ал. 3 от ЗУТ е въведен в експлоатация.

От правна страна е прието, че вещно-правният ефект на разпоредителните сделки с процесния недвижим имот не е настъпил, доколкото няма валидно трансформирано право на ползване в право на собственост в полза на лицето ползувател, което да се транслира към правоприемниците по сделките. При възникналата конкуренция на правото на собственост между страните по делото, е установено, че прехвърлителят Д. К. не се легитимира като носител на правото на собственост по наследство от баща си след като не са били изпълнени условията на закона, за да се приеме че е налице трансформация на правото на ползване на имот, намиращ се на територията по § 4 а ПЗР на ЗСПЗЗ в правото на собственост, нито е могъл на собствено основание да придобие собствеността на основание давностно владение.

По въпросите, обусловили допускане на касационното обжалване

За да даде отговор на въпроса коя от страните в спор за собственост на земеделска земя е носител на вещното право при конкуренция на придобивните правни основания, от една страна следва да се изследват предпоставките на ЗСПЗЗ, при които законодателят е предвидил възможността терен – земеделска земя, предоставен за ползване по силата на разпореждане на МС, акт на Президиум на ДС на Република България и др. да се трансформира от държавна в частна собственост, а от друга да се изследва правния режим на трансформация на държавната собственост, на такъв терен в общинска собственост, съгласно правилата на ЗСПЗЗ и ЗМСМА.

Съгласно § 4 от ПРЗ на ЗСПЗЗ предоставеното право на ползване върху земеделски земи въз основа на актове на Президиума на Народното събрание, на Държавния съвет и на Министерския съвет се прекратява. С § 4 а, ал. 1 от ПРЗ на ЗСПЗЗ е предоставена възможност на бившите ползватели, които са построили сграда до 01.03.1991 г., да придобият собствеността върху земята, ако заплатят цената ѝ на собственика чрез общината в определените ЗСПЗЗ и Правилника за прилагането му срокове. Когато ползвателите не реализират тази възможност, съгласно пар. 4 а, ал. 3 от ПЗР на ЗСПЗЗ собственикът на земята придобива собствеността на сградата, ако я заплати чрез общината на ползвателя или на неговите наследници. Ако никой от правоимащите не се възползва от предоставената му възможност и стойността на земята, съответно на сградата и подобренията, не бъдат заплатени, отношенията се уреждат от пар. 4 а, ал. 4 от ПЗР на ЗСПЗЗ. Първоначално разпоредбата е предвиждала ползвателят, построил сградата, да придобие правото на собственост само върху нея, отделно от мястото, като заплати в полза на държавата предвидената в ал. 2 прогресивно нарастваща такса съобразно разгънатата застроена част на сградата в размер, определен от Министерския съвет /ДВ, бр. 28/1992 г., до изменението с ДВ, бр. 98/1997 г. /. В същия смисъл е и § 30, ал. 6 от ПЗР на ППЗСПЗЗ /ДВ, бр. 28/1997 г. /. С изменението на пар. 4 а, ал. 4 от ПЗР на ЗСПЗЗ, ДВ, бр. 98/1997 г. и ДВ, бр. 99/2002 г., изискването за заплащане на такса отпадна и се предвиди сградата и принадлежащият ѝ урегулиран поземлен имот, определен с плана за новообразуваните имоти по § 4 к, да се изнасят на публична продажба по реда на Гражданския процесуален кодекс.

Посочената нормативна уредба създава процедура, с детайлно предвидени действия, които трябва да бъдат извършени в определени срокове, за уреждане на отношенията между ползвателя и собственика по повод на земята и сградата в имоти, попадащи в терени по § 4 а ПЗР ЗСПЗЗ. От анализа на горните разпоредби следва (в тази насока е и съдебната практика), че когато никой от правоимащите не се възползва от

предоставената му възможност и стойността на земята, съответно на сградата и подобренията, не бъдат заплатени, възниква разделна собственост върху земята и сградата, като отношенията се уреждат от чл. 63 и сл. от ЗС – собственост върху постройка, отделно от собствеността върху земята под нея. Именно поради това нормативната уредба на сочените правоотношения сочи, че получената при публичната продажна сума се разпределя между собственика на земята и ползвателя според съотношението между стойността на земята и стойността на сградите и подобренията - § 62, ал. 10 от ПЗР към ПМС № 456/11.12.1997 г. за изменение и допълнение на ППЗСПЗЗ /ДВ, бр. 122/1997 г. /, съотв. пар. 31, ал. 6 от ПЗР на ПМС № 234/16.12.1999 г. за изменение и допълнение на ППЗСПЗЗ /ДВ, бр. 113/1999 г. /. Така създаденото състояние е временно, до предприемане на действия по изнасяне на имота на публична продажна, за което кметът на общината или която и да е от страните отправя искане до съдия-изпълнителя. Дотогава обаче ползвателят, който е собственик на сградата, има право да се ползва от земята, доколкото това е необходимо за използването на постройката според нейното предназначение – чл. 64 ЗС.

Със разпоредбите на § 4 а, ал. 5 от ПЗР на ЗСПЗЗ се урежда хипотезата, когато правото на ползвателя е учредено от посочените в § 4 актове върху общинска или държавна земя, и правото на собственост върху която не се възстановява на граждани, ползвателят придобива правото на собственост след като заплати чрез общината стойността на земята по цени, определени от Министерския съвет по реда на ал. 1, съгласно чл. 36, ал. 2, в тримесечен срок от влизането в сила на оценката. В тази хипотеза не може да се приеме, че е налице разделност на собствеността на сградата и земята, доколкото последната е държавна респ. общинска собственост и по силата на чл. 92 ЗС всичко което е изградено върху тази земя се явява собственост на собственика на земята.

Съдебната практика на ВКС приема, че със ЗДС и ЗОБС се дефинират основанията и хипотезите за придобиване от Държавата и Общината на право на собственост. Принципът изисква когато основанието за придобиване на субективното материално право предполага настъпването на конкретен юридически факт или реализиране на фактически състав като в настоящия случай, които не настъпват по силата на закона, то в съответния акт за държавна или общинска собственост следва да бъде посочено и фактическото основание наред с правното основание.

Актовете за държавна и за общинска собственост се явяват официални документи, съставени от длъжностно лице по ред и форма, определени в закон - чл. 5, ал. 2 от Закона за държавната собственост /ЗДС/ и чл. 5, ал. 2 от Закона за общинската собственост /ЗОБС/. Те обаче съгласно чл. 5, ал. 3 ЗДС и чл. 5, ал. 3 ЗОБС само констатираят правото на собственост на държавата или общината и нямат правопораждащо действие за правото на собственост, както няма правопораждащо действие и констативния нотариален акт за собственост по чл. 587 ГПК. За да се ползват съгласно чл. 179, ал. 1 ГПК, като официални документи, с обвързваща съда материална доказателствена сила относно удостовереното право на собственост, тези актове следва да съдържат не само описание на имота и местонахождението му, но и посочване на фактическото и правно основание, по силата на което имотът е придобит от държавата или от общината. Обратното - несъдържащи описание на фактическото и правно основание за придобиване на собствеността актове за държавна или общинска собственост нямат такава материална доказателствена сила.

Поради това, когато едната страна по иск за собственост се легитимира с нотариален акт, визиращ вещни права, установени с констативен нотариален акт по чл. 587 ГПК, а другата - с акт за държавна или общинска собственост, който се ползва с материална доказателствена сила, в тежест на всяка от страните е да докаже своето придобивно основание на право на собственост.

Разпоредбата на чл. 19 ЗСПЗЗ установява, че "Общината стопанисва и управлява земеделската земя, останала след възстановяването на правата на собствениците. След

влизана в сила на плана за земеразделяне и одобрената карта на съществуващи и възстановими стари реални граници земите стават общинска собственост. "От друга страна с разпоредбата на чл. 25 ЗСПЗЗ законодателят приема, че "земята (извън мерите и пасищата), която не принадлежи на граждани, юридически лица или държавата, е общинска собственост."

Установените правила за придобиване право на общинска собственост по отношение на посочените категории земеделски земи е по силата на закона. В първата хипотеза са включени земеделски земи, останали незаети след приключена процедурата по възстановяване на земеделските земи на граждани, заявили в законовия срок правото си на възстановяване на земеделски земи. Употребената от законодателя формула на текста, не дава основание да се приеме, че това придобивно основание обхваща и земеделските земи в терен по § 4 а ЗСПЗЗ. Ползвателят на земеделски имот, в спор за собственост, не може да оспорва материалната законосъобразност на решението по чл. 14 от ЗСПЗЗ за възстановяване на собствеността в стари реални граници на бившия собственик или неговите наследници, но може да установи наличието на предпоставките на § 4 а от ПЗР на ЗСПЗЗ, тъй като само в тази хипотеза може да легитимира права върху имота и да изключи правата на бившите собственици. Това положение е следствие от установеното в закона, че ако предпоставките по § 4 а от ПЗР на ЗСПЗЗ не са налице, то съгласно § 4, ал. 1 от с. з. правото на ползуване се прекратява, с което отпада основанията на ползвателя да упражнява фактическа власт върху имота и същият дължи предаването му или на реституирания собственик, или на общината съгласно чл. 19 ЗСПЗЗ.

Доколкото собственик на земята се явява държавата-респ. общината, то възможността да се придобива по давност имот - собственост на тези субекти е ограничена от закона. Така съгласно чл. 6, ал. 2 ЗС в първоначалната му редакция (ДВ, бр. 92/1951 г.), държавата става собственик на имотите, които придобива по силата на законите, а така също и на имотите, които нямат друг собственик.

С чл. 2, ал. 2, т. 5 от ЗОБС, в редакцията на ДВ, бр. 44/1996 г., общинска собственост стават и "недвижимите имоти на територията на общината, чийто собственик не може да бъде установен". Общината няма възможността да докаже отрицателния факт, че даден имот не е имал друг собственик към момента на актуването, в тежест на този, който оспорва констатациите в акта за държавна, респ. за общинска собственост, е да установи, че към момента на актуването имотът е имал собственик - частно лице. Доказването на това обстоятелство би изключило придобиването на имота от държавата, респ. от общината, и за ползвателят - респ. неговите правоприменници не би действала забраната за придобиване по давност, установена с нормата на чл. 86 от ЗС, във всичките й редакции, нито би се прилагала разпоредбата на § 1 от ЗДЗС, редакция приета с ДВ. бр. 18 от 28.02.2020 година. В аналогична насока е и съдебната практика на съставите на ВКС, възприета от настоящия състав. Така с Решение № 69 съставът на ВКС излага мотиви относно възможността при земеделска реституция за се придобие имота по давност, но тази практика не може да се приложи към настоящия случай, доколкото спорът е за собственост на земеделски земи, намиращи се в терен по § 4 а ПЗР на ЗСПЗЗ. Решение № 271 е постановено в производство по чл. 303 и сл. ГПК и като отменителен съдебен акт не касае тълкуване приложението на правни норми, обусловили изхода на правния спор по същество (освен в хипотезата на чл. 303, ал. 1, т. 4 ГПК). Решение № 297 разглежда хипотеза по приложението на по чл. 5, ал. 2 от ЗВСОНИ за придобивната давност върху имоти, възстановени по земеделската реституция, но когато приобретателят на възстановен по реда на ЗСПЗЗ земеделски имот придобива от неособственик (най-често от ползвател, който не е имал право да изкупи земята по реда на § 4 а и § 4 б от ПЗР на ЗСПЗЗ) без да е налице конкуренция на права с държавата, респ. общината, също е неприложима доколкото по делото ползвателят на имота не се е възползвал от предоставената му възможност за трансформиране правото си на ползуване в право на

е притежавал приживе, поради което не е зачетен вещно-правния ефект на поредицата разпоредителни сделки

Решаващият съд е отрекъл възможността процесния недвижим имот да се придобие от страна на последните приобретатели на основание придобивна давност по причина, че имотът е общинска собственост по отношение на които имот се разпростира забраната за придобиването му на основание давностно владение. Изводите се базират на тезата, че в приложното поле на чл. 25 ЗСПЗЗ се включват само онези земеделски земи, които са подлежали на възстановяване, но не са заявени за реституция в предвидените срокове, както и земи, които не са изкупени от ползватели по реда и при условията на § 4 и § 4 б от ПЗР ЗСПЗЗ. Частна хипотеза на чл. 25, ал. 1 от ЗСПЗЗ е разпоредбата на чл. 19 от ЗСПЗЗ. Земеделските земи, които не подлежат на възстановяване в хипотезите, изрично посочени в закона, остават държавна собственост – чл. 24 от ЗСПЗЗ. Придобиването правото на собственост върху земите по чл. 25 от ЗСПЗЗ от общината става по силата на закона.

При заявен положителен установителен иск за собственост на имот, придобит на основание давност по чл. 79 ЗС, основателността на претенцията на владеещия имота неособственник се обуславя от прякото и пълно установяване на фактите на явно, необезпокоявано и непрекъснато владение с намерения за своене в продължение на повече от 10 години.

Изводите на въззивния съд, базирани на приложение на чл. 7 ЗДС, с която законодателят е регламентирал възможността за придобиване по давност на такава собственост, ако тя е частна, и началният момент, от който тази давност започва да тече в контекста на въведения мораториум, спиращ теченето на срока по чл. 86 ЗС, считано от 31.05.2006 г., все още е в сила до края на 2022 година, е правилен и законосъобразен. Обосновани и в пълно съответствие с тълкувателната съдебна практика са изводите на въззивния съд, че за да се зачете ефекта на придобивната давност като оригинално придобивно основание за правото на собственост, следва владението да е протекло спокойно и необезпокоявано последните 10 години, без да е губено за срок по -дълъг от 6 месеца. С оглед законовата разпоредба на § 1 от ЗДЗС, а именно, че давността за придобиване на имоти – частна държавна или общинска собственост спира да тече до 31 декември 2022 г., логичен и съответстващ на духа и буквата на закона е извода, че срокът по чл. 79 ЗС не е изтекъл и към този момент. Ищците – касатори в производството нямат твърдения, че са владяли и своили имота по отношение физически лица, а по отношение на Община Бургас и именно поради това е насочена претенцията им спрямо нея. Ирелевантен се явява факта дали за времето от 1995 година до днес е упражнявана трайно и необезпокоявано фактическа власт по отношение на процесния имот, доколкото нито за ищците, респ. за никой от техните праводатели по посочените разпоредителни сделки не са били налице законовите предпоставки за придобиване на основание давностно владение.

Доколкото в производството по чл. 124, ал. 1 ГПК чрез положителен установителен иск се търси защита на правото на собственост с оглед на заявените в исковата молба придобивни основания по см. на чл. 77 ЗС, в тежест на ищцовата страна е тяхното установяване при условията на пълно и главно доказване на фактите в процеса. Уважаването респ. неуважаването на иска за собственост изцяло е резултат на процесуалното поведение на ищцовата страна и упражненото право на защита чрез установените в процесуалния закон за това средства. Ако страната не успее да установи предпоставките за проявление на правните последици на твърдяното придобивно собствеността основание, то за съда съществува процесуалното задължение да обсъди ангажираните доказателства от страна на ответната страна, които обосновават извод за опровергаване проявлението на последиците на релевираните като защита на иска факти или права от ищеца, но не и по същество - при конкуренция на права да се произнесе дали ответната страна доказва своето право на собственост, доколкото същото не е предмет на

заявления положителен установителен иск. Ето защо и релевираните в тази насока доводи с касационната жалба за незаконосъобразност на изводите на въззивния съд касателно правното основание за собственост на ответника, не следва да бъдат обсъждани.

С оглед на изложеното следва, че обжалваното въззивно решение, като правилно и законосъобразно следва да бъде потвърдено.

13. Когато предвид оплакванията във въззивната жалба или във връзка с осигуряване приложението на императивна материалноправна норма може да се направи извод, че е налице неяснота, непълнота, необоснованост или възниква съмнение за неправилност на прието по делото експертно заключение, въззивният съд следва да допусне изслушването на нова експертиза, когато това е необходимо за изясняването на обстоятелства по делото, изискващи специални знания на вещо лице. При положение, че необходимост от отговор на такива въпроси възникне с оглед съдържащите се данни във вече прието по делото заключение на вещо лице, съдът би следвало да допусне нова експертиза – в това число и служебно, на която да формулира изрично задачата с оглед конкретно възникналата нужда.

Чл. 266 ГПК

Чл. 201 ГПК

Решение № 60194 от 3.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 3345/2020 г., III г. о., докладчик съдията Маргарита Георгиева

Касационното обжалване е допуснато по процесуалноправните въпроси за възможността въззивният съд в условията на ограничен въззив да събира нови доказателства, когато въззивната жалба съдържа оплакване за необоснованост на изводите на първоинстанционния съд (неправилно установяване на факт) и за служебно назначаване на експертиза.

По тези въпроси в т. 3 от ТР № 1/2013 г. по т. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС е прието, че въззивният съд е длъжен (т. е. и без да има искане за това), да събере доказателствата, които се събират служебно от съда (експертиза, оглед, освидетелстване), ако е въведено оплакване за допуснато от първата инстанция процесуално нарушение във връзка с установяването на факти или за необоснованост на фактическите констатации, поставени в основата на първоинстанционното решение, които са от значение за решаването на спора, вкл. и когато е необходимо да се назначи експертиза, или доказателствата са необходими за служебно прилагане на императивна материалноправна норма. При наличие на предпоставките по чл. 266, ал. 2 и ал. 3 ГПК въззивният съд има задължение да събере всички допустими, относими и необходими доказателства, установяващи обстоятелства от съществено значение за изясняване на делото от фактическа страна. В мотивите към тази точка от тълкувателното решение е разяснено, че ако въззивната жалба съдържа оплакване в посочения смисъл, не е необходимо въззивникът да е поискал назначаване на експертиза за установяване на съответния факт и да е определил задачата на вещото лице. Достатъчно е страната да се е позовала на процесуално нарушение на първата инстанция, което да е попречило на използването на това доказателствено средство, включително пропускът да се назначи експертиза за изясняване на релевантни за делото въпроси. Ето защо, когато възникне необходимост да бъде установен даден факт във връзка с въведено във въззивната жалба оплакване, въззивният съд служебно назначава експертиза и определя задачата ѝ на разnosки на страната, която носи тежестта да докаже съответния факт.

От тази задължителна практика и от разпоредбата на чл. 201 ГПК следва, че когато предвид оплакванията във въззивната жалба или във връзка с осигуряване приложението на императивна материалноправна норма може да се направи извод, че е налице неяснота, непълнота, необоснованост или възниква съмнение за неправилност на прието по делото експертно заключение, въззивният съд следва да допусне изслушването на нова експертиза, когато това е необходимо за изясняването на обстоятелства по делото, изискващи специални знания на вещо лице. При положение, че необходимост от отговор на такива въпроси възникне с оглед съдържащите се данни във вече прието по делото заключение на вещо лице, съдът би следвало да допусне нова експертиза – в това число и служебно, на която да формулира изрично задачата с оглед конкретно възникналата нужда (в с. см. - решение № 186/23.01.2019 г. по гр. д. № 1149/2018 г., I г. о., решение № 106/2.07.2020 г. по гр. д. № 1897/2019 г., IV г. о. и др.).

Върховният касационен съд, състав на Трето гражданско отделение, като разглежда жалбата и провери обжалваното решение с оглед изискванията на чл. 290, ал. 2 ГПК, намира следното:

Предмет на касационното производство е решението на въззивната инстанция в осъдителната му част, с която жалбоподателите са осъдени да заплатят на "Андонови" ООД стойността на извършени от дружеството подобрения в наетия с цел търговска дейност и използван като автомивка имот на наемодателите – ответници, а именно: масивна сграда с площ от 20. 60 кв. м (част от автомивка), настилка с базалтови плочи, ограда, инфраструктура към автомивка и тръбен кладенец (сонда), чиято обща стойност е прието, че възлиза на сумата 18 098. 26 лв. Съдът е посочил, че

договорът за наем между страните е сключен на 19.03.2012 г. за срок от пет години, който е изтекъл към момента на завеждане на иска и действието му не е продължено. Проведено е производство по предварително обезпечаване на доказателствата, предмет на ч. гр. д. № 2785/2017 г. на Бургаския районен съд, приложено по настоящото дело.

За да потвърди решението на първата инстанция, с което искът е уважен за стойността на посочените по-горе работи, апелативният съд е приел, че съгласно сключения между страните договор за наем, имотът е отдаден на дружеството за осъществяване на търговска дейност и във връзка с това, по възлагане от наемодателите ищецът е предприел необходимите действия по изграждането и въвеждането на имота в експлоатация като временен търговски обект (автомивка). Относно извършването на подобрения, в чл. 6, ал. 2 от договора е предвидено, че наемателят има право да подобрява вещта само със съгласието на наемодателя. Съгласно чл. 6, ал. 6 наемателят поел задължение след прекратяването на договора да върне вещта в същото състояние, в което е била предадена, или всички извършени от него подобрения да бъдат приспаднати от наемната цена. Стойността и срока за приспадане следвало да бъдат оформени в отделен анекс, какъвто страните не спорят, че не е бил сключен.

Съдът е посочил, че строителните работи в имота са били извършени от наемателя със съгласието на наемодателите, като още с подписването на договора последните се задължили да осигурят необходимите разрешителни за използването на обекта като автомивка, предоставили са съответното пълномощно на ищеца и всички книжа за строителството са издадени на тях като титуляри.

Жалбоподателите - наемодатели са оспорили иска, като са въвели възражения за липса на договорно основание за заплащането на претендираните подобрения; за изтекла погасителна давност на вземането, която според тях е започнала да тече от момента на извършването им; за незаконност на извършеното строителство, както и че част от претендираните за заплащане подобрения по местоположение попадат в съседен на техния имот.

Правилно въззивният съд е приел за неоснователно правопогасяващото възражение за изтекла давност, тъй като петгодишният давностен срок започва да тече от момента на

предаване на имота след прекратяване на наемния договор през 2017 г., който е и моментът на получаване на престацията, а не от датата на извършване на подобренията (през 2012 г.).

Също правилно съдът е тълкувал и приложил клаузата по чл. 6, ал. 6 от договора, според която наемателят разполага с възможност за избор – да върне имота в състоянието отпреди договора, т. е. - да демонтира построеното (това, което е възможно) или, ако върне имота с подобренията, тяхната стойност да бъде приспадната от наемната цена, за което страните ще постигнат допълнително съгласие. Следователно, и в двата случая уговорките изключват възможността наемодателят безвъзмездно да запази и да се ползва от изграденото в имота. Поради това, липсата на сключен анекс за стойността на построеното и начина на евентуално приспадане от наемната цена, няма връзка с правото на наемателя да претендира разноските за подобренията, които са били необходими, за да бъде ползван наетия обект по предназначение.

Видно от представения договор за наем, при подписването му наемодателите се задължили да предадат недвижимия имот в състояние, отговарящо на ползването му за търговска дейност като автомивка – чл. 1, ал. 2 и чл. 5, а наемателят се задължил да поддържа вещта в състояние, което я прави годна за използване по начина указан в чл. 1, ал. 2 (за търговска дейност). Безспорно е установено по делото, че със знанието и съгласието на наемодателите за срока на действие на договора наемателят е изградил и въвел в експлоатация обекта като автомивка. Правилно въззивната инстанция е посочила, че съгласно приетото с ТР № 85/1968 г. по гр. д. № 149/68 г. на ОСГК на ВКС, отношенията между държателя на чужд недвижим имот (каквто е наемателят) и собственика по повод извършените подобрения в имота се уреждат в съответствие с договора между страните и израз на такова споразумение е записаното в чл. 6, ал. 6 от наемния договор. От съдържанието на цитираната клауза, разбираемо в смисъла на останалите уговорки и целта на договора, не може да бъде направен извод, че за подобренията, които са трайно прикрепени, не могат да бъдат отделени и имат полезен ефект за имота, заплащане не се дължи, доколкото подобно тълкуване е в противоречие както с действителната воля на страните, така и с общия правен принцип за недопускане на неоснователното преминаване на блага от едно имущество в друго. Поради това, неоснователни са изложените в тази връзка доводи в касационната жалба за липса въобще на основание (договорно или извъндоговорно) да се ангажира отговорността на наемодателите за заплащане на разходите за процесните подобрения. Извършвайки тези разходи, наемателят – ищец е изпълнил всъщност задължението на наемодателите да предадат наетата вещ в надлежно състояние, отговарящо на предвиденото ползване (чл. 230, ал. 1 ЗЗД). Същото обстоятелство се установява и от съдържанието на пълномощното от 19.03.2012 г. - за "извършване на всякакви фактически и правни действия във връзка с необходимото строителство" в имота от наемателя. В тази връзка, в практиката на ВКС безпротиворечиво се приема, че когато страните са обвързани от договор за наем и наемателят направи подобрения със съгласието на наемодателя, страните могат да уговорят за чия сметка ще останат извършените разноски. Когато в договора не е постигнато съгласие кой поема разноските, приложение намират правилата за водене на чужда работа без пълномощие или за неоснователно обогатяване. Разноските за подобрения не могат да останат за сметка на наемателя без изричното му съгласие за това, или при съгласието му да бъде компенсиран чрез по-благоприятни условия на наемния договор. Доказателствената тежест да установят последното обстоятелство е на жалбоподателите, което те не са сторили, както е приел и въззивният съд. В случая, след като страните по разглеждания договор са постигнали съгласие наемателят да извърши всички строителни работи в наетия имот (за да може обекта да се ползва по предназначение за търговска дейност като автомивка), то дори и без наличието на изрична

уговорка, наемодателите ще дължат заплащане на разходите, тъй като построеното в имота ги ползва.

От данните по делото и изложените в исковата молба фактически основания, от които ищецът черпи правата си, съдът е посочил, че претенцията е за заплащане на разходите за извършени на договорно основание строителни работи в имота, след прекратяването на наемния договор. С решението в частта му, която е предмет касационното производство, обсъждайки събраните доказателства, въззивният съд е приел, че масивната едноетажна постройка от 20. 60 кв. м, тръбен кладенец (сонда), инфраструктура към автомивката (маслоуловител, канализация и пречиствателно съоръжение), настилка от базалтови плочи и ограда, са трайно прикрепени към имота и не подлежат на преместване. Досежно тръбния кладенец, масивната едноетажна постройка и оградата, жалбоподателите са изложили оплаквания във въззивната си жалба и в съдебно заседание от 25.06.2020 г., че местоположението на същите попада (на кладенеца – изцяло, а на постройката и оградата – отчасти) в съседен имот. Твърдяли са, че първоинстанционният съд е кредитирал заключението на СТЕ в производството по обезпечаване на доказателства и е отказал назначаване на експертиза в настоящото производство, без да вземе предвид, че в допълнителното си заключение по ч. гр. д. № 2785/2017 г. на РС – Бургас вещото лице е посочило, че спорният тръбен кладенец не се намира в имота на наемодателите. Въпреки тези оплаквания за допуснато от първата инстанция процесуално нарушение във връзка с установяването на фактите за действителното местоположение на част от подобренията, респ. за необоснованост на фактическите констатации, въз основа на които е прието, че на наемателя – ищец се дължи тяхната стойност, въззивната инстанция в нарушение на процесуалните правила по чл. 266 ГПК е отказала събирането на доказателства и назначаването на нова експертиза.

Относно тръбния кладенец, необосновано съдът е отдал решаващо значение само на издаденото разрешително за водовземане на подземни води от 17.09.2012 г. и на тази база е приел, че изграденото съоръжение се намира в имота на ответниците. Посочвайки, че допълнителното експертно заключение на СТЕ в производството по обезпечаване на доказателства не съдържа категоричен отговор по този въпрос, както и че според вещото лице е необходимо точно геодезическо заснемане за да се установи местоположението на кладенеца, въззивният съд е следвало не само с оглед искането на жалбоподателите, но и служебно да допусне изслушването на нова експертиза за изясняването на спорните обстоятелства.

При данните по делото и дадения отговор на правните въпроси, по които е допуснато касационното обжалване, настоящата инстанция намира за основателно оплакването в касационната жалба, че в нарушение на чл. 266, ал. 3 от ГПК въззивният съд е оставил без уважение доказателствените искания на жалбоподателите в откритото съдебно заседание от 25.06.2020 г., като неправилно е приел, че първоинстанционният съд не бил допуснал процесуални нарушения при произнасянето си и събирането на доказателствата, както и че не били налице предпоставките на закона, въз основа на които може да бъде допусната съдебно-геодезическа експертиза, която да установи точното местоположение на тръбния кладенец, оградата и масивната постройка от 20. 60 кв. м, респ. да даде отговор на въпроса попадат ли те изцяло или части от тях в съседни имоти.

Така установените процесуални нарушения, допуснати от въззивния съд, са съществени, тъй като са се отразили на правилността на въззивното решение в обжалваната му част. В резултат на недопускането на поисканите от жалбоподателите доказателства и неназначаването на нова съдебна експертиза делото е останало неизяснено от фактическа страна относно посочените по-горе спорни обстоятелства, релевантни за размера, до който е основателен иска.

14. Ако е изтекъл десетгодишният срок на вписването съгласно чл. 172, ал. 2 ЗЗД, ипотеката може да се впише наново, но тя има ред от новото вписване, което е непротивопоставимо на третото лице, придобило собствеността върху имота и е вписало своя акт преди новото вписване на ипотеката, както и на неговите частни правоприемници, макар те да са придобили собствеността върху имота след новото вписване на ипотеката.

Чл. 172, ал. 2 ЗЗД

Чл. 167, ал. 3 ЗЗД

Чл. 172 ЗЗД

Решение № 60238 от 6.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 3853/2020 г., IV г. о., докладчик съдията Ерик Василев

Производство по чл. 290 ГПК.

Образувано по касационна жалба на С. И. З. чрез адвокат Г. В. от АК-София срещу решение № 903558/11.08.2020 г. по гр. д. № 925/2019 г. на Окръжен съд Благоевград, с което се потвърждава решение № 2586/09.08.2019 г. по гр. д. № 437/2015 г. на Районен съд Гоце Делчев и са отхвърлени предявените иски на С. И. З. против "Банка ДСК" ЕАД, В. К. З. и Н. П. З., на основание чл. 170 ЗЗД и чл. 90, вр. с чл. 88 ЗКИР, да се обяви за недействителна учредената законна ипотека върху първи жилищен етаж със застроена площ от 108, 45 кв. м, от двуетажна двуфамилна жилищна сграда в УПИ ***, пл. № *** от кв. 111 по плана на [населено място], област Б. и да бъде заличено поради нищожност вписването в имотния регистър на законната ипотека с молба вх. № 1987/27.06.2009 г. на "Банка ДСК" ЕАД в Служба по вписванията – гр. Гоце Делчев.

Касационното обжалване е допуснато за проверка на процесуалната допустимост на решението по предявения иск на основание чл. 90, вр. с чл. 88 ЗКИР, с оглед твърденията за служебно произнасяне на съда, без да е подадена въззивна жалба в тази част, както и по уточнения при условията на т. 1 от ТР № 1/19.02.2010 г. по тълк. дело № 1/2009 г. на ВКС, ОСГТК, въпрос: Подновяване на вписването на законна ипотека (чл. 172 ЗЗД), противопоставимо ли е на трето лице, което е придобило собствеността върху имота и е вписало своя акт преди новото вписване на ипотеката?

При проверка на процесуалната допустимост на въззивното решение, настоящият състав на ВКС констатира, че с въззивната жалба на С. И. З. е атакувано първоинстанционното решение по гр. д. № 437/2015 г. на РС Гоце Делчев само в частта, в която се отхвърля иска по чл. 170, вр. чл. 167, ал. 3 ЗЗД, а в останалата част, с която се иска да бъде заличено поради нищожност вписването на законната ипотека в имотния регистър на Служба по вписванията – гр. Гоце Делчев, не е било предмет на въззивното обжалване. Произнасянето на въззивният съд е недопустимо, когато не е бил сезиран по надлежния ред, с оглед на което въззивното решение в частта по предявения иск на основание чл. 90, вр. чл. 88 ЗКИР, следва да прекрати, тъй като решение № 2586 от 09.08.2019 г. по гр. д. № 437/2015 г. на Районен съд Гоце Делчев не е било обжалвано и е влязло в сила, съгласно чл. 296, т. 2 ГПК.

Отговор на обусловилия допускането на касационно обжалване правен въпрос се дава в ТР № 3/2018 от 17.03.2021 г. по тълк. дело № 3/2018 г. на ВКС, ОСГТК, с което се приема, че ако е изтекъл десетгодишният срок на вписването съгласно чл. 172, ал. 2 ЗЗД, ипотеката може да се впише наново, но тя има ред от новото вписване, което е непротивопоставимо на третото лице, придобило собствеността върху имота и е вписало своя акт преди новото вписване на ипотеката, както и на неговите частни

правоприемници, макар те да са придобили собствеността върху имота след новото вписване на ипотека.

С оглед дадения отговор на въпроса, доводите на страните и данните по делото, настоящият състав на ВКС намира, че крайните изводи на съда са правилни, но по различни от изложените в решението мотиви. В случая, въззивния съд правилно е възприел установените фактически обстоятелства, че с договор за покупко-продажба от 27.06.2008 г., ищцата С. И. З. е прехвърлила на В. К. З., по време на брака му с Н. П. З., собствеността на притежавания от нея личен имот, послужил като обезпечение на сключен с "Банка ДСК" ЕАД договор за жилищен кредит от 26.06.2008 г., от купувача. Правилно също така съдът е установил, че по иск на съпруга на прехвърлителката, с решение по гр. д. № 960/2014 г. на РС Гоце Делчев, в сила от 04.02.2015 г., продажбата на семейното жилище с договора от 27.06.2008 г., е обявена за нищожна, но в противоречие на материалния закон в мотивите на обжалваното решение се приема че учредената законна ипотека върху имота на лице, чийто титул за собственост впоследствие е обявен за нищожен, е действителна, но не може да се противопостави на правата на собственика на имота, а вписването на законната ипотека, респ. нейното подновяване, е противопоставимо на правата на ищцата, вписала исковата молба, респ. решението за обявяване на договора за покупко-продажба на процесния недвижим имот за нищожен.

Тези мотиви не могат да бъдат споделени, тъй като не са съобразени с материалния закон и тълкуването в практиката на Върховния касационен съд, формирана с т. 2 на ТР № 5/29.12.2014 г. по тълк. дело № 5/2013 г., ОСГТК на ВКС, и ТР № 1/19.04.2004 г. ОСГК на ВКС, в които е изяснено, че разпоредителната сделка със семейно жилище - лична собственост на единия съпруг, извършена без съгласието на другия е действителна за страните по нея и поражда желаните и целени от тях правни последици, но по силата на закона тази сделка няма действие спрямо едно или няколко лица, т. е. при оспорването на сделката от съпруга-несобственик, настъпват последиците на относителната недействителност по отношение на него и на имуществото, предмет на оспорване.

В случая, по делото се установява, че с договор за покупко-продажба от 27.06.2008 г., С. И. З. е прехвърлила на сина си свой личен имот, послужил като обезпечение /чрез учредената законна ипотека по молба вх. № 1987/27.06.2009 г. на банката-ответник/ на отпуснатия на купувача жилищен кредит. Сделката е валидна за страните по нея, поради което собствеността е била прехвърлена на В. К. З., по време на брака му с Н. П. З. и към датата на учредяване на законна ипотека е било спазено изискването на чл. 167, ал. 3 ЗЗД – имотът да принадлежи на лицето, което я учредява. Оспорването на продажбата на семейно жилище от съпруга на ищцата и обявяването ѝ за недействителна с влязло в сила решение по гр. д. № 960/2014 г. на РС Г. Д., води до извод, че разпоредителната сделка няма действие спрямо съпруга-несобственик, но е валидна за продавача, обвързан от вещно-прехвърлителния ефект на договора, поради което С. И. З. не може да се позовава на тази недействителност и няма правата на трето лице, вписало своя акт преди банката да поднови вписването на законната ипотека преди изтичане на десетгодишния срок. Договорът за покупко-продажба от 27.06.2008 г. е валиден и за купувача /кредитополучател/, който е придобил правото на собственост върху същия недвижим имот, поради което към датата на учредяване на законната ипотека, този имот принадлежи на В. К. З. и обезпечава неговия дълг към банката, съгласно чл. 167, ал. 3 ЗЗД.

Проведеното след учредяване на ипотека оспорване на продажбата по исков ред от съпруга-несобственик е без участието на банката-кредитор, поради което не може да засегне правото на ипотекарния кредитор на купувача, а след като правата на С. И. З. произтичат от актове, вписани преди ипотека и не е налице недействителност по чл. 170 ЗЗД, предявения иск е неоснователен.

15. Нищожно би било такова съдебно решение, което не дава възможност да бъде припознато като валиден съдебен акт поради липса на надлежно волеизявление. Такова е решение, при което волята на съда не може да бъде изведена поради абсолютна неразбираемост. Същевременно, решение, постановено при липса на мотиви относно релевантен въпрос, не е нищожно, а е постановено при съществено нарушение на процесуалните правила и дали този порок е довел до неправилност на съдебното решение или не, следва да се установи от въззивния съд като втора инстанция по същество на спора. Липсата на мотиви не се приравнява на липса на надлежно волеизявление.

Чл. 270 ГПК

Решение № 60272 от 8.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 953/2021 г., IV г. о., докладчик съдията Борис Илиев

Производството е по чл. 290 ГПК.

С определение № 60440/2.06.2021 г. по настоящето дело по жалба на Върховен административен съд /ВАС/ е допуснато касационно обжалване на въззивно решение на Пернишки окръжен съд № 260061 от 31.08.2020 г. по гр. д. № 311/2020 г., с което е прогласена нищожността на решение № 190 от 20.01.2020 г., постановено по гр. д. № 1120/2017 г. на Радомирски районен съд, в частта му, с която е отхвърлен предявеният от И. Й. И. против ВАС иск, квалифициран по чл. 49 ЗЗД вр. чл. 7 КРБ вр. чл. 45, ал. 1 ЗЗД и чл. 86 ЗЗД, за заплащане на сумата 10 406, 20 лв - имуществени вреди, изразяващи се в паричната равностойност на имоти, предмет на решение № 254/5.07.2004 г. по адм. д. № 673/2002 г. на Пернишки окръжен съд, ведно със законната лихва, считано от момента на непозволеното увреждане и е постановено делото да се върне за ново разглеждане от първата инстанция; и с което е обезсилено решение № 190 от 20.01.2020 г., постановено по гр. д. № 1120/2017 г. на Радомирски районен съд в частта му, с която е отхвърлен предявеният от И. Й. И. против ВАС иск, квалифициран по чл. 49 ЗЗД вр. чл. 7 КРБ вр. чл. 45, ал. 1 ЗЗД и чл. 86 ЗЗД, за пропуснатите ползи от лишаваността му от ползване на имоти, предмет на решение № 254/5.07.2004 г. по адм. д. № 673/2002 г. на Пернишки окръжен съд.

Обжалването е допуснато по при условията на чл. 280, ал. 1, т. 1 ГПК по процесуалноправния въпрос "Липсата на мотиви води ли до нищожност на съдебното решение?".

По този въпрос съдебната практика е трайно установена /решение № 79/8.07.2020 г. по т. д. № 625/2019 г., II т. о. и цитираните в него/. Съгласно тази практика нищожно би било такова съдебно решение, което не дава възможност да бъде припознато като валиден съдебен акт поради липса на надлежно волеизявление. Такова е решение, при което волята на съда не може да бъде изведена поради абсолютна неразбираемост. Същевременно, решение, постановено при липса на мотиви относно релевантен въпрос, не е нищожно, а е постановено при съществено нарушение на процесуалните правила и дали този порок е довел до неправилност на съдебното решение или не, следва да се установи от въззивния съд като втора инстанция по същество на спора. Липсата на мотиви не се приравнява на липса на надлежно волеизявление.

Обжалваното решение не съответства на така установената практика, защото според въззивния съд първата инстанция правилно възприела фактическата обстановка по делото и правилно квалифицирала иска, но не изложила мотиви защо същият следва да бъде отхвърлен. Оттук съдът извел нищожност на постановеното решение. Разрешението е дадено при съществено нарушение на съдопроизводствените правила, защото решението

е нищожно когато е напълно неразбираемо, а не когато е немотивирано. А и липса на мотиви в случая няма, както е констатирал самият въззивен съд, като е приел, че първата инстанция е установила фактическата обстановка по делото и и е квалифицирала иска правилно. Затова по отношение на обжалваното решение е налице касационното основание по чл. 281, т. 3, пр. 2 ГПК и същото следва да бъде отменено, като делото бъде върнато на въззивния съд за ново разглеждане от друг състав.

При новото разглеждане на спора въззивният съд следва да съобрази, че в първоинстанционното производство е постановено едно, а не две съдебни решения. Обжалваният по въззивен ред акт съдържа само един диспозитив и с него исковите претенции са отхвърлени. Не са постановени две решения, за да се преценява валидността и допустимостта на всяко от тях, а един правораздавателен акт, който ясно обективира надлежното властническо волеизявление за неоснователност на предявеното искане за защита. Различната квалификация на ищцовите претенции в мотивите и в диспозитива на първоинстанционното решение няма отношение към неговата валидност и допустимост. Според установената практика /срв. решение № 234/30.01.2019 г. по т. д. № 711/2018 г., I т. о. и цитираните в него/ задължение на съда е да определи правното основание на иска въз основа на изложените в исковата молба фактически основания и петитум и да разгледа и се произнесе по правопораждащите фактически твърдения, така, както са заявени. Когато съдът се е произнесъл по заявените факти, но ги е подвел под погрешната материалноправна норма, това му процесуално действие не води до недопустимост на постановеното от него решение, а до неправилността му. При такава констатация въззивната инстанция, която е инстанция по същество, следва да определи правилната квалификация и да даде разрешение по същество на спора. Според обстоятелствата това може да стане и без даване на нови указания и събиране на нови доказателства. Въззивният съд следва или да отмени обжалваното решение и да постанови ново, или да потвърди постановения акт, ако е налице съвпадане на крайният резултат /решение № 50/16.05.2018 г. по гр. д. № 2104/2017 г., III г. о. и цитираните в него/.

16. Признанията на страните за факти, относими към спорното право, включително и извънсъдебните признания, съставляват допустимо и важно доказателствено средство, което следва да се прецени с оглед всички обстоятелства по делото. Признанието на факт, отразено в изявление пред държавен орган, е извънсъдебно и има същата доказателствена сила като съдебното признание. Признанието пред държавен орган на факт/факти/ може да прави вероятно твърдението на другата страна, че волеизявлението на неговия автор, съдържащо се в друг документ, е привидно. В този случай изявлението пред държавния орган може да послужи като т. нар. "начало на писмено доказателство" по смисъла на чл. 165, ал. 2 от ГПК и да обоснове допустимостта на свидетелски показания за пълно доказване на привидността.

Чл. 165, ал. 2 ГПК

Решение № 60274 от 9.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 811/2021 г., III г. о., докладчик съдията Драгомир Драгнев

Допуснато е касационно обжалване по въпроса дали протоколът за разпит на свидетел по досъдебно производство представлява документ, който материализира и доказва извънсъдебно признание, направено от свидетеля пред трети лица /органите на досъдебното производство/ относно неизгодни за него факти.

Относно значението на признанията на страните е формирана трайна практика на ВКС, съдържаща се в решения № 134 от 5.08.2019 г. по гр. д. № 3482/2018 г. на IV ГО, № 70 от 21.04.2015 г. по гр. д. № 5100/2014 г. на III ГО, № 358 от 17.01.2014 г. по гр. д. № 1381/2012 г. на IV ГО, № 271 от 3.10.2014 г. по гр. д. № 66/2014 г. на IV ГО, № 174/29.04.2011 г. по гр. дело № 640/2010 г. на IV ГО, № 475/08.06.2010 г. по гр. дело № 1311/2009 г. на III ГО, № 362/03.10.2012 г. по гр. дело № 1420/2011 г. на IV ГО и много други. В тази практика е прието, че признанията на страните за факти, относими към спорното право, включително и извънсъдебните признания, съставляват допустимо и важно доказателствено средство, което следва да се прецени с оглед всички обстоятелства по делото. По отношение на признанието на неизгоден за страната факт, съдържащо се в изявление пред държавен орган, е постановено решение № 119 от 26.05.2014 г. по гр. д. № 7034/2013 г. на I ГО на ВКС. В това решение е посочено, че признанието на факт, отразено в изявление пред държавен орган, е извънсъдебно и има същата доказателствена сила като съдебното признание. Признанието пред държавен орган на факт/факти/ може да прави вероятно твърдението на другата страна, че волеизявлението на неговия автор, съдържащо се в друг документ, е привидно. В този случай изявлението пред държавния орган може да послужи като т. нар. "начало на писмено доказателство" по смисъла на чл. 165, ал. 2 от ГПК и да обоснове допустимостта на свидетелски показания за пълно доказване на привидността.

При този отговор на поставения въпрос по съществуващото на спора и по оплакванията в касационната жалба се констатира следното:

В исковата молба касаторите са посочили, че са продали на своя син А. П. и на неговата бивша съпруга Р. Д. урегулиран поземлен имот, съставляващ УПИ III – 630, находящ се в [населено място], община Плевен, област П., [улица], с площ от 740 кв. м., заедно с построената в имота до степен "груб строеж" еднофамилна жилищна сграда със застроена площ от 194 кв. м. и урегулиран поземлен имот, съставляващ УПИ IV - 630, находящ се в [населено място]. Община Плевен, област П., с площ от 540 кв. м., в квартал 82 по плана на селото. Купувачите са се задължили да заплатят общо 21 400 лв., като в нотариалния акт било отразено, че уговорената цена е била получена по банков път от продавачите на имотите преди деня на изповядване на сделката пред нотариус. В действителност до момента на предявяване на иска ищците не са получили договорената цена от 21 400 лева. Преди изповядване на сделката страните са се уговорили, че реалното плащане на цената ще се извърши по-късно и в най-кратки срокове. Тъй като купувачите нямали парични средства, а цената била над 10 000 лв. и плащането трябвало да се извърши по банков път, страните са се споразумели, че А. А. П. ще изтегли от сметката си в "Алианц Банк България" АД преди извършване на сделката сумата от 9 900 лв., която да даде на Р. Д.. Тя на свой ред щяла да преведе веднага тази сума като плащане на цената, а след това същата операция ще се извършва докато се достигне до посочената в нотариалния акт сума от 21 400 лв. Ищците изпълнили своята част от уговорката и на 01.02.2017 г. ищецът изтеглил сумата от 9900 лв., която Р. П. превела веднага по същата сметка, посочвайки като основание "покупко-продажба на имот". В същия ден била изтеглена и сумата от 11 500 лв., която отново била внесена обратно от ответницата със същото основание с две вноски, съответно за 9900 лв. и 1600 лв. Затова ищците са заявили, че продажната цена е само формално внесена от купувачите, тъй като описаните по-горе плащания са извършени с техни лични средства. Според тях тези обстоятелства се потвърждават от направеното от ответницата признание за неизгоден за нея факт, съдържащо се в показанията, дадени по ДП № 738/2017 г. по описа на РП - П., въз основа на което е образувано НОХД № 161/2017 г. по описа на РС – Плевен. В тези показания Р. П. е заявила, че за да и прехвърлят къщата в [населено място], ищецът и е дал 12 000 лв. на ръка, които тя после внесла по негова банкова сметка, все едно тя купува къщата от него. Тези пари били превъртени три пъти, за да се достигне до сумата от 24 000 лв. по

данъчната оценка на имота. Затова ишците са поискали от съда да развали договора за покупко-продажба поради неплащане на цената.

Ответникът А. А. П. е признал предявения иск, а ответницата Р. П. Д. го е оспорила с твърдението, че е платила цената по банков път, както е посочено в нотариалния акт.

Плевенският районен съд е възприел изявлението на Р. Д. по досъдебното производство като т. нар. "начало на писмено доказателство" по смисъла на чл. 165, ал. 2 от ГПК, поради което е допуснал свидетелски показания за установяване твърдението на ишците, че цената е заплатена с техни парични средства. Въз основа на тези показания и на изявлението на Р. Д. този съд е приел, че платените по сделката суми са дадени от ишците, а ответниците не са изпълнили задължението си да заплатят продажната цена, поради което е развалил договора за покупко-продажба.

Плевенският окръжен съд е отменил първоинстанционното решение и е постановил друго, с което е отхвърлил предявения иск. Счел е, че допускането на гласни доказателства за установяване на начина на плащане между страните по договора представлява съществено процесуално нарушение, тъй като съществуват писмени доказателства за плащане на цената преди сключване на договора, а освен това липсва и съгласие на ответницата по чл. 164, ал. 2 от ГПК за разпит на свидетели. Посочил е, че за да допусне свидетели, първоинстанционният съд неправилно се е позовал на разпоредбата на чл. 165, ал. 2 ГПК, която се отнася до доказването на привидност на съгласието при сключване на сделката. Правното основание на иска е чл. 87, ал. 3 във връзка с ал. 1, пр. 1 ЗЗД за разваляне на договор за покупко-продажба на недвижим имот поради неизпълнение на задължение от купувачите за плащане на уговорената от страните цена. Ишците не твърдят симулативност на договора както в исковата молба, така и впоследствие при разглеждането на делото. Следователно не се спори между страните, че процесният договор е действителен и по тези причини се иска неговото разваляне, а не неговата нищожност. В този смисъл е недопустимо позоваването от районния съд на показанията на Р. Д., дадени по досъдебното производство и квалифицирането им като изявления пред държавен орган по смисъла на чл. 165, ал. 2 ГПК. Това са свидетелски показания, дадени пред орган на досъдебното наказателно производство, които не може да бъдат съобразени пряко от съда в гражданското съдопроизводство. Според въззивния съд и в хипотезата на чл. 165, ал. 2 от ГПК показанията на Р. Д. не може да се ценят като изявление пред държавен орган по смисъла на цитираната разпоредба и не може да се приемат като извънсъдебно признание за доказване твърденията на ишците относно плащане на цената, както се твърди от процесуалния представител на ишците в първоинстанционното производство.

Отказът на въззивния съд да приеме, че признанието на Р. Д. представлява т. нар. "начало на писмено доказателство" по смисъла на чл. 165, ал. 2 от ГПК и да го обсъди наред със свидетелските показания представлява съществено процесуално нарушение. Разпоредбата на чл. 165, ал. 2 от ГПК не може да се тълкува стеснително и да се прилага само когато се твърди пълна симулация на правна сделка, както е приел въззивният съд. Привидността на изявленията на страните може да се отнася само до отделни клаузи и елементи от фактическия състав на сделката. Най-често при продажба на недвижим имот симулацията засяга цената, като страните декларират привидно пред нотариуса, че е пониска от действителната или, че е изцяло платена. В този случай разпоредбата на чл. 165, ал. 2 от ГПК позволява на страната да докаже привидността на изявлението, че цената е платена с помощта на свидетелски показания при наличието на т. нар. "начало на писмено доказателство". Ето защо обжалваното решение следва да бъде отменено и да бъде постановено друго решение по съществото на спора. В протокола за разпит на Р. Д. от 6.10.2017 г. по ДП № 738/2017 г. по описа на РП – П. ответницата напълно потвърждава твърденията на ишците относно привидността на плащането на цената по банков път. Тя заявява, че ищецът и е дал 12 000 лева на ръка, които тя внесла по негова банкова сметка,

все едно тя купува къщата. Завъртели парите по този начин три пъти, за да достигнат сумата 24 000 лева по данъчна оценка. Този механизъм на привидно плащане по банков път се потвърждава от показанията на свидетелите по делото и не се опровергава от извлечението от сметка в "Алианц Банк България" на А. А. П. за 1.02.2017 г. Според това извлечение началното салдо по сметката на А. А. П. е 71, 26 лв. В 11, 25, 48 часа на 1.2.2017 г. Р. Д. не внася цялата продажна цена от 21 400 лв. по нотариалния акт, а 9 900 лв. Две минути по-късно- в 11, 27, 56 часа тя внася още 1 600 лв. След четири минути-в 11, 30, 46 часа А. А. П. изтегля общо внесена сума от 11 500 лв. /9 900 лв. плюс 1 600 лв. /, за да може да даде от нея 9 900 лв. на Р. Д., която след четири минути/в 11. 34, 51 часа/ да внесе тези 9 900 лв., изтеглени след пет минути/в 11, 39, 22 от А. А. П.. В резултат от всички операции, извършени в рамките на по-малко от 15 минути, крайното салдо по сметката на А. А. П. е равно на началното-71, 26 лв., като се постига целта-в извлечението по сметка да се посочи внесена от Р. Д. сума от 21 400 лв. за покупко-продажба на имот, която да послужи пред нотариуса. На практика обаче, това е т. нар. "завъртане на парите" в признанието на Р. Д., без в действителност купувачите да са платили цената. Доказателства, опровергаващи признанието на Р. Д. и свидетелските показания липсват, а искането на представителя на Р. Д. за представяне на доказателства за извънсъдебно признание на А. А. П., че цената е платена, е преклудирано на основание чл. 146, ал. 3 от ГПК.

По тези съображения настоящата инстанция приема, че купувачите не са платили цената на недвижимите имоти в размер на 21 400 лв. по банков път преди сделката, както са заявили страните в нотариалния акт. Следователно за ищците се е породило правото да развалят договора за продажба поради неизпълнение, поради което предявеният иск е основателен и следва да бъде уважен.

17. Действащата позитивно-правна уредба на установяването на трудов и/или осигурителен стаж по съдебен ред се съдържа в Закона за установяване на трудов и осигурителен стаж по съдебен ред /ЗУТОССР/, обн. ДВ бр. 26/29.3.11. Касае се за процесуален закон, който урежда съдебно производство по установяване на юридически факти, свързани с възникване, изменение или прекратяване на материални трудови и осигурителни правоотношения. Под "установяване на трудов и/или осигурителен стаж" се разбира определяне на неговото наличие и продължителност в правната действителност по правилата за изчисляване и удостоверяване на това обстоятелство по надлежен ред. Когато определен правен субект не иска да зачете конкретен времеви период като трудов и/или осигурителен стаж и да удостовери по съответния ред този период като такъв, възниква правен спор. ЗУТОССР съдържа три хипотези, които са предмет на три самостоятелни искиви претенции: за установяване на трудов стаж, придобит след 31.12.99, за установяване на осигурителен стаж по Кодекса за социално осигуряване, за установяване на времето, което се зачита за трудов стаж и трудов стаж при пенсиониране, положен до 31.12.1999 г., съгласно действащите дотогава разпоредби. Разпоредбата на чл. 3, ал. 2 ЗУТОССР изисква задължителна съвместна процесуална легитимация при предявяване на иск за установяване на трудов стаж по чл. 1, ал. 1 ЗУТОССР, т. е. искът се предявява срещу работодателя и съответното териториално поделение на НОИ, а ако работодателят е прекратил дейността си и няма правоприменик-само срещу съответното териториално поделение на НОИ, като съгласно чл. 101, ал. 1 ГПК съдът е задължен да укаже на ищеца да вземе мерки за конституирането на надлежни страни. Същевременно съгласно разпоредбата на чл. 357 КТ трудови са споровете между работника и служителя от една страна и работодателя от друга относно възникването, съществуването, изпълнението и прекратяването на трудовите правоотношения. Следователно цитираният закон

текст изрично предвижда правната възможност за предявяване на иск относно съществуването на трудово правоотношение, респективно при наличие на законова регламентирано право на иск е налице правен интерес от неговото предявяване.

Чл. 1, ал. 1 ЗУТОССР

Чл. 3, ал. 2 ЗУТОССР

Решение № 60265 от 14.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 1304/2021 г., III г. о., докладчик съдията Майя Русева

Производството е по чл. 290 ГПК.

Образувано е по касационна жалба на В. А. В. срещу решение № 260983/4.11.20 по г. д. № 16758/19 на СГС, II Е състав, в частта, с която решение № 99455/22.04.19 по г. д. № 10745/16 на СРС, II ГО, 75 с., е обезсилено в частта за отхвърляне на предявен от касаторката иск с правно основание чл. 124 КТ за признаване за установено, че е полагала труд при ответното дружество за периода м. 07. 15-м. 12. 15. Излагат се оплаквания за незаконосъобразност и се моли за неговата отмяна.

Ответната страна "Би шеърд"ООД оспорва жалбата.

С определение № 60479/10.06.21 е допуснато касационно обжалване във връзка с въпрос относно допустимостта на установяване на трудов стаж, респективно на съществуване на трудово правоотношение.

С обжалваното решение е прието, че първоинстанционното решение е недопустимо в частта, с която е налице произнасяне по иск с правно основание чл. 124, ал. 1 ГПК за признаване за установено, че ищцата е полагала труд за периода 8. 05. -29.12.15 г. Изложени са мотиви, че законодателят допуска установяване на факти с правно значение само по изключение – в изрично предвидените случаи, като сочи фактите, които могат да се установят посредством предявяване на установителен иск – и в разглежданата хипотеза се касае за иск за установяване на факт, който не попада сред изрично посочените /фактът на полагане на труд подлежи на преценка при предявен иск по чл. 128 КТ/. При тези обстоятелства е формиран извод, че първоинстанционният съд се е произнесъл по недопустима искова молба, постановеното решение е недопустимо и следва да бъде обезсилено, а производството – прекратено.

В отговор на въпроса, по който е допуснато касационно обжалване на въззивното решение, ВКС намира следното:

Съгласно задължителната практика на ВКС, в това число цитираната, действащата позитивно-правна уредба на установяването на трудов и/или осигурителен стаж по съдебен ред се съдържа в Закона за установяване на трудов и осигурителен стаж по съдебен ред /ЗУТОССР/, обн. ДВ бр. 26/29.3.11. Касае се за процесуален закон, който урежда съдебно производство по установяване на юридически факти, свързани с възникване, изменение или прекратяване на материални трудови и осигурителни правоотношения. Под "установяване на трудов и/или осигурителен стаж" се разбира определяне на неговото наличие и продължителност в правната действителност по правилата за изчисляване и удостоверяване на това обстоятелство по надлежен ред. Когато определен правен субект не иска да зачете конкретен времеви период като трудов и/или осигурителен стаж и да удостовери по съответния ред този период като такъв, възниква правен спор. ЗУТОССР съдържа три хипотези, които са предмет на три самостоятелни иски претенции: за установяване на трудов стаж, придобит след 31.12.99, за установяване на осигурителен стаж по Кодекса за социално осигуряване, за установяване на времето, което се зачита за трудов стаж и трудов стаж при пенсиониране, положен до 31.12.1999 г., съгласно действащите дотогава разпоредби. Разпоредбата на чл.

3, ал. 2 ЗУТОССР изисква задължителна съвместна процесуална легитимация при предявяване на иск за установяване на трудов стаж по чл. 1, ал. 1 ЗУТОССР, т. е. искът се предявява срещу работодателя и съответното териториално поделение на НОИ, а ако работодателят е прекратил дейността си и няма правопреемник-само срещу съответното териториално поделение на НОИ, като съгласно чл. 101, ал. 1 ГПК съдът е задължен да укаже на ищеца да вземе мерки за конституирането на надлежни страни /Тълкувателно решение № 2/6.06.16 по тълк. д. № 2/15, ОСГК на ВКС, реш. № 108/29.05.14 по г. д. № 4764/13, III ГО/. Същевременно съгласно разпоредбата на чл. 357 КТ трудови са споровете между работника и служителя от една страна и работодателя от друга относно възникването, съществуването, изпълнението и прекратяването на трудовите правоотношения. Следователно цитираният законов текст изрично предвижда правната възможност за предявяване на иск относно съществуването на трудово правоотношение, респективно при наличие на законова регламентирано право на иск е налице правен интерес от неговото предявяване /реш. № 7/5.04.16 по г. д. № 3874/15, III ГО, реш. № 458/29.06.10 по г. д. № 1526/09, IV ГО/.

По основателността на касационната жалба:

С оглед отговора на правния въпрос следва да се приеме, че е налице действаща позитивно-правна уредба на установяването на трудов и/или осигурителен стаж по съдебен ред – ЗУТОССР, съгласно която е уредено съдебно производство по установяване на юридически факти, свързани с възникване, изменение или прекратяване на материални трудови и осигурителни правоотношения. Същевременно съгласно разпоредбата на чл. 357 КТ трудови са и споровете между работника и служителя от една страна и работодателя от друга относно възникването, съществуването, изпълнението и прекратяването на трудовите правоотношения-т. е. цитираният законов текст изрично предвижда правната възможност за предявяване и на иск относно съществуването на трудово правоотношение. При тези обстоятелства и с оглед твърденията, изложени в исковата молба, при извод за нередовност на същата и неяснота на коя от двете законово регламентирани възможности за защита на правата си се позовава ищцата в конкретната хипотеза, въззивната инстанция не може веднага да пристъпи към обезсилване на първоинстанционното решение. Тя следва първо да остави исковата молба без движение и едва след евентуално безрезултатно изтичане на дадения срок за изпълнение на указанията за отстраняване на нередовността, при невъзможност да подведе изложените фактически твърдения като сочещи на определена допустима претенция, да обезсили решението и прекрати производството по делото. В разглежданата хипотеза СГС е намерил, че е предявен недопустим иск за факт, който законът не е въздигнал изрично в предмет на установителния иск. Същевременно, с оглед изложените твърдения в исковата молба, в това число за развитието на трудовото правоотношение между страните, и евентуално възникнала неяснота относно характера на претенцията, съдът е следвало да остави исковата молба без движение с указания за уточнение предмета на предявения трудов спор – дали се касае за иск относно съществуване на трудово правоотношение по чл. 357 КТ за посочения период или за такъв за установяване на трудов и/или осигурителен стаж, като съответно обезпечи и надлежното участие на всички страни /предвид изискването за задължителна съвместна процесуална легитимация при предявяване на иск за установяване на трудов стаж по чл. 1, ал. 1 ЗУТОССР/. Като не е направил това, а направо е прекратил производството по делото, приемайки, че е налице липса на допустима претенция, въззивната инстанция е постановила преждевременен и незаконосъобразен съдебен акт. Той подлежи на отмяна, а делото – на връщане за разглеждане от друг състав на въззивния съд. При новото гледане следва да се извършат необходимите съдопроизводствените действия по отстраняване на нередовност на исковата молба и уточняване на предявения иск съобразно посоченото по-горе - след

което да се постанови и съответен съдебен акт – в това число, при надлежно уточнение на предмет и страни, по съществото на спора.

18. Възражението на потребителя за неравноправния характер на договорна клауза не се преклудира с изтичане на срока за отговор на исковата молба по чл. 131 или чл. 367 ГПК и може да бъде наведено за първи път и във въззивното производство, като ограниченията на чл. 266 ГПК не се прилагат. Когато констатира наличие на фактически и/или правни обстоятелства, обуславящи неравноправност на клауза/и в потребителски договор, решаващият съдебен състав е длъжен с оглед принципа на състезателност, да уведоми страните, че ще се произнесе по неравноправния характер на клаузата/ите, като им даде възможност да изразят становище и да ангажират доказателства. Когато неравноправен характер на клауза в потребителски договор е констатиран служебно от ВКС за първи път в производството по чл. 290 ГПК, делото се връща на въззивния съд за ново разглеждане с оглед гарантиране правото на защита на страните да изразят становище и представят доказателства.

Чл. 12 ГПК

Чл. 235 ГПК

Чл. 131 ГПК

Чл. 367 ГПК

Чл. 290 ГПК

Чл. 143 ЗЗП

Чл. 145, ал. 2 ЗЗП

Решение № 60272 от 15.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 874/2021 г., IV г. о., докладчик съдията Борис Илиев

Производството е по чл. 290 ГПК.

С определение № 415/21.05.2021 г. по настоящето дело по жалби на "Юробанк България" АД /ищец/ и Л. И. Г. /ответник/ е допуснато касационно обжалване на въззивно решение на Софийски апелативен съд № 12262 от 06.11.2020 г. по гр. д. № 623/2020 г., с което в отношенията между "Юробанк България" АД и Л. И. Г. е признато за установено, че Л. И. Г. дължи на "Юробанк България" АД сумата 94 431, 49 лв /48 282, 05 евро/ главница, ведно със законната лихва от 03.11.2017 г до окончателното изплащане на сумата по договор за потребителски кредит от 12.09.2008 г., като искът е отхвърлен за разликата до пълния предявен размер от 67 167, 92 евро, равни на 77 491, 51 швейцарски франка към 20.06.2018 г.

По доводите за недопустимост на обжалвания акт е взето становище в определението за допускане на касационното обжалване, които не е необходимо да се преповтарят.

Обжалването е допуснато по при условията на чл. 280, ал. 1, т. 1 ГПК по процесуалноправните въпроси 1. за задължението на въззивния съд при постановяване на решение да се основава на установените по делото факти и обстоятелства, като обсъди всички доводи на страните и 2. следи ли съдът служебно за нищожността на сделка с потребител поради наличие на неравноправни клаузи, въз основа на която страна по делото претендира за нея да са възникнали права, и без страните да са се позовали на нищожността и на кои основания.

По първия въпрос е установена съдебна практика с решение № 86 от 06.07.2020 г. по т. д. № 761/2019 г., II т. о. и цитираните в него предходни актове на ВКС по същия

въпрос. Според установената практика съдът е длъжен да определи правилно предмета на спора и обстоятелствата, които подлежат на изясняване, като обсъди всички доказателства по делото и доводите на страните. Той е длъжен да прецени всички правнорелевантни факти, от които произтича спорното право и да обсъди в мотивите на решението доказателствата, въз основа на които намира някои от тези факти за установени, а други за неосъществили се. Доколкото въззивният съд е инстанция по съществото на спора, той следва да осъществи същата дейност като първата инстанция, а именно – да определи приложимия закон и с оглед на него да прецени основателността на предявения иск, като изходи от фактическите твърдения на страните и относимите към спора факти, да прецени дали тези факти са доказани и да подведе установеното фактическо положение под приложимата правна норма. За да даде защита и санкция на спорните права, съдът е длъжен в мотивите на решението си да изложи фактическите си и правни изводи след обсъждане в тяхната съвкупност на всички доводи на страните и на всички релевантни за спора доказателства, които са били събрани по делото /решение № 92/06.11.2019 г. по т. д. № 2100/2018 г., I т. о. и цитираните в него/.

По втория въпрос съдебната практика е установена трайно с актове на ВКС /решение № 87/16.11.2020 г. по т. д. № 2165/2019, I т. о., решение № 23/07.07.2016 г. по т. д. № 3686/2014 г., I т. о., решение № 142/01.08.2018 г. по т. д. № 1739/2017 г., II т. о. и др. /. В тях е прието е, че предвид задължителна практика на СЕС, постановена по транспонирани в ЗЗП разпоредби на общностното право /Директива № 93/13/ЕИО/ и постановките на т. 1 и т. 3 от Тълкувателно решение № 1/09.12.2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г., ОСГТК, ВКС/, първоинстанционният и въззивният съд следят служебно за наличие по делото на фактически и/или правни обстоятелства, обуславящи неравноправност на клауза/и в потребителски договор. Възражението на потребителя за неравноправния характер на договорна клауза не се преклудира с изтичане на срока за отговор на исковата молба по чл. 131 или чл. 367 ГПК и може да бъде наведено за първи път и във въззивното производство, като ограниченията на чл. 266 ГПК не се прилагат. Когато констатира наличие на фактически и/или правни обстоятелства, обуславящи неравноправност на клауза/и в потребителски договор, решаващият съдебен състав е длъжен с оглед принципа на състезателност, да уведоми страните, че ще се произнесе по неравноправния характер на клаузата/ите, като им даде възможност да изразят становище и да ангажират доказателства. Когато неравноправен характер на клауза в потребителски договор е констатиран служебно от ВКС за първи път в производството по чл. 290 ГПК, делото се връща на въззивния съд за ново разглеждане с оглед гарантиране правото на защита на страните да изразят становище и представят доказателства.

Обжалваното въззивно решение не съответства на така установената практика, защото в него не са подложени на обсъждане всички доводи на жалбоподателя и тези в отговора срещу въззивната жалба, а фактическите изводи на съда са базирани на експертно заключение, несъответстващо на останалите му установявания. Освен това съдът е направил фактическа констатация, че кредитът е бил усвоен и отпуснат в евро, а е в диспозитива на решението е установил наличие на задължения в лева. Също така съдът е намерил в мотивите си за нищожни, като неравноправни, клаузите по чл. 1 и чл. 23 от договора, първата относно валутата на сделката, а втората - прехвърляща риска от поскъпване на валутата по кредита изцяло върху потребителя. Той обаче не се е произнесъл как това се отразява на задължението за главницата, нито е държал мотиви по направените още в отговора срещу исковата молба възражения за неравноправността на клаузите по чл. 2, чл. 6 и чл. 21 от договора. Съдът освен това не е констатирал възможността допълнителни споразумения към договора за кредит също да са нищожни, като представляващи спогодба върху неравноправни клаузи от потребителски договор и не е дал възможност на страните да вземат становище по този въпрос. Както е изяснено в посочената по-горе практика, установяването на такава възможност в производството по

чл. 290 ГПК задължава касационната инстанция да върне делото на въззивния съд за изпълнение на процесуалните му задължения.

При новото разглеждане на спора въззивният съд следва да вземе предвид установеното по делото, че със сключения на 12.09.2008 г. между страните по делото договор те са постигнали съгласие банката да предостави на ответника сумата 45 180 евро в швейцарски франкове по курс "купува" на банката за швейцарски франк към евро в деня на усвояване на кредита. Ответникът се задължил да погаси кредита на 300 месечни вноски в швейцарски франкове. Ответникът приел да плаща и възнаградителна лихва, която се определяла от базовия лихвен процент на банката за жилищни кредити в швейцарски франкове /5 % към момента на сключване на договора/, увеличен с 5, 5 пункта. В чл. 6, ал. 3 било уговорено, че при промяна на базовия лихвен процент размерът на погасителните вноски се променя автоматично, за което с подписване на договора кредитополучателят давал своето неотменимо съгласие. В чл. 21 от договора било посочено, че кредитополучателят има право да поиска от банката да превалутира предоставения му кредит в швейцарски франкове, съответно в български лева или евро по обявения курс "купува" на банката за швейцарски франкове на датата на превалутирането, както и да прилага по отношение на превалутирания кредит лихвените проценти, обявени от банката. Според чл. 22 от договора под превалутиране се разбира промяна на валутата, в която се изчислява стойността на задължението, при което следва да се приложи съответния лихвен процент, приложим за новата валута на кредита при изчисляване на лихвата по същата. А в чл. 23 от договора е обективизирана декларация на кредитополучателя, че е запознат и съгласен с обстоятелството, че промяната на обявения от банката курс купува и/или продава на швейцарския франк към българския лев или евро, както и превалутирането може да има за последица, включително в случаите на чл. 6, ал. 2, повишаване на размера на дължимите погасителни вноски по кредита, изразени в лева/евро, като напълно приема да носи за своя сметка риска от такива промени и повишаване, както и че е съгласен да поеме всички вреди /включително и пропуснати ползи/, произтичащи от промяната на валутните курсове и новите лихви, приложими по превалутирания кредит. Кредитополучателят декларирал също в ал. 2 на чл. 23 от договора, че изцяло е запознат и разбира икономическия смисъл и правните последици на разпоредбите на чл. 6, ал. 2 и чл. 21 - 23 от договора, както и че е съгласен с настъпването им. На 30.09.2008 г. по разплащателна сметка на кредитополучателя в швейцарски франкове, открита при "Юробанк България" АД, постъпила сума в размер на 72 650 швейцарски франка с основание "усвояване на кредит". На същата дата от сметката бил извършен превод в размер на 71 559, 36 швейцарски франка, която сума била превалутирана на 44 502, 28 евро, преведени по друга разплащателна сметка на кредитополучателя. Търговският курс "купува" за швейцарски франк към лева на посочената дата бил 1, 2186 лв за 1 швейцарски франк. На 14.11.2008 г. банката прехвърлила на "Бългериан ритейл сървисиз" АД вземанията си по договора, след което между дружеството - цесионер и ответника били сключени пет допълнителни споразумения, с които било договорено временно облекчено погасяване на кредита, но и капитализиране на дължима лихва като главница, включително увеличената при условията на чл. 6, ал. 3 от договора възнаградителна лихва. На 10.07.2012 г. ответникът преустановил заплащането на дължимите погасителни вноски. На 23.12.2016 г. "Бългериан ритейл сървисиз" АД прехвърлило обратно на "Юробанк България" АД вземанията по договора за кредит, след което банката изпратила до ответника чрез нотариус уведомление за цесията и изявление за обявяване на кредита за предсрочно изискуем. На 09.08.2017 г., 24.08.2017 г. и 09.09.2017 г. по различно време куриер на нотариуса търсил ответника на адреса му и като не го открил, оставил съобщение в пощенската му кутия и залепил уведомление на входната врата.

Неоснователни са доводите на касатора – ответник, че при така осъщественото връчване уведомлението не може да се счита достигнало до него. В тази насока въззивният съд е изложил правилни съображения и законосъобразно е намерил обявяването на предсрочната изискуемост за доказано. Въз основа на нея банката поискала и получила заповед за изпълнение и изпълнителен лист за вземанията по договора, срещу която заповед ответникът възразил и било образувано настоящето производство. Платените суми от кредитополучателя по договора за кредит преди издаване на заповедта за изпълнение били в общ размер 22 258, 05 швейцарски франка.

При тези фактически установявания неправилен е изводът на въззивния съд, че макар кредитът да бил предоставен в швейцарски франкове, след като кредитополучателят не е имал достъп до сметката с швейцарски франкове, той дължи връщане на сумата в евро. Като е прието в практиката на ВКС, основана на решения на СЕС, понятието "основен предмет на договора" по смисъла на чл. 4 пар. 2 от Директива 93/13 обхваща договорна клауза, включена в договор за кредит, изразен в чуждестранна валута, която не е била индивидуално договорена и по силата на която кредитът трябва да се погасява в същата чуждестранна валута, в която е бил договорен, при условие, че клаузата е изразена на ясен и разбираем език. Не се прави преценка на неравноправния характер на посочените в споменатата разпоредба клаузи, само ако след самостоятелно изследване на всеки отделен случай компетентната национална юрисдикция приеме, че те са били изразени от продавача или доставчика, на ясен и разбираем език /решение № 314/20.07.2019 г. по т. д. № 1766/2016 г., II т. о., решение № 67/12.09.2019 г. по т. д. № 1392/2018 г., I т. о. и др. /. Уговорка относно валутата на кредита по договори за банков кредит, в която кредитът се отпуска и в която следва да се връща, е "основен предмет на договора" и в случаи като този ВКС константно приема, че тя е изложена в договора ясно и разбираемо. Такава уговорка не е нищожна, като неравноправна, затова съдът по същество не може да установи съществуването на задължения в различна от уговорената валута.

В цитираната практика се приема също, че клаузата по чл. 3, ал. 1 също касае основния предмет на договора, а именно - определянето на размера на възнаградителната лихва като сбор от две компонентни – константна надбавка (5, 5 пункта) и базов лихвен процент на банката за жилищни кредити в швейцарски франкове (5 % към момента на сключване на договора). Затова въпросът за неравноправността ѝ може да бъде разглеждан единствено и само, ако уговорката е неясна и неразбираема - чл. 145, ал. 2 ЗЗП. В случая клаузата е изложена разбираемо и с подписването на договора страните са изразили съгласието си с конкретния размер на базовия лихвен процент, съответно с цената на предоставения кредит и погасителния план към него. Приемането на тази клауза за нищожна би довело до нищожност на целия договор. Последица от това би било възникване на вземане на банката за връщане, поради начална липса на основание, на целия предоставен от нея паричен ресурс, което не съответства на интереса на потребителя /срв. и решение № 384/29.03.2019 г. по т. д. № 2520/2016 г., I т. о. /.

За нищожна /като неравноправна/ посочената практика възприема и клауза от договор за банков кредит, предвиждаща възможност по време на действието на договора банката да промени базовия си лихвен процент за жилищни кредити, което да води до автоматично увеличаване на размера на погасителните вноски. Това е така, дори ако кредитополучателят с подписването на договора дава своето неотменяемо и безусловно съгласие с действието на такава клауза. Ако тя не е индивидуално договорена, също се явява неравноправна, тъй като задълженията на кредитополучателя по вноските се определят въз основа на неясни критерии и при едностранно решение на банката. Затова въззивният съд следва да даде възможност на страните да вземат становище по валидността на клаузата на чл. 6, ал. 3 от договора и да постанови приема ли същата за неравноправна. Няма значение обстоятелството, че по делото не е предявен иск за

възнаградителна лихва. Ако клаузата е нищожна, това пряко ще рефлектира върху размера на задължението за главницата, тъй като извършените от кредитополучателя плащания до предсрочната изискуемост ще имат различен погасителен ефект. Становище за неравноправност следва да бъде искано от страните и по клаузата на чл. 3, ал. 5 от договора, както и по допълнителните споразумения към него. Следва да се има предвид, че съгласно установената практика допълнителни споразумения към основен договор за банков кредит, сключени въз основа на неравноправни клаузи от основния договор, са нищожни, както на основание чл. 366 ЗЗД, така и поради уговорено с тях олихвяване на лихви /срв. решение № 60160/08.06.2021 г. по т. д. № 2751/2019 г., I т. о. и цитираните в него/.

Що се касае до клаузата на чл. 23 от договора, съдът възприема доводите на касатора-ищец, че тя би била валидна, ако е индивидуално договорена. Въпрос на фактическа констатация обаче е дали е такова договаряне, а в случая въззивният съд правилно е приел отсъствие на доказателства за това. В цитираните по-горе съдебни решения на ВКС клауза със същото съдържание последователно е възприемана за нищожна като неравноправна, при неиндивидуалното ѝ уговаряне. Средният потребител, относително осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен, трябва да може не само да установи възможното поскъпване или обезценяване на чуждестранната валута, в която кредитът е бил договорен, но и да прецени потенциално значимите икономически последици от подобна клауза върху финансовите му задължения. Потребителят трябва да е добре осведомен, че със сключването на договор за кредит в чуждестранна валута той се излага на определен риск, свързан с обменния курс, който евентуално ще му бъде икономически трудно да понесе при обезценяване на валутата, в която получава доходите си. От друга страна, банковата институция, трябва да представи възможните промени в обменните курсове и рисковете, свързани с вземането на кредит в чуждестранна валута, по-специално когато потребителят кредитополучател не получава доходите си в тази валута. Изключенията на чл. 144, ал. 3 от ЗЗП не намират приложение, тъй като са относими единствено към основанията чл. 143, т. 7, т. 10, т. 12 от ЗЗП, в които не попада клауза, регулираща валутните рискове при договаряне на кредит в чуждестранна валута (швейцарски франкове) и погасителни вноски, дължими в същата валута. Въпрос на фактическа констатация е дали банката е предоставила на съответните потребители цялата относима информация, която им позволява да преценят икономическите последици от клаузата за финансовите им задължения /решение № 67/12.09.2019 г. по т. д. № 1392/2018 г., I т. о. и цитираните в него други решения на ВКС, основани на практиката на СЕС/. Затова неоснователни са доводите на касатора – ищец, че българският потребител бил много по-осведомен от средния потребител в ЕС за валутните рискове, както и тези, основани на невъзможност на банката да прогнозира дали курса на швейцарския франк ще се увеличи /в който случай се утежнява положението на потребителя/ или ще намалее /рискът от това носи банката/. Тези обстоятелства не са относими към разрешенията на СЕС, въз основа на които подобни клаузи се считат за неравноправни, ако не са индивидуално уговорени. А пряка последица от обстоятелството, че клаузата е нищожна като неравноправна, е невъзможността да се претендира връщането на кредита във валутата, в която е уговорен, по различен курс от този, който е бил в сила към датата на сключване на договора.

В зависимост от изводите, които ще направи по валидността на посочените клаузи и основанията на тях допълнителни споразумения, въззивният съд ще следва да назначи нова експертиза за установяване размера на задължението. Задачата на експертизата следва да бъде формулирана във варианти според това, дали клаузите са нищожни или валидни. В случай на нищожност на клаузите и основанията на тях споразумения, всички извършени от кредитополучателя плащания по процесния договор следва да бъдат отнесени към първоначалния погасителен план, при уговорения в чл. 3, ал. 1 размер на

възнаградителната лихва /без увеличения/ и при курса на швейцарския франк към датата на усвояване на кредита. Погасителните планове към допълнителните споразумения в този случай не биха могли да имат значение. Вещото лице трябва да вземе предвид и установеното от първата инстанция в частта, в която решението на същата е влязло в сила като необжалвано.

19. Решението на съда трябва да отразява правното положение между страните по делото, каквото е то в момента на приключване на съдебното дирене, което задължава съда да вземе предвид и фактите, настъпили след предявяването на иска, ако те са от значение за спорното право, било защото го пораждаат или защото го погасяват

Липсата на разграничение на вноските с настъпил и ненастъпил падеж в заявлението за издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК и в исковата молба по чл. 422, ал. 1 ГПК не се явява пречка за присъждането на вноските с настъпил падеж, тъй като съобразно направеното в т. 1 ТР № 8 от 2.04.2019 г. по тълк. д. № 8/2017 г. на ОСГТК на ВКС разяснение това разграничение не е условие за редовност или основателност на исковата молба.

Чл. 422 ГПК

Чл. 417 ГПК

Чл. 235, ал. 3 ГПК

Решение № 60259 от 16.12.2021 г. на ВКС по гр. д. № 687/2021 г., III г. о., докладчик съдията Филип Владимиров

Допуснато е касационно обжалване по въпроса: "Когато предсрочната изискуемост на вземането по договор за банков кредит не е била обявена на длъжника преди подаване на заявлението по чл. 417 ГПК и е предявен иск по чл. 422, ал. 1 ГПК за кои неплатени падежирали вноски по това съглашение може да се уважи претенцията?"

На поставения релевантен въпрос е даден отговор в задължителната практика на ВКС, обективизирана в т. 1 от ТР № 8 от 2.04.2019 г. по тълк. д. № 8/2017 г. на ОСГТК на ВКС, с което е прието, че е допустимо предявеният по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК иск за установяване дължимост на вземане по договор за банков кредит поради предсрочна изискуемост да бъде уважен само за вноските с настъпил падеж, ако предсрочната изискуемост не е била обявена на длъжника преди подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ. Предявеният по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК иск за установяване дължимост на вземане по договор за банков кредит поради предсрочна изискуемост може да бъде уважен за вноските с настъпил падеж към датата на формиране на силата на пресъдено нещо, въпреки че предсрочната изискуемост не е била обявена на длъжника преди подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК. В мотивите на цитирания по-горе тълкувателен акт са изложени съображения, че решението на съда трябва да отразява правното положение между страните по делото, каквото е то в момента на приключване на съдебното дирене, което задължава съда да вземе предвид и фактите, настъпили след предявяването на иска, ако те са от значение за спорното право, било защото го пораждаат или защото го погасяват – например ищецът придобива спорното право след предявяването на иска, притезанието става изискуемо в течение на делото, ответникът плаща или прихваща след предявяването на иска. Прието е също, че при преценката за основателността на иска следва да бъде съобразено материалноправното положение към деня на приключване на съдебното дирене в съответната инстанция, а не към датата на

предявяване на иска, поради което съдът следва да вземе предвид и фактите, настъпили след предявяването на иска съгласно чл. 235, ал. 3 ГПК. Липсата на разграничение на вноските с настъпил и ненастъпил падеж в заявлението за издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК и в исковата молба по чл. 422, ал. 1 ГПК не се явява пречка за присъждането на вноските с настъпил падеж, тъй като съобразно направеното в тълкувателното решение разяснение това разграничение не е условие за редовност или основателност на исковата молба.

Предвид отговора въпроса, обусловил допускането на касационно обжалване въззивното решение се явява неправилно.

Основателно е касационното оплакване, че второинстанционният съд е постановил решението си без да съобрази и размерът на падежираните вноски по кредита към момента на приключване на съдебното дирене пред въззивната инстанция. Месечните погасителни вноски, чийто падеж е настъпил към датата на подаване на заявлението и след това към момента на формиране силата на пресъдено нещо, са изискуеми и по отношение на тях искът следва да бъде уважен. Присъждането на вноските с настъпил падеж, когато се претендира цялата главница по договор за кредит поради предсрочна изискуемост, не съставлява недопустимо изменение на основанията на иска, съответно произнасяне по непредявен иск.

Неоснователни обаче са доводите на касационния жалбоподател за неправилност на извода на въззивния съд, че клаузите на чл. 3, ал. 5 и чл. 6, ал. 3 от процесния договор са неравноправни и поради това нищожни, тъй като не са индивидуално уговорени между страните (оплакванията относно определянето на дължимите възнаградителни лихви са ирелевантни, доколкото решението на първостепенния съд, с което е установено съществуването на вземане с такъв характер - в размер на сумата 5 435. 53 лв. за времето от 20.12.2016 г. до 22.05.2017 г. е влязло в сила като необжалвано). Аргументите на касатора, че оспорените клаузи били уговорени индивидуално между страните – веднъж в договора за кредит от 14.05.2008 г., а след това и в текста на нотариалния акт за учредяване на договорна ипотека върху недвижим имот от 16.05.2008 г., където е обективизирано съгласието на кредитополучателите с нивата на мораторните лихви, не почиват на установените по делото факти и закона - чл. 146, ал. 1 ЗЗП.

Уговорката по чл. 3, ал. 5 от договора за кредит предвижда, че действащият базов лихвен процент (БЛП) на банката – кредитор не подлежи на договаряне и промените в него незабавно обвързват страните като банката дължи уведомяване на кредитополучателите за новия размер на БЛП и датата, на която той е в сила чрез обявяването му на видно място в банковите й салони. В подобен смисъл е и разпоредбата на чл. 6, ал. 3 от съглашението, която разписва правните последици от корекцията в нивата на БЛП, действащ при банката в отношенията с кредитополучателите – ответниците С. (при промяна през време на действие на договора за кредит на БЛП на банката размерът на погасителните вноски се променя автоматично в съответствие с промяната, за което кредитополучателят дава неотменимо и безусловно съгласие). С нотариалния акт за учредяване на договорна ипотека върху недвижим имот е предвидено задължението по кредита, във връзка с който е дадено това обезпечение да се определя "при годишна лихва в размер на БЛП на банката за жилищни кредити, валиден за съответния период на начисляване на лихвата, който не подлежи на договаряне и промените в него стават незабавно задължителни за страните, и който към момента на сключване на договора е в размер на 7. 75 %".

С оглед на изложеното, процесните условия в договор за кредит не са били индивидуално уговорени по смисъла на чл. 146, ал. 1 ЗЗП, доколкото, както правилно е приел въззивния съд, не е доказано да са били изготвени с оглед сключването на конкретното съглашение с кредитополучателите – ответници, които да са имали реалната възможност да влияят върху съдържането им, а не са част от изготвен отнапред

(предварително) текст от съдържанието на типов договор. Доводите на търговеца - касатор (негова е доказателствената тежест да установи, че определено условие на договора е индивидуално уговорено), че това е сторено в самия договор за кредит и впоследствие в нотариалния акт за учредяване на договорна ипотека са изцяло неоснователни, поради отсъствието в тях на конкретни данни за методиката и математическия алгоритъм за формиране на едностранно променената лихва, различна от фиксираната в отношенията между страните такава от 7.75 %. Методът на изчисляване на съответния лихвен процент трябва да съдържа ясна и конкретно разписана изчислителна процедура, посочваща вида, количествените изражения и относителната тежест на всеки от отделните компоненти – пазарни индекси и/или индикатори. Когато потребителят не е получил предварително достатъчно конкретна информация за начина, метода, по който кредитодателят може едностранно да промени цената на доставената му финансова услуга, както и когато методологията, създадена от банката – кредитор, напр. с нейни вътрешни правила, не е част от договора за кредит, банката не може да се счита за добросъвестна по смисъла на общата дефиниция за неравноправна клауза по чл. 143 ЗЗП, за да е приложимо правилото на чл. 144, ал. 3, т. 1 ЗЗП (вж. в този смисъл решение № 95/13.09.2016 г. по т. д. № 240/2015 г. на ВКС, ТК, II т. о., решение № 205/07.11.2016 г. по т. д. № 154/2016 г. на ВКС, ТК, I т. о., решение № 299/15.02.2019 г. по т. д. № 2023/2017 г. на ВКС, II т. о.). Това обуславя извод, че разгледаните клаузи са изцяло в полза на банката и в ущърб на кредитополучателите, поради което са неравноправни и нищожни по силата на чл. 143, ал. 1 и чл. 146, ал. 1 ЗЗП.

Неоснователно е и оплакването в касационната жалба, че сключените към договора допълнителни споразумения не са нищожни, тъй като уговорената с тях капитализация на лихви чрез включване на дължимите лихви с настъпил падеж в непадежиралата главница, е допустима според действащата към този момент Наредба № 9/03.04.2008 г. за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за установяване на специфичните провизии за кредитен риск (обн., ДВ бр. 38/11.04.2008 г.), където липсва забрана между страните да бъде уговорена възможност за капитализиране на лихви. Уговорката в допълнителни споразумения към договор за кредит за прибавяне към размера на редовната главница на просрочени задължения за лихви, върху които се начислява съответната лихва, представлява анатоцизъм по смисъла на чл. 10, ал. 3 ЗЗД, който е допустим само при съглашение между търговци на основание чл. 294, ал. 1 ТЗ, както правилно е приел и въззивния съд. Обратно на твърдението на касатора реструктурирането на експозиции съгласно чл. 13 от Наредба № 9/03.04.2008 г. за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и установяване на специфични провизии за кредитен риск (отм.); не представлява предвидена в наредба на БНБ възможност за олихвяване на изтекли лихви по чл. 10, ал. 3 ЗЗД.

Неоснователен е и касационния довод, че предсрочната изискуемост на кредита е обявена надлежно на длъжниците преди подаване на заявлението по чл. 417 ГПК. Съгласно дадените разяснения в т. 18 на ТР № 4/18.06.2014 г. на ОСГТК на ВКС предсрочната изискуемост представлява изменение на договора, което за разлика от общия принцип в чл. 20а, ал. 2 ЗЗД, настъпва с волеизявление само на едната страна и при наличието на две предпоставки: обективният факт на неплащането и упражненото от кредитора право да обяви кредита за предсрочно изискуем. Обявяването на предсрочната изискуемост по смисъла на чл. 60, ал. 2 ЗКИ предполага изявление на кредитора, че ще счита целия кредит или непогасения остатък от кредита за предсрочно изискуем, включително и за вноските с ненастъпил падеж, които към момента на изявлението не са били изискуеми. Предсрочната изискуемост има действие от момента на получаване от длъжника на волеизявлението на кредитора, ако към този момент са настъпили обективните факти, обуславящи настъпването ѝ. Законосъобразно и в пълно съответствие със задължителната практика на ВКС в обжалваното решение въззивният съд, за да

формира изводите си относно настъпването на твърдяната предсрочна изискуемост, е извършил проверка за кумулативното наличие двете предпоставки: съобразил е уговорката по чл. 18 от договора за кредит: ал. 1 - че при непогасяване на която и да е вноса по кредита, както и при неизпълнение от кредитополучателите на която и да е задължение по съглашението, банката може да направи кредита изцяло или частично предсрочно изискуем (което условие е прието за осъществено по делото), ал. 2 – че при неплащане на три последователни месечни погасителни вноски, изцяло или частично, целият остатък от кредита се превръща в предсрочно и изцяло изискуем, за което е необходимо нарочно волеизявление на банката до длъжниците, че обявява кредита за предсрочно изискуем. Правилно съдът не е зачел правните последици на извършеното връчване на уведомлението на банката до длъжниците с волеизявлението ѝ за обявяване на кредита за предсрочно изискуем. В случая връчването е осъществено по реда на нотариалното производство – с нотариална покана и по отношение на него, съгласно специалната препращаща норма на чл. 50 ЗННД се прилага и чл. 46 ГПК. Нотариалната покана е връчена в нарушение на разпоредбата на чл. 46, ал. 2 ГПК, предпоставка за редовно връчване на съобщението по която е другото лице, на което се връчва съобщението да е от кръга на домашните и да живее с адресата на същия адрес, от една страна и от друга – то да е изразило съгласие да приеме и предаде книжата на адресата, което съгласие да е обективизирано чрез подписа на лицето върху съобщението. Приложените по делото разписки от 22.05.2017 г. удостоверяват връчване на нотариалните покани до длъжниците – ответниците С. на лице (А. А. Х. – майка на С. И. и свекърва на Е. С.), което не живее на адреса на адресатите (адресът ѝ е в [населено място], [улица], докато този на длъжниците е в [населено място], [жк], [жилищен адрес]). При преценка редовността на уведомяването е релевантно, че връчването е извършено на лице извън кръга на посочените в чл. 46, ал. 2 ГПК и е без значение дали лицето, което е получило съобщенията и призовките е имало възможност да уведоми за тях адресата им, каквито са аргументите на касатора – предвид установената родствена връзка на ответниците с получателя на нотариалните покани. Затова съответен на закона е изводът на въззивния съд, че потестативното право на ищцовата банка да направи процесния кредит предсрочно изискуем не е надлежно упражнено преди подаване на заявлението по чл. 417 ГПК.

Лишено от основание е и оплакването на жалбоподателя, че въззивното решение е постановено при допуснато съществено нарушение на съдопроизводствените правила, тъй като съдът не обсъдил част от доводите му във въззивната жалба. Като такива сочи изложените оплаквания за нарушения при изготвянето на доклада по делото от първостепенния съд, отнасящи до разпределението на доказателствената тежест във връзка със защитното възражение на ответниците за неравноправни клаузи, както и за постановяване на обжалваното решение без да се съобрази заключението на основната съдебно – счетоводна експертиза. В случая въззивния съд е обсъдил доводите във въззивната жалба за допуснати от първата инстанция нарушения на съдопроизводствените правила във връзка с доклада и е взел аргументирано отношение по тях с определението по чл. 267 ГПК. Приел е, че в случая липсва обосновано оплакване на страната за процесуални нарушения в първата инстанция при разпределение на доказателствената тежест относно оспорените като неравноправни клаузи, което не налага даване на указания. Оплакването за неправилност на първоинстанционното решение поради необходимостта от кредитиране заключението на основната съдебно – счетоводна експертиза е също разгледано от въззивната инстанция, доколкото в обжалваното решение са изложени мотиви за определяне размера на претендираното вземане. Съдът е обсъдил визираното от касатора заключение и е изтъкнал съображенията си в подкрепа на кредитираното от него допълнително заключение. Изложеното дава основание за извод, че е налице произнасяне по релевираните с въззивната жалба оплаквания, посочени по - горе.

В обобщение, предвид пропуска на апелативния съд да съобрази и отчете като дължими и падежираните вноски по кредита към момента на приключване на съдебното дирене пред въззивната инстанция настоящият съдебен състав счита, че решението му следва да бъде отменено като неправилно и на основание чл. 293, ал. 3 ГПК делото трябва да бъде върнато на въззивния съд за ново разглеждане от друг състав. При новото разглеждане на делото въззивният съд следва да допусне нова съдебно - счетоводна експертиза, която да даде заключение за размера на вноските с настъпил падеж съгласно задължителните указания на ТР № 8/02.04.2019 г. по тълк. дело № 8/2017 г. на ОСГТК на ВКС, т. е. вноските с настъпил падеж към датата на приключване на съдебното дирене във втората инстанция.

III. РЕШЕНИЯ НА ТЪРГОВСКАТА КОЛЕГИЯ

20. С тълкувателното решение (ТР № 1/2016 г. на ОСГНТК) ВКС не е отрекъл възможността между братя и сестри да възникне трайна и дълбока емоционална връзка, още повече, че между близки роднини в повечето случаи такава връзка е налице. За да бъде присъдено обезщетение, обаче, следва да е налице изключителност, както подробно е разяснено в тълкувателното решение.

Чл. 52 ЗЗД

Решение № 60138 от 1.12.2021 г. на ВКС по т. д. № 2125/2020 г., I т. о., ТК, докладчик председателят Дария Проданова

Касационен контрол е допуснат на основание чл. 280, ал. 1, т. 1 ГПК – противоречие с ТР № 1/2016 г. на ОСГНТК на ВКС, по въпроса: "Какви са предпоставките за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди на лице, извън кръга на лицата, определени с ППВС № 4/1961 г. и ППВС № 5/1969 г., причинени от смърт на близък?".

Като взе предвид становищата на страните и на основание чл. 290, ал. 2 ГПК извърши проверка на заявените основания за касиране на въззивния акт, ВКС-Търговска колегия, състав на I т. о. приема следното:

Жалбата е основателна.

Предявен е от Г. В. И. иск с правно основание чл. 226, ал. 1 КЗ (отм.); за сумата 30000 лв.

Б. В. Б. - брат на ищцата е починал в резултат на ПТП на 13.07.2014 г. Произшествието е настъпило по вина на водача на л. а. "Х. ", а пострадалият Б. Б. е бил водач на насрещно движещ се автомобил м. "Фолксваген". Няма спор, че застраховател по риска гражданска отговорност на водача на л. а. "Х. " е "ДЗИ-Общо застраховане"АД.

Твърдението по исковата молба на И. е, че смъртта на брат и е довела до изключителен срыв за нея, тъй като била много близка с брат си и до няколко години преди това живели в общо домакинство. Израснали са заедно, живели са заедно и след неговия развод и макар той се преместил последната година да живее в Пловдивско, често се чували по телефона. Размерът на неимуществените вреди, които е претендирала е 30000 лв.

Първоинстанционният съд въз основа на събрани гласни доказателства за отношенията между ищцата и нейния брат, както и въз основа на заключението на назначената по делото психолого-психиатрична експертиза за последиците от смъртта му,

е приел, че тя действително е претърпява вреди, които подлежат на обезщетяване със сумата 30000 лв.

Сезиран с въззивната жалба на застрахователя, съставът на САС е приел, че тя е основателна за сумата над 20000 лв.

По поставения правен въпрос.

Произнасянето на въззивния съд е в противоречие с ТР № 1/2016 г. на ОСГНТК на ВКС. С тълкувателното решение ВКС не е отрекъл възможността между братя и сестри да възникне трайна и дълбока емоционална връзка, още повече, че между близки роднини в повечето случаи такава връзка е налице. За да бъде присъдено обезщетение, обаче, следва да е налице изключителност, както подробно е разяснено в тълкувателното решение, а такава изключителност в случая не е доказана. Сестрата е легитимирана да претендира обезщетение за неимуществени вреди от смъртта на брат си, но не винаги искът бива основателен именно с оглед елемента на изключителност.

По същество.

Анализът на събраните по делото доказателства поотделно и в тяхната съвкупност, сочи, че между Г. И. и нейният брат действително е била налице силна привързаност. Те са запазили близките си отношения и като възрастни взаимно са се подпомагали в трудни моменти. Въпреки, че в даден момент всеки от тях е създал свое семейство, емоционалната връзка не е била прекъсната, вкл. и след като бракът на Б. е бил прекратен. Обединявала ги е и грижата за родителите им. Добрите отношения и привързаността между брат и сестра не покриват критериите за изключителност, въведени с ТР № 1/2016 г. на ОСГНТК. Поради това въззивното решение ще следва да бъде отменено и ВКС се произнесе по съществото на спора, като отхвърли предявения иск.

21. При предявен по реда на чл. 62 ал. 1 ЗБН иск с правно основание чл. 59 ал. 5 ЗБН за оспорване законосъобразността на прихващания, извършени преди промяната, обнародвана в (ДВ бр. 98 от 28.11.2014 год.), приложима е тази редакция на закона, която е била актуална към датата на тяхното извършване.

Чл. 62, ал. 1 ЗБН

Чл. 59, ал. 5 ЗБН

Решение № 60114 от 9.12.2021 г. на ВКС по т. д. № 1512/2020 г., I т. о., ТК, докладчик председателят Дария Проданова

Касационен контрол е допуснат по въпроса: "Коя редакция на чл. 59, ал. 5 ЗБН е приложима към прихващания, извършени преди влизане в сила на промяната на чл. 59, ал. 5 ЗБН през 2014 г.?" – противоречие с Решение № 8/27.05.2021 г. по к. д. № 9/2020 г. (ДВ бр. 48/08.06.2021 г.).

Като взе предвид становищата на страните и по реда на чл. 290, ал. 2 ГПК извърши проверка по заявените основания за касиране на въззивния акт, ВКС-Търговска колегия, състав на I т. о. приема следното:

Жалбата е основателна.

От синдиците на "Корпоративна търговска банка" АД (н) (КТБ) са предявени при условията на евентуалност обективно съединени иски с правно основание чл. 59, ал. 5 ЗБН, чл. 59, ал. 3 ЗБН и чл. 59, ал. 2 ЗБН.

Предмет на делото е прогласяване недействителността спрямо кредиторите на несъстоятелността на банката на извършените от "В 9" ООД прихващания на задълженията му по договор за банков кредит от 03.11.2008 г. с вземания, придобити по договори за цесия от 08.10.2014 г. и от 03.11.2014 г., съответно до размера на 125000 евро и до 137360

евро, които прихващания са извършени с уведомления № 10433 и № 10487, двете от 03.11.2014 г.

Ищцовата теза, обуславяща основателността на исковете е както следва:

- Искът с правно основание чл. 59, ал. 5 ЗБН е посочен като главен. Той се основава на тезата, че прихващанията са извършени след началната дата на неплатежоспособността, като приложима е редакцията на ал. 5 на чл. 59 ЗБН към датата на предявяването на иска, доколкото и е придадено обратно действие. Правото този иск да бъде предявен е възникнало едва след обявяването на несъстоятелността на КТБ с решението на Софийски градски съд. Недействителни са прихващанията дори да се приеме, че разпоредбата няма обратно действие, тъй като са извършени след началната дата на неплатежоспособност.

- Искът с правно основание чл. 59, ал. 2 ЗБН се основава на това, че достигналото до банката изявление за прихващане е без нотариална заверка на подписа на лицето, представляващо уведомителя.

- Искът с правно основание чл. 59, ал. 3 ЗБН, посочен като евентуален, ищецът основава на тезата, че ответникът е знаел за настъпилата неплатежоспособност, която свързва с датата на поставянето на банката под специален надзор – 20.06.2014 г.

Софийски градски съд е приел исковете за неоснователни.

Сезиран с въззивната жалба на синдиците на КТБ, съставът на Софийски апелативен съд е счел искът с правно основание чл. 59, ал. 5 ЗБН за основателен. Обявил е за недействителни спрямо кредиторите на несъстоятелността на банката извършените от "В 9"ООД прихващания на задълженията му по договор за банков кредит от 03.11.2008 г. с вземания, придобити по договори за цесия от 08.10.2014 г. и от 03.11.2014 г., съответно до размера на 125000 евро и до 137360 евро, които прихващания са извършени с уведомления № 10433 и № 10487, двете от 03.11.2014 г.

Последователно подържаната теза на дружеството-касатор е, че при преценка на действителността на прихващанията, приложимият закон е чл. 59, ал. 5 ЗБН в редакцията му към датата на извършването им – 03.11.2014 г. т. е. преди датата на отнемане лиценза на банката – 06.11.2014 г.

За да прогласи прихващанията за недействителни с изключение на тази част, която "В 9"ООД би получил при разпределение на осребреното имущество, въззивният състав е счел за приложима разпоредбата на § 8 от ПЗР на ЗИДЗБН (ДВ бр. 22/2018 г.), придаваща обратно действие на разпоредбата на чл. 59, ал. 5 ЗБН в редакцията и от 28.11.2014 г. (ДВ бр. 98/2014 г.) от което следва, че тя е приложима спрямо процесните предхождащи я прихващания.

С оглед уважаването на иска, посочен като главен, оставил е без разглеждане евентуалните искове.

Становището на настоящия съдебен състав по поставения правен въпрос е следното:

Към датата извършване на спорните прихващания, редакцията на ал. 5 на чл. 59 ЗБН е: "Недействително по отношение на кредиторите на несъстоятелността освен за частта, която кредиторът би получил при разпределението на осребреното имущество, е прихващането, извършено от длъжника след началната дата на неплатежоспособността, независимо от това кога са възникнали двете насрещни задължения". След тази дата, законодателят е изменил (ДВ бр. 98 от 28.11.2014 г.)

разпоредбата на чл. 59, ал. 5 ЗБН, като новата редакция гласи: "Недействително по отношение на кредиторите на несъстоятелността освен за частта, която всеки от тях би получил при разпределението на осребреното имущество, е всяко прихващане, независимо от това кога са възникнали двете насрещни задължения, което е извършено от кредитор или от банката:

1. след началната дата на неплатежоспособността;

2. след датата на поставянето на банката под специален надзор при условията и по реда на глава единадесета, раздел VIII от Закона за кредитните институции, включващ наложена мярка по чл. 116, ал. 2, т. 2 от същия закон, ако тази дата предшества датата по т. 1. "

Искът е предявен на 20.04.2017 г. и се основава на новата (към този момент) редакция на закона, като ищцовата теза е, че именно тя е приложима. Посочил е, че дори да се приеме, че приложима е предходната редакция, то и в този случай искът би бил основателен.

За да отхвърли този иск, СГС е счел, че приложима е редакцията на чл. 59, ал. 5 ЗБН преди изменението и от 28.11.2014 г., а според нея, недействителни са прихващанията, извършени от длъжника в смисъл "несъстоятелния длъжник", но не и от неин кредитор.

Както бе посочено по-горе, в рамките на въззивното производство, с § 8 от ПЗР на ЗИДЗБН (ДВ бр. 22/2018 г.), законодателят е придал обратно действие на разпоредбата на чл. 59, ал. 5 ЗБН в редакцията и от 28.11.2014 г. Тази промяна е мотивирала състава на САС да приеме, че прихващанията, извършени от кредитор на банката са недействителни, поради което искът е основателен.

След депозирането на касационната жалба и образуването на настоящето дело на ВКС, със свое Решение № 8/27.05.2021 г. по к. д. № 9/2020 г., КС на РБ е приел, че разпоредбата на § 8 от ПЗР на ЗИДЗБН (ДВ бр. 22/2018 г.) е противоконституционна. От това следва отговорът на поставения правен въпрос, а именно, че при предявен по реда на чл. 62, ал. 1 ЗБН иск с правно основание чл. 59, ал. 5 ЗБН за оспорване законосъобразността на прихващания, извършени преди промяната, обнародвана в (ДВ бр. 98 от 28.11.2014 г.), приложима е тази редакция на закона, която е била актуална към датата на тяхното извършване.

По основателността на жалбата.

С оглед отговора на правния въпрос, следва да се прецени правилността на въззивното решение спрямо редакцията на закона към 03.11.2014 г., цитирана по-горе. Основният спор по прилагането и произтича от тълкуването на термина "длъжник" оттам – нейния обхват спрямо страната, инициирала прихващането, което е предмет на този спор. Въпросът дали прихващането е извършено след началната дата на неплатежоспособност е вторичен и произнасяне по него се дължи в случай, че се прецени чия инициатива за прихващане в този период би била недействителна.

Независимо, че едната от страните по прихващането е в производство по несъстоятелност и предназначението на иска е за попълване масата на несъстоятелността – разд. III ЗБН, преценката на материалното правоотношение се извършва по правилата на квалифициращия го закон – в случая чл. 103-104 ЗЗД. При прихващането, всяка от насрещните страни има качеството и на кредитор и на длъжник и всяка от тях е легитимирана да отправи изявление за прихващане. В случая, това е сторил "В 9"ООД в качеството му на кредитор по цедираните вземания спрямо длъжника КТБ и няма спор, че активните вземания са били изискуеми. Няма спор, че длъжникът по тези вземания КТБ, е имал качеството на кредитор на "В 0"ООД по насрещни (пасивни) компенсируеми вземания, т. е. материалните предпоставки за възникване на погасителния ефект по чл. 104, ал. 2 ЗЗД са били налице. Спорът, както бе посочено по-горе, е относно това, дали "В 9"ООД е имал качеството на длъжник по смисъла на ал. 5 на чл. 59 ЗБН (според редакцията на закона към 03.11.21 г.) в който случай прихващането би било обхванато от недействителността, въведена с тази норма.

Становището на СГС, обусловило извода му за неоснователност на иска е, че няма как законодателят да е въвел понятието "длъжник" по отношение на кредитора по активното вземане, който изрично е обозначен именно като кредитор спрямо на подлежащите на разпределение суми. Счел е, че с това понятие по-скоро е обозначен

несъстоятелния длъжник. Настоящият съдебен състав счита, че семантичното тълкуване на СГС в частта дали ответникът по иска има качеството на длъжник е правилно. Не може, еднозначно, обаче да се приеме, че под "длъжник" законодателят е имал предвид банката. Тя наистина е длъжник по активното вземане, бидейки кредитор по пасивното такова. По-скоро се касае за недобра законодателна техника – фриволю боравене с понятията длъжник/кредитор, която е довела до такава неяснотата на разпоредбата, правейки я практически неприложима. И в двата случая, обаче, понятието "длъжник" не може да се свърже с кредитора по активното вземане, независимо от това каква е била действителната воля на законодателя, тъй като тази воля е облечена в словесно изразяване, несъвместимо с базови категории в правото.

Поради изложеното, настоящият съдебен състав счита, че главният иск с правно основание чл. 59, ал. 5 (изм.) ЗБН е неоснователен, което налага касиране на въззивното решение в тази част и произнасяне по съществото на спора, като този иск бъде отхвърлен.

С оглед отхвърлянето на главния иск се възстановява висящността на спора по евентуалните искове. По съществото на тези искове т. е. по тяхната основателност/неоснователност се е произнесъл само първоинстанционният съд. Въззивният съд ги е оставил без разглеждане, т. е. няма обект на касационна проверка по отношение на тях. Това налага след касиране на въззивния акт, делото да бъде върнато на Софийски апелативен съд за ново разглеждане от друг състав в частта за евентуалните искове. При новото разглеждане и на основание чл. 294, ал. 2 ГПК въззивният съд ще следва да се произнесе и по разноските за настоящата инстанция.

22. Хипотезата на чл. 75, ал. 2 ЗЗД е приложима не само по отношение на изпълнението на парични задължения, а и по отношение на престацията за предаване на вещи, както е в случая – родово определени, заместими. Тя урежда изключение от правилото за точно изпълнение спрямо кредитора в случаите, когато длъжникът е бил добросъвестен, престирайки на привиден кредитор. Т. е. изискването на закона е за точност на изпълнението от обективна страна – то да е на уговорената престация, да е по времето и на мястото, за което е постигнато съгласие. От субективна страна изискването е престиращият длъжник да е добросъвестен, но изпълнението да е неточно от пасивна субективна страна - престира се на привиден кредитор. Преценката за наличието на обективните и субективните признаци на изключението по чл. 75, ал. 2 ЗЗД за настъпване на погасителния ефект на изпълнението се прави във всеки конкретен случай.

Чл. 75, ал. 2 ЗЗД

Решение № 60115 от 13.12.2021 г. на ВКС по т. д. № 1827/2020 г., I т. о., ТК, докладчик председателят Дария Проданова

Касационен контрол е допуснат по въпроса: "Добросъвестен ли е длъжникът и освобождава ли се от отговорност в хипотезата на чл. 75, ал. 2 предл. 1 ЗЗД, ако полагайки дължимата грижа престира на уговореното в договора място и със съзнание, че изпълнява на кредитора, на лице, осъществявало посредничество при сключването на договора?" – противоречие с Решение № 114/2012 г. по т. д. № 839/2010 г. на I т. о. на ВКС и Решение № 237/2019 г. по т. д. № 2687/2017 г. на I т. о. на ВКС.

Като взе предвид становищата на страните и на основание чл. 290, ал. 2 ГПК извърши проверка по заявените основания за касиране на въззивния акт, ВКС-Търговска колегия, състав на I т. о. приема следното:

Предявен е от "Бета Файнейшъл" ООД срещу "Голд Кроун" ЕООД иск с правно основание чл. 55, ал. 1 предл. 3 ЗЗД вр. чл. 327, ал. 1 ЗЗД за сумата 75000 лв.

Активната материалноправна легитимация на ищцовото дружество, обусловило и процесуалната му такава, произтича от договор за цесия от 26.04.2018 г. по силата на който процесното вземане му е било прехвърлено от "Голдън Керъл" АД.

Правоотношенията между цедента "Голдън Керъл" АД и "Голд Кроун" ЕООД произтичат от сключен на 05.04.2017 г. договор за доставка на 300, т. пшеница реколта 2017 г. в изпълнение на който купувачът е превел на продавача авансово сумата 75000 лв. Получаването на сумата е безспорно. Спорно е дали договорът е изпълнен от страна на продавача. Ищцовата теза е, че поради пълно неизпълнение от страна на продавача за доставка на пшеницата, договорът е развален от него едностранно с отправено изявление на купувача и предмет на иска е връщане на авансово платената сума. Последователно подържаната теза на ответника-касатор е, че не дължи връщане на сумата, тъй като договорът е изпълнен. Твърди, че е предал договореното количество пшеница от реколта 2017 г. на представител на купувача за който е счел, че е овластен да приеме изпълнението. Основният спор по делото се е развил на плоскостта на чл. 301 ТЗ и чл. 75, ал. 2 предл. 1 ЗЗД, доколкото е установено, че лицето, получило изпълнението не е било изрично овластено от купувача да получи стоката.

Ответникът по иска се е позовал на извънсъдебно прихващане на свое вземане към цедента в размер на 90000 лв. – цена по договор за продажба на пшеница, материализиран във фактура от 05.10.2017 г. При условията на евентуалност е заявил същото вземане и като неликвидно, подлежащо на установяване в съдебното производство. Позовал се е на недействителност на договора за цесия, поради липса на предмет.

За да уважи иска за главницата от 75000 лв., първоинстанционният съд е приел, че цесията е породила правно действие. При предаването на стоката не са били съставени предвидените в договора двустранни протоколи, поради което не би могло да се приеме, че е налице хипотезата на чл. 75, ал. 2 ЗЗД - недвусмисленост на обстоятелствата спрямо лицата, получили изпълнението. Купувачът е бил изправна страна по договора, поради което нему е принадлежало правото да отправи изявление за разваляне по чл. 87, ал. 2 ЗЗД. Действието на договора е прекратено и продавачът дължи връщане на авансово получената цена. Счел е за неоснователно възражението за прихващане. Отхвърлил е акцесорният иск с правно основание чл. 86, ал. 1 ЗЗД за присъждане на обезщетение за забава в размер на 3958. 33 лв.

Като необжалвано в отхвърлителната му част, решението е влязло в сила.

Сезиран с жалбата на "Голдън Кроун" ЕООД в частта с която искът за главницата е уважен, съставът на САС също е приел за недоказано потвърждаването по смисъла на чл. 301 ТЗ на представителната власт на лицето, получило изпълнение вместо купувача, както и на хипотезата на чл. 75, ал. 2 ЗЗД – несъмненост на обстоятелствата за лицето, приело изпълнението, водеща до добросъвестност на продавача. Прието е за неоснователно възражението за прихващане.

По поставения правен въпрос, становището на състава е, че хипотезата на чл. 75, ал. 2 ЗЗД е приложима не само по отношение на изпълнението на парични задължения, а и по отношение на престацията на вещи, както е в случая – родово определени, заместими. Те урежда изключение от правилото за точно изпълнение спрямо кредитора в случаите, когато длъжникът е бил добросъвестен, престирайки на привиден кредитор. Т. е. изискването на закона е за точност на изпълнението от обективна страна – то да е на уговорената престация, да е по времето и на мястото за което е постигнато съгласие. От субективна страна изискването е престирацията да е добросъвестен, но изпълнението да е неточно от пасивна субективна страна - престира се на привиден кредитор. Преценката за наличието на обективните и субективните признаци на изключението по чл. 75, ал. 2 ЗЗД за настъпване на погасителния ефект на изпълнението

се прави във всеки конкретен случай. Както е посочил и ВКС в постановеното по реда на чл. 290 ГПК Решение № 237/2019 г. по т. д. № 2687/2017 г. на I т. о. на ВКС, преценката за недвусмисленост на обстоятелствата по изпълнението се извършва във всеки конкретен случай. Обстоятелствата се обсъждат в тяхната съвкупност и от значение е не само уговорката за място на изпълнение, но може да е от значение и дали тази уговорка е свързана с естеството на задължението; с особени характеристики на вещта, предмет на договора; със специални изисквания на кредитора; с начина на легитимация на лицето, приело изпълнението, или други факти.

В противоречие с отговора на посочения правен въпрос, въззивният съд не е съпоставил фактите по делото, обуславящи прилагането на член 75, ал. 2 ЗЗД, което е довело и до неправилност на изводите му по съществуващото на спора.

От обективна страна изпълнението от страна на продавача е установено. Престацията е именно на пшеница реколта 2017 г. в количество 300 тона; мястото на изпълнението е това, което е посочено в чл. 11 на договора – склад на продавача в [населено място]; времето на изпълнението също е съобразено с договорната клауза на чл. 10 – до 31.07.2017 г. От събраните в производството пред Софийски апелативен съд гласни доказателства са установени механизма на договаряне и предаване на стоката. Като свидетели са разпитани К. К. и П. П. - лицата, осъществили посредничеството от името на "Мърч 2011" ООД при сключване на договора и транспортирането на предадената от "Голдън Кроун" ЕООД пшеница. Свидетелите са установили, че при предаването на стоката в склада на продавача са били съставени пътно-прехвърлителни разписки от съдържанието на които следва, че стоката е била предназначена за "Голдън Керъл" АД. Представител на посредника "Мърч 2011" ООД е този, който е осъществявал размяната на книгата между страните (подписването на договора за който не се спори, че е сключен с ищеца по делото, запис на заповед за авансовата сума, който е издал продавача и който след предаване на стоката му е върнат и пр.). Поради това е у продавача не е възникнало съмнение за представителната му власт спрямо купувача, предавайки стоката с негово съдействие. Установено е от доказателствата по делото, че посредникът се е свързал с лицето за контакт от "Голдън Керъл" АД и по негово разпореждане стоката била препратена към "Булгрейн Трейдинг" ЕООД след промяна на пътно-прехвърлителните разписки без знанието на продавача. Представени са писмени доказателства за договорни отношения между "Мърч 2011" ООД и "Голдън Керъл" АД, които не са свързани със спорното правоотношение, но косвено потвърждават тезата за трайни търговски отношения между тях, потвърждаващи впечатлението за валидно представителство по процесния договор.

Поради изложеното, настоящият съдебен състав счита, че по силата на чл. 75, ал. 2 ЗЗД длъжникът "Голд Кроун" ЕООД се е освободил от задължението, тъй като добросъвестно и при полагане на дължимата грижа е изпълнил на лице, което въз основа на недвусмислени обстоятелства е счел за овластено да получи изпълнението. Неправилната представа, че изпълнява на действителен, а не на привиден кредитор се дължи на обективни условия. Това налага касиране на въззивния акт и произнасяне по съществуващото на спора, като бъде отхвърлен предявеният иск за сумата 75000 лв., представляваща авансово платена цена по договор за 300, т. пшеница реколта 2017 г., което вземане е цедирано с договор за цесия от 26.04.2018 г. Както бе посочено по-горе, в частта за претендираното обезщетение за забава отхвърлителното решение е влязло в сила.

23. Отстъпването от последователно прилагания в годините ограничителен подход, възприет в Постановление № 5/84 г. на Пленума на ВС, няма за цел да разшири кръга на правоимащите по отношение на всички близки на починалия, които търпят неимуществени вреди по повод на смъртта му и според общоприетото

разбиране за справедливост би следвало да имат право на обезщетение. Разширяването на кръга на правоимащите е продиктувано от регулацията на обществените отношения в материята на задължителната застраховка "Гражданска отговорност" на автомобилистите в Европейския съюз, обвързваща Република България като държава - членка на съюза, и от необходимостта поради отсъствие на изрична уредба в националното законодателство /към момента на приемане на тълкувателното решение по тълк. д. № 1/2016 г. на ОСНГТК на ВКС/ да се даде възможност на съдилищата да присъждат обезщетения за неимуществени вреди на други лица, извън изчерпателно изброените в постановленията на Пленума на ВС от 1961 г. и 1969 г., когато случаят е изключителен - както от гледна точка на съдържанието на създадената житейска връзка между починалия и претендиращия обезщетение, така и от гледна точка на интензитета и продължителността на понесените неимуществени вреди.

Чл. 226, ал. 1 КЗ (отм.)

Чл. 52 ЗЗД

Решение № 60131 от 13.12.2021 г. на ВКС по т. д. № 1700/2020 г., II т. о., ТК, докладчик съдията Бонка Йонкова

Допуснато е касационно обжалване поради констатирано в производството по чл. 288 ГПК противоречие със задължителната съдебна практика в Тълкувателно решение № 1/2016 от 21.06.2018 г. по тълк. д. № 1/2016 г. на ОСНГТК на ВКС при разрешаване на значимия за изхода на делото правен въпрос при какви предпоставки се присъжда обезщетение за неимуществени вреди от причинена чрез деликт смърт на други лица, извън кръга на най-близките на починалия по смисъла на Постановление № 4 от 25.05.1961 г. и Постановление № 5 от 24.11.1969 г. Приложимостта на посоченото тълкувателно решение към правоотношението, предмет на конкретното дело, е мотивирана в определението по чл. 288 ГПК и не е необходимо да се обсъжда повторно във връзка с оплакванията в касационната жалба, че тълкувателното решение не намира приложение с оглед момента на реализиране на увреждащото ПТП.

С Тълкувателно решение № 1/2016 от 21.06.2018 г. по тълк. д. № 1/2016 г. на ОСНГТК на ВКС е разширен кръга на лицата, които са активно легитимирани да получат обезщетение за неимуществени вреди от смърт на друго лице, като е обявено за изгубило сила Постановление № 2/1984 г. на Пленума на ВС, ограничаващо кръга на правоимащите до лицата, изброени в Постановление № 4/61 г. и Постановление № 5/69 г. на Пленума на ВС. Според т. 1 от решението "материално легитимирани да получат обезщетение за неимуществени вреди от причинена смърт на техен близък са лицата, посочени в Постановление № 4 от 25.05.1961 г. и Постановление № 5 от 24.11.1969 г. на Пленума на Върховния съд, и по изключение всяко друго лице, което е създавало трайна и дълбока емоционална връзка с починалия и търпи от неговата смърт продължителни болки и страдания, които в конкретния случай е справедливо да бъдат обезщетени; Обезщетение се присъжда при доказани особено близка връзка с починалия и действително претърпени от смъртта му неимуществени вреди". В съобразителната част на тълкувателното решение е разяснено, че възможността за обезщетяване на други лица, извън изброените в постановленията № 4/61 г. и № 5/69 на Пленума на ВС, следва да се допусне като изключение - само за случаите, когато житейски обстоятелства и ситуации са станали причина между починалия и съответното лице да се породят особена близост, оправдаваща получаването на обезщетение за действително претърпени неимуществени вреди (наред с най-близките на починалия или вместо тях - ако те не докажат, че са претърпели вреди от

неговата смърт); Особено близка привързаност може да съществува между починалия и негови баба/дядо и внуци, братя/сестри; В традиционните за българското общество семейни отношения бабите/дядовците и внуците, съответно братята/сестрите са част от най-близкия семеен кръг и връзките помежду им се характеризират с взаимна обич, морална подкрепа, духовна и емоционална близост; Когато поради конкретни житейски обстоятелства привързаността е станала толкова силна, че смъртта на единия от родствениците е причинила на другия морални болки и страдания, надхвърлящи по интензитет и времетраене нормално присъщите за съответната родствена връзка, е справедливо да се признае право на обезщетение за неимуществени вреди и на преживелия родственик; В тези случаи за получаване на обезщетение няма да е достатъчна само формалната връзка на родство, а ще е необходимо вследствие смъртта на близкия човек - баба/дядо, внук, брат/сестра, преживелият родственик да е понесъл морални болки и страдания, които в достатъчна степен да обосновават основание да се направи изключение от разрешението, залегнало в постановления № 4/61 г. и № 5/69 г. на Пленума на ВС, че в случай на смърт право на обезщетение имат само най-близките на починалия; Наличието на особено близка житейска връзка, даваща основание за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди от смърт, следва да се преценява от съда въз основа на фактите и доказателствата по делото и обезщетение следва да се присъди само тогава, когато от доказателствата може да се направи несъмнен извод, че лицето, което претендира обезщетение, е провело пълно и главно доказване за съществуването на трайна и дълбока емоционална връзка с починалия и за настъпили в резултат на неговата смърт сериозни (като интензитет и продължителност) морални болки и страдания.

Мотивите към тълкувателното решение разкриват идеята, от която се е ръководило общото събрание на съдиите от трите колегии на ВКС при разширяване на кръга на лицата с право на обезщетение - да се признае по изключение активна материалноправна легитимация на други лица, извън най-близките (по смисъла на ППВС № 4/61 г. и ППВС № 5/69 г.), в частност - на братята и сестрите, за получаване на обезщетение за неимуществени вреди, когато поради конкретни житейски ситуации и обстоятелства те са създали с починалия особено близка духовна и емоционална връзка, отличаваща се по съдържание от традиционно съществуващите в българските семейства връзки между братя и сестри, и интензитетът и продължителността на търпените от тях болки и страдания по повод загубата на близкия човек надвишават тези, които е нормално да се понасят в случай на смърт на брат/сестра. Изчерпателно и дори примерно изброяване на житейските ситуации и обстоятелства, придаващи на определена връзка характеристиката на изключителна, е немислимо и невъзможно поради многообразието на човешките отношения. Във всички случаи обаче присъждането на обезщетение за неимуществени вреди от смъртта на брат/сестра предпоставя категоричен извод на съда, че установените по делото факти от значение за активната материалноправна легитимация на ищеца /претендиращият обезщетение/ изпълват съдържанието на критериите, възприети в тълкувателното решение по тълк. д. № 1/2016 г. на ОСНГТК на ВКС като предпоставка за изключение от правилото, че кръгът на правоимащите се определя съобразно постановления № 4/61 г. и № 5/69 г. на Пленума на ВС, а именно - наличие на особено близка духовна и емоционална връзка с починалия, която се отличава по съдържание от типичните родствени връзки в семейството, и проявление на неимуществени вреди, чийто интензитет и продължителност надхвърлят нормално присъщите за отношенията между братя/сестри морални болки и страдания. Отстъпването от последователно прилагания в годините ограничителен подход, възприет в Постановление № 5/84 г. на Пленума на ВС, няма за цел да разшири кръга на правоимащите по отношение на всички близки на починалия, които търпят неимуществени вреди по повод на смъртта му и според общоприетото разбиране за справедливост би следвало да имат право на обезщетение.

Разширяването на кръга на правоимащите е продиктувано от регулацията на обществените отношения в материята на задължителната застраховка "Гражданска отговорност" на автомобилистите в Европейския съюз, обвързваща Република България като държава - членка на съюза, и от необходимостта поради отсъствие на изрична уредба в националното законодателство /към момента на приемане на тълкувателното решение по тълк. д. № 1/2016 г. на ОСНГТК на ВКС/ да се даде възможност на съдилищата да присъждат обезщетения за неимуществени вреди на други лица, извън изчерпателно изброените в постановленията на Пленума на ВС от 1961 г. и 1969 г., когато случаят е изключителен - както от гледна точка на съдържанието на създадената житейска връзка между починалия и претендиращия обезщетение, така и от гледна точка на интензитета и продължителността на понесените неимуществени вреди.

Въззивното решение е постановено в отклонение от формираната с Тълкувателно решение № 1/2016 от 21.06.2018 г. по тълк. д. № 1/2016 г. на ОСНГТК на ВКС задължителна съдебна практика и е неправилно.

Изводът в решението, че по отношение на ищцата Х. Ш. са изпълнени предпоставките, с които цитираното тълкувателно решение обвързва признаването на активна материалноправна легитимация за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди на други лица, извън най-близките на починалия по смисъла на двете постановления на Пленума на ВС, е необоснован. Въззивният съд е основал извода си за наличие на необходимата материалноправна легитимация на показанията на свидетеля А. К., но фактите, които е приел за установени от свидетелските показания, не покриват нито един от изведените в тълкувателното решение критерии за изключителност на съществувалата житейска връзка между ищцата и починалата ѝ сестра и на интензитета и продължителността на претърпените от ищцата неимуществени вреди. Анализът на свидетелските показания разкрива обичайна връзка, характерна за сестри, родени и израснали в традиционно българско семейство с двама родители, които са полагали грижи за децата си и са ги възпитавали във взаимна обич, доверие, разбирателство, уважение и зачитане авторитета на по-големия. Вследствие начина на възпитание и създадените още в ранна детска възраст отношения между сестрите ищцата е била силно привързана към своята по-голяма сестра, но тази привързаност не се отличава с нищо изключително от гледна точка на традиционните за българското общество отношения между децата в едно семейство. В хода на делото не са събрани други доказателства освен показанията на свидетеля К., от които да се установяват особени житейски ситуации или обстоятелства, довели до силно сближаване между двете сестри до степен, при която по-голямата сестра да е заместила изцяло родителите си в грижата и възпитанието на по-малката сестра и да е имала доминиращо присъствие в живота ѝ /особено след като последната е създавала свое семейство/, или до духовно и емоционално сближаване между двете сестри до степен, надхвърляща нормалната за подобна връзка на родство духовна и емоционална близост. Въззивният съд е констатирал в мотивите към решението си, че след 1999 г. ищцата и сестра ѝ са заживели в различни населени места и че са имали свои пълноценни семейства, а при тези обстоятелства е логично да се приеме, че всяка от тях е изградила особено близки духовни и емоционални връзки с членовете на семейството си, респ. че ищцата следва да разчита на моралната и житейска подкрепа на членовете на собственото си семейство и не е лишена от житейска опора по причина, че е изгубила внезапно и преждевременно сестра си. Доказаното съдържание на отношенията между ищцата и нейната сестра насочват към духовна и емоционална връзка, присъща за деца, израснали и възпитани в традиционно българско семейство със здрава ценностна система, която не би могла да се квалифицира като "трайна и дълбока емоционална връзка" и като "особено близка връзка", каквато се има предвид в т. 1 от Тълкувателно решение № 1/2016 г. по тълк. д. № 1/2016 г. на ОСНГТК на ВКС.

Изискването за изключителност не е изпълнено и по отношение на претърпените от ищцата неимуществени вреди. Предвид силната обич и привързаност, които е изпитвала към сестра си, ищцата несъмнено е изживяла тежко нейната внезапна и преждевременна смърт и е понесла морални болки и страдания по повод на загубата ѝ. Преживеният стрес и емоционален срыв след узнаване на новината за причинената при произшествието на 29.08.2015 г. смърт на Б. Ш., както и последващите промени в поведението на ищцата, посочени от свидетеля К., са нормално присъщи за сходни на установените по делото близки отношения между сестри. Несъмнено ищцата е претърпяла неимуществени вреди от смъртта на сестра си, но техният интензитет и продължителност не обосновават извод, че е налице основание да се направи изключение от разрешенията, дадени от Пленума на ВС в постановления № 4/61 г. и № 5/69 г., и да се признае на ищцата право да получи обезщетение за тези вреди, наред с или вместо най-близките на починалата.

По изложените съображения настоящият състав на ВКС намира, че въззивното решение е неправилно в частта, с която е потвърдено решението на първоинстанционния съд за уважаване на предявения от Х. Ш. против "ЗАД А. " АД пряк иск с правно основание чл. 226, ал. 1 КЗ (отм.); за сумата 40 000 лв. Поради това и на основание чл. 293, ал. 2 ГПК решението следва да бъде отменено и тъй като не се налага повтаряне или извършване на нови съдопроизводствени действия, спорът следва да се разреши по същество от касационната инстанция като се отхвърли неоснователния иск за поддържания в производството по чл. 290 ГПК размер от 40 000 лв. С оглед неоснователността на исковата претенция, произтичаща от отсъствието на активна материалноправна легитимация на ищцата, не следва да се обсъждат въведените с касационната жалба оплаквания за допуснати от въззивния съд нарушения на материалния закон при определяне на размера на обезщетението за неимуществени вреди.

Неоснователен е доводът на процесуалния представител на ищцата, че отмяната на въззивното решение ще доведе до "една несправедливост в общочовешки план", предвид "масовата практика на ВКС и на съдилищата в страната" да присъждат обезщетения в "далеч по-обичайни житейски ситуации". Критериите, в зависимост от които съдът се произнася дали едно лице е активно материалноправно легитимирано да получи обезщетение за неимуществени вреди от смърт на друго лице при условие, че не попада в кръга на най-близките на починалия по смисъла на ППВС № 4/61 г. и ППВС № 5/69 г., са изведени в Тълкувателно решение № 1/2016 г. по тълк. д. № 1/2016 г. на ОСНГТК на ВКС и се преценяват във всеки конкретен случай. Тълкувателните решения, приемани на основание чл. 124 от ЗСВ от общото събрание на съдиите в съответните колегии на ВКС с цел уеднаквяване на противоречива или преодоляване на неправилна съдебна практика по тълкуването и прилагането на закона, са задължителни за органите на съдебната власт по силата на чл. 130, ал. 2 ЗСВ. Постановяването на съдебните актове в съответствие с тълкувателните решения по чл. 124 ЗСВ е дълг и отговорност на всеки съдия, особено на съдиите във Върховния касационен съд, които са приели решенията и при осъществяване на правомощията си трябва да следят за последователното им съблюдаване от съдилищата като гаранция за точното и еднакво прилагане на закона. Съобразявайки изведените в Тълкувателно решение № 1/2016 г. по тълк. д. № 1/2016 г. на ОСНГТК на ВКС критерии, настоящият състав на ВКС преценява, че установените по делото факти не дават основание да се направи извод, че ищцата е активно материалноправно легитимирана да получи претендираното с иска по чл. 226, ал. 1 КЗ (отм.); обезщетение за неимуществени вреди по повод смъртта на починалата при ПТП нейна сестра. При отсъствие на изискуемата от тълкувателното решение активна материалноправна легитимация като предпоставка за уважаване на иска обстоятелството, че други състави на ВКС, респ. други съдилища в страната, присъждат обезщетения в "далеч по-обичайни житейски ситуации", не може да послужи като аргумент за потвърждаване на неправилното осъдително решение на въззивния съд.

24. Само по себе си нарушението на установените в ЗДвП и ППЗДвП правила за движение по пътищата не е основание да се приеме съпричиняване на вредоносния резултат от пострадалия, водещо до намаляване на дължимото се за същия обезщетение, тъй като е необходимо нарушението да е в пряка причинна връзка с настъпилния вредоносен резултат, т.е. последният да е негово следствие, доколкото приложението на правилото на чл.51, ал.2 от ЗЗД е обусловено от наличието на причинна връзка между вредоносния резултат и поведението на пострадалия, с което той обективно е създал предпоставки за настъпване на увреждането.

Чл. 51, ал. 2 ЗЗД

Чл. 52 ЗЗД

Чл. 226 КЗ

ЗДвП

Решение № 60173 от 15.12.2021 г. на ВКС по т. д. № 2147/2020 г., II т. о., ТК, докладчик съдията Николай Марков

Допуснато е касационно обжалване по въпросите: 1. За критериите при определяне на конкретния размер на обезщетението по чл. 52 от ЗЗД, които съдът следва да обсъди и вземе предвид при постановяване на решението си, за да определи справедлив размер на обезщетение за претърпени неимуществени вреди. 2. За предпоставките за приложението на чл. 51, ал. 2 от ЗЗД и определянето на степента на съпричиняване на вредоносния резултат от страна на пострадалото лице в хипотезата на предявен пряк иск срещу застрахователя по чл. 226, ал. 1 от КЗ (отм.);.

Върховен касационен съд, Търговска колегия, състав на Второ отделение, като прецени данните по делото и наведените от страните доводи, намира следното:

За да постанови обжалваното решение въззивният съд е приел за установени фактите относно: естеството на ПТП като реализирано застрахователно събитие, настъпило през време на застрахователния договор, виновно и противоправно поведение на водача, предизвикал ПТП, чиято гражданска отговорност е била застрахована при ответника застраховател и наличието на причинна връзка между ПТП и травматичните увреждания на пострадалата. Посочил е, че спорни въпроси във въззивното производство, са тези относно размера на обезщетението, предназначено да възмезди страданието, понесено от ищцата и относно наличието на принос на пострадалата към вредоносния резултат и в какво се изразява този принос. Установил е, че основна причина за настъпване на пътното произшествие са субективните действия на водача на автобуса, който не е осигурил преминаване на пешеходката при конкретната пътна ситуация при обективна възможност да я възприеме своевременно и при техническа възможност да спре автобуса преди мястото на удара, но е посочил, че пешеходката от своя страна също е имала видимост към завиващия автобус при предприетото от нея пресичане и достигане до лявата странична част на автобуса. Счел е, че тя е имала възможност да преустанови пресичането си преди достигане на автобуса, да направи крачка назад по нейна преценка за опасност от достигане до автобуса с неясни последици, поради което е приел, че е допуснала нарушение на правилата за движение по чл. 113, ал. 1 от ЗДвП, като приносът ѝ за настъпване на пътната злополука е в размер на 10%. След преценка на доказателствата по делото и посочване на следните обстоятелства: а) благоприятно приключилия оздравителен процес при пострадалата от получените вследствие на реализираното на 28.08.2015 г. ПТП телесни увреждания /закрито счупване на дясната бедрена шийка, смяна на дясна тазобедрена става с изкуствена, скъсяване на долния крайник с 1 см.,

извършване на движения с дясната тазобедрена става в обем по-малък от нормата с 23%/, чийто общ възстановителен процес е завършил за около шест месеца; б) 66-годишната възраст на пострадалата към момента на увреждането; в) социално-икономическите условия в страната в годината на увреждането, когато brutният общ среден доход на лице в страната е бил 4 788 лв. и като е съобразил приносът на пострадалата за настъпването на ПТП, въззивният съд е определил обезщетение за претърпените от ищцата неимуществени вреди в размер на 31 500 лв.

По първия от въпросите, по които е допуснато касационно обжалване, е формирана практика на ВКС /обобщена в ППВС № 4/68 г. и доразвита в множество решения, постановени по реда на чл. 290 от ГПК/, според която, понятието "справедливост" по смисъла на чл. 52 ЗЗД не е абстрактно понятие, а е свързано с преценката на редица конкретни обективно съществуващи обстоятелства, които трябва да се имат предвид при определяне на размера на обезщетението – такива при телесните увреждания могат да бъдат характерът на увреждането, начинът на извършването му, обстоятелствата, при които е извършено, допълнителното влошаване състоянието на здравето, причинените морални страдания, осакатявания, загрозявания и др., като от значение е и възрастта на увредения, общественото му положение, както и редица други обстоятелства, които съдът е длъжен да обсъди и въз основа на оценката им да заключи какъв размер обезщетение по справедливост да присъди за неимуществени вреди. Следва да се вземат предвид във всеки конкретен случай установените по делото конкретни обстоятелства, свързани с характера и тежестта на увреждането, интензитета и продължителността на претърпените емоционални болки и страдания, а така също и икономическото състояние в страната към момента на увреждането, израз, на което са и установените лимити на отговорност на застрахователя към този момент.

Константна, а и задължителна практика на ВКС е формирана и по втория от правните въпроси, по които е допуснато касационно обжалване. Съгласно разясненията, дадени в ТР № 1/2014 г. на ОСТК на ВКС съпричиняването на вредата изисква наличие на пряка причинна връзка между поведението на пострадалия и настъпилия вредоносен резултат, но не и вина. Приносът на увредения - обективен елемент от съпричиняването, може да се изрази в действие или бездействие, но всякога поведението му трябва да е противоправно и да води до настъпване на вредоносния резултат, като го обуславя в някаква степен. В този случай трябва да бъде направено разграничение между допринасянето на пострадалия за възникване на самото пътно - транспортно произшествие, като правно значим факт, който обуславя прилагането на чл. 51, ал. 2 от ЗЗД и приноса му за настъпване на вредата спрямо самия него, който факт също води до приложението на чл. 51, ал. 2 от ЗЗД. Само по себе си нарушението на установените в ЗДвП и ППЗДвП правила за движение по пътищата не е основание да се приеме съпричиняване на вредоносния резултат от пострадалия, водещо до намаляване на дължимото се за същия обезщетение, тъй като е необходимо нарушението да е в пряка причинна връзка с настъпилия вредоносен резултат, т. е. последният да е негово следствие, доколкото приложението на правилото на чл. 51, ал. 2 от ЗЗД е обусловено от наличието на причинна връзка между вредоносния резултат и поведението на пострадалия, с което той обективно е създал предпоставки за настъпване на увреждането. Приносът трябва да е конкретен и да се изразява в извършването на определени действия или въздържане от такива от страна на пострадалото лице, както и да е доказан, а не хипотетично предполагаем. Дали поведението на пострадалия е допринесло за увреждането, подлежи на установяване от съда /въз основа на приетите по делото доказателства/ във всеки конкретен случай, като съдът следва да прецени доколко действията на пострадалия са допринесли за резултата и въз основа на това да определи обективния му принос - определянето на степента на съпричиняване зависи от конкретното проявление на визираните действия в конкретния причинен процес.

Обжалваното решение е постановено в отклонение от разрешенията, дадени в посочената задължителна практика.

Въззивният съд не е отчетел в тяхната цялост визираните по-горе критерии за определяне на справедливо обезщетение за произтичащи от деликт неимуществени вреди, като е направил и необоснован извод за пълно възстановяване на здравословното състояние ищцата, при положение, че по делото е установено скъсяване на долния ѝ крайник с 1 см. и възможност за извършване на движения с дясната тазобедрена става в обем по-малък от нормата с 23%.

Отчитайки, че към момента на ПТП ищцата е била на 66 години, както и с оглед обстоятелството, че съобразно отговорите на вещото лице, изготвило СМЕ, приета в първата инстанция, получените вследствие на произшествието травматични увреждания - скъсяване на долния крайник с 1 см. и възможност за извършване на движения с дясната тазобедрена става в обем по-малък от нормата с 23%, ще останат до края на живота на ищцата, настоящият състав намира, че паричният еквивалент на претърпените вреди, съобразен и със социално-икономическите условия в страната в годината на увреждането, е в размер на 50 000 лв.

Неправилно е и възприетото от въззивния съд становище за наличие на съпричиняване от пострадалата на вредоносния резултат. В случая е установено, че ищцата е пресичала платното за движение на кръстовище, като с оглед разпоредбата на § 6, т. 54 от ДР на ЗДвП /съгласно която на кръстовищата пешеходни пътеки са продълженията на тротоарите и банкетите върху платното за движение/, пресичането е осъществявано по пешеходна пътека. Съгласно разпоредбите на чл. 113, ал. 1, т. 1 и т. 2 от ЗДвП /ред. ДВ бр. 51 от 2007 г. /, при пресичане на платното за движение пешеходците са длъжни да преминават по пешеходните пътеки при спазване на следните правила: 1. преди да навлязат на платното за движение, да се съобразят с разстоянията до приближаващите се пътни превозни средства и с тяхната скорост на движение; 2. да не удължават ненужно пътя и времето за пресичане, както и да не спират без необходимост на платното за движение, като разпоредбата на чл. 114 от ЗДвП забранява на пешеходците да навлизат внезапно на платното за движение и да пресичат платното за движение при ограничена видимост. В цитираните разпоредби е указано ясно и конкретно какво следва да е поведението на пешеходеца преди навлизането на платното за движение /чл. 113, ал. 1, т. 1 и чл. 114 от ЗДвП/ и какво да е то при осъществяване на пресичането /чл. 113, ал. 1, т. 2 от ЗДвП/, но задължение за започналия пресичането по пешеходна пътека пешеходец, навлязъл на платното за движение, да преустанови пресичането/да спре, респективно задължение да се върне или да направи крачки назад /както е приел въззивния съд/, не е предвидено. В този смисъл и тъй като по делото не са установени факти, водещи до извод за наличие на противоправно поведение на ищцата /нарушаващо изискванията на чл. 113, ал. 1, т. 1 и т. 2 и чл. 114 от ЗДвП/, не се установява и поддържаното от ответника съпричиняване на настъпилия вредоносен резултат.

С оглед изложеното обжалваното решение в частта, потвърждаваща първоинстанционното решение, с което е отхвърлен предявеният иск за разликата над присъдения размер от 31 500 лв. до сумата от 50 000 лв., се явява неправилно, поради което в тази част следва да се отмени на основание чл. 293, ал. 2 от ГПК, а доколкото не се налага извършването на нови съдопроизводствени действия, спорът следва да се разреши по същество, като на ищцата следва да се присъди допълнително обезщетение в размер на 18 500 лв., ведно със законната лихва от момента на произшествието – 28.08.2015 г. до окончателното плащане.

25. Извънсъдебното споразумение за прихващане, представено при разглеждането на съдебен спор, има правните последици на компенсацията по чл.

104, ал.2 ЗЗД и представлява позоваване на настъпило погасяване на предявеното в процеса вземане на кредитора, а не е възражение за съдебно прихващане.

Чл. 103 ЗЗД

Чл. 104 ЗЗД

Чл. 105 ЗЗД

Решение № 60107 от 22.12.2021 г. на ВКС по т. д. № 523/2020 г., I т. о., докладчик съдията Калчева

Допуснато е касационно обжалване за проверка съответствието на въззивното решение с практиката на ВКС по обобщения от настоящия състав въпрос за действието на извънсъдебното споразумение за прихващане при съществуващ съдебен спор между страните.

Становището на състава на ВКС произтича от следното:

Прихващането по чл. 103 – чл. 105 ЗЗД е уредено като способ за погасяване на две насрещни вземания и се извършва чрез изявление на едната страна (тази с активното вземане), отправено до другата, като за настъпване на погасителния ефект не е поставено изискване за приемане или осъществяване на друго действие от страната с пасивното вземане. Според изричната норма на чл. 104, ал. 2 ЗЗД двете насрещни вземания се смятат за погасени до размера на по-малкото от тях от деня, в който прихващането е могло да се извърши. Законодателят не изключва компенсацията да настъпи и по силата на сключен между страните договор, при който всяка една от страните прави както изявление за съществуването на вземане в нейния патримониум, така и признание на вземането на насрещната страна. С договора страните постигнат съгласие двете вземания да се считат за погасени и, ако не е уговорено друго, погасяването ще настъпи по правилото на чл. 104, ал. 2 ЗЗД. В този смисъл извънсъдебното споразумение за прихващане има правни последици, аналогични с тези на изявление за компенсация, направено по реда на чл. 104, ал. 1, изр. 1 ЗЗД.

Позоваването на една от страните в съдебен спор на настъпил погасителен ефект на извънсъдебно прихващане представлява оспорване съществуването на вземането на насрещната страна. В случай, че вземането на ищеца не е погасено чрез извънсъдебно прихващане, то ответникът може да упражни правото на компенсация чрез защитно правопогасяващо възражение за прихващане.

В практиката на ВКС – т. 4 на Тълкувателно решение № 1/2013 г. от № 09.12.2013 г. на ОСГТК на ВКС и т. 6 на Тълкувателно решение № 1/2000 г. от 04.01.2001 г. на ОСГК на ВКС е прието, че възражението за прихващане може за първи път да се заяви пред въззивния съд, ако се изразява в материалноправно изявление за компенсиране на две насрещни изискуеми и ликвидни вземания, при което те се погасяват до размера на по-малкото от тях от деня, в който са били налице условията за компенсируемостта им. Ако насрещното вземане е спорно, възражението за прихващане не може да бъде заявено за първи път пред въззивната инстанция. В тази им част постановките на т. 6 и т. 12 от ТР № 1/2000 г. от 04.01.2001 г. по гр. д. № 1/2000 г. на ОСГК на ВКС са посочени за актуални и при действието на ГПК /в сила от 01.03.2008 г. /.

Даденото разрешение е за правомощията на въззивната инстанция, като мотивите са основани на проведено разграничение между ликвидно и неликвидно вземане, последното определено и като спорно. Прието е, че възражението за прихващане с ликвидно вземане по същността си е позоваване на правната промяна, каквото е и възражението за опрощаване и възражението за плащане след подаване на въззивната жалба. Според аргументацията на ОСГТК на ВКС, основана и на разпоредбата на чл. 371 ГПК, с това

възражение не се променя спорният предмет, тъй като предявеното с него вземане вече е установено с влязло в сила съдебно решение или заповед за изпълнение, и съответно за доказване на възражението не е необходимо събиране на доказателства. Когато обаче насрещното вземане, с което се прихваща, е спорно (неликвидно), т. е. негов предмет е едно спорно право, за което съдът се произнася със сила на пресъдено нещо (чл. 298, ал. 4 ГПК), при което ефектът на прихващането ще се прояви след влизане в сила на съдебното решение, на общо основание (чл. 131, ал. 2, т. 5 и чл. 133 ГПК) същото може да бъде направено най-късно с отговора на исковата молба и заявяването му по-късно, включително пред въззивния съд, е недопустимо.

По отношение на търговските спорове в разпоредбата на чл. 370 ГПК е предвидена преклузия за упражняване на процесуалните права на ответника след изтичане на срока за отговор на исковата молба, включително: да направи възражения, да посочи доказателства и да представи писмени доказателства. Изключение от тези последици са: наличието на особени непредвидени обстоятелства (чл. 370 ГПК), посочването и представянето на нови доказателства с допълнителния отговор, ако не е могъл да ги представи с отговора (чл. 373, ал. 2 ГПК) и заявяване на възражение за прихващане (чл. 371 ГПК).

По силата на чл. 371 ГПК възражението за прихващане може да се направи до приключване на съдебното дирене в първата инстанция, когато за доказването му не са налага събирането на нови доказателства или до приключване на съдебното дирене във въззивната инстанция, когато съществуването или неоспорването му са установени с влязло в сила съдебно решение или заповед за изпълнение.

Така уреденото изключение за възражението за прихващане в светлината и на ТР № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС налага извода, че пред въззивния съд може да се заяви възражение за съдебно прихващане, без същото да се счита преклудирано с изтичане на срока за отговор и без прилагане на ограничението по чл. 266 ГПК, но само ако е налице безспорност на вземането, установена със съдебен акт.

По аргумент от даденото тълкуване в практиката на ВКС в първоинстанционното производство по търговски спорове възражение за съдебно прихващане може да се заяви до приключване на съдебното дирене, но само ако за доказването му не се налага събирането на нови доказателства. Следователно за страната, направила възражението след срока за отговор, не отпадат преклузиите за посочване и представяне на доказателства, а необходимостта от събиране на нови доказателства за произнасяне по възражението е предоставена на преценката на съда за всеки конкретен случай. С тази норма се зачитат последиците от непосочване и представяне на доказателства в срока за отговор, но едновременно с това на страната се предоставя по-дълъг срок за въвеждане на възражение за прихващане, по което ще се формира сила на пресъдено нещо съгласно чл. 298, ал. 4 ГПК.

Извънсъдебното прихващане, при което погасителният ефект е настъпил към момента, в който компенсацията е могла да се извърши и този момент е преди приключване на съдебното дирене, следва да се съобрази от съда като факт от значение за решаването на спора. Прихващането на предявеното вземане с вземане на насрещната страна не се различава по правни последици от плащането и другите погасителни способности. Произнасянето на първоинстанционния съд е обусловено от позоваване на този факт, включително и чрез посочването на доказателства или представянето на писмени доказателства, за което страната, ползваща се от установяването на факта, е ограничена от предвидените в закона преклузивни срокове. При оспорване на настъпилия погасителен ефект съдът изследва материалноправните предпоставки на компенсацията.

От изложените съображения се извежда отговорът на правния въпрос, по който е допуснато касационно обжалване, а именно, че извънсъдебното споразумение за прихващане, представено при разглеждането на съдебен спор, има правните последици на компенсацията по чл. 104, ал. 2 ЗЗД и представлява позоваване на настъпило погасяване

на предявеното в процеса вземането на кредитора, а не е възражение за съдебно прихващане.

По същество на касационната жалба:

Налице е въведеното касационно основание за отмяна на обжалваното решение поради допуснати процесуални нарушения от въззивния съд на нормите на чл. 370 и чл. 371 ГПК. С отговора на исковата молба и допълнителната искова молба ответникът по иска – настоящ касатор е оспорил претендирането от ищеца вземане. По искания и на двете страни е допуснато изслушването на икономическа експертиза, в заключението на която вещото лице е констатирало, че ответникът е направил счетоводно отразяване на договора за цесия от 10.03.2014 г. и на договора за заем и съответно, че е отписал задължението си към ищеца. В първото открито съдебно заседание на 13.11.2018 г., към момента на което е било депозирано заключението на икономическата експертиза, ответникът е представил писмени доказателства – договора за цесия, уведомлението за цесията, договора за заем и споразумението за прихващане. Страната е твърдяла, че тези доказателства се представят с оглед на разпределената с доклада доказателствена тежест и това са новооткрити доказателства. Ищецът е оспорил заключението на икономическата експертиза в тази част, както и допускането на писмени доказателства, представени след изтичане на срока за отговор на исковата молба. Автентичността на писмените документи е оспорена, но неистинността им не е доказана предвид приетото заключение на почеркова експертиза. В открито съдебно заседание на 09.04.2019 г. пълномощникът на ответника е заявил изрично, че "не се касае за съдебна компенсация, а за извършено извънсъдебно прихващане, с което представляващият ищцовото дружество се е съгласил".

Предвид извършените процесуални действия по делото съставът на ВКС приема, че ответникът се е позовал на настъпил погасителен ефект на извънсъдебно прихващане със сключеното между страните по спора споразумение на 18.03.2014 г. В процеса не е заявено възражение за съдебно прихващане, за да е необходима преценка от съда дали са налице предпоставките по чл. 371 ГПК. Представените писмени доказателства са за установяване на редовността на извършените счетоводни записвания във връзка с отписване на задължението на ответника към ищеца, поради което и представянето им не е преклудирано съгласно нормата на чл. 370 ГПК. Погасяването на вземането на ищеца на основание на сключен договор за компенсация, представен след срока за отговор на исковата молба с оглед оспорване на констатациите на икономическата експертиза, е следвало да се обсъди съда. Отказът на въззивния съд да съобрази погасителния ефект на прихващането е постановен в нарушение на нормата на чл. 371 ГПК поради липсата на установена в закона преклузия. Материалноправните предпоставки за компенсацията са налице, като чрез изявленията на страните в споразумението се придава и безспорност на вземанията на двете насрещни страни. Въведеното възражение за антидатиране на споразумението не е доказано, като същото не може да се основава на предположения. Заключение на въззивния съд за липса на достоверност на финансовия отчет на дружеството е без значение за спора, тъй като погасителният ефект на прихващането се установява от сключеното между страните споразумение, а не на основание на счетоводните записвания.

По изложените съображения въззивното решение следва да се отмени изцяло и да се постанови ново решение, с което искът да се отхвърли поради погасяване на претендираното вземане чрез прихващане. На основание чл. 81 ГПК ответникът следва да заплати направените от касатора разноски по представения списък по чл. 80 ГПК в размер на 30115, 19 лв.